

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DE REFORMERTE I DANMARK

HISTORISKE BILLEDER AF
BØRGE JANSSEN

KØBENHAVN

H. HAGERUPS FORLAG

TRYKT I CHR. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI

MDCCCCXXII

*Denne Bog er trykt i 700 Eksp., af hvilke
200 er bragt i Boghandlen. Af disse er igen
75 nummererede og signerede af Forfatteren.*

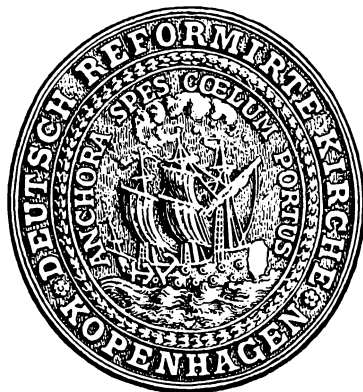
DE REFORMERTE I DANMARK

•

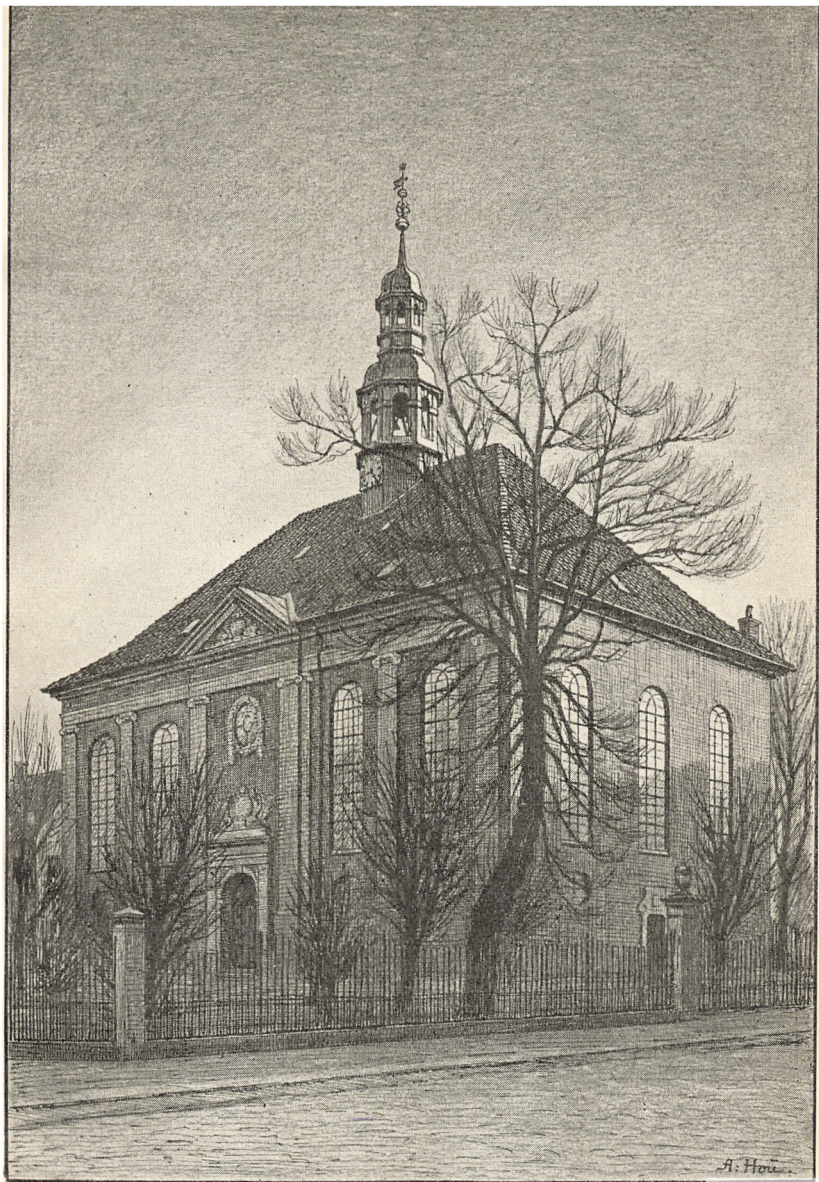
*Udgivet af
Generalkonsul for Schweiz
FRITZ CLOËTTA,
Medlem af tysk-reformert Menigheds
Presbyterium.*

DE REFORMERTE I DANMARK

HISTORISKE BILLEDER AF
BØRGE JANSSEN

KØBENHAVN
MDCCCCXXII

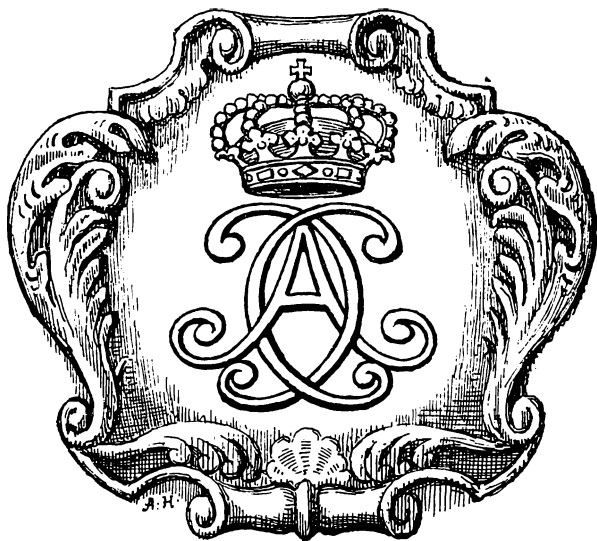

Reformert Kirke i Københavns Gothersgade.

I

DE REFORMERTE MENIGHEDER
I KØBENHAVN PAA
DRONNING
CHARLOTTE AMALIES
TID

HOMO PROPONIT • DEVS DISPONIT

Velkoms frydesfrig

Den Stormægtigste Hønbaarne Förstinde

Charlotta Amalia

Danmarks, Norges, Wendes och Gottes Prinzece, Hertuginde til Sleswig, Holsten, Stormarn och Dytmerfken, Fød Landgrefinde til Hessen, Förstinde til Hirtzfeld, Grefinde til Oldenburg och Delmenhorst, Kagenellebogen, Diez, Ziegenheim, Ridda och Schauenburg etc.

Der hendes Kongelige Høiheds første Indtog i
Kiøbenhaffn den 25. Junij 1667
med Kongelig præct och følge
glædeligen skeede.

Saaledes lyder Titlen paa det Frydeskrig, som Digte:en
Andreas Bording udstødte ved Kronprinsesse Charlotte

Amalies og Kronprins Christians (V) Indtog i København; og Skriget bliver ikke mindre kraftigt, som han gaar videre og synger til Bruden:

Blif frisk och Lykkerig, som frydefuld och hældig,
Bliff (som du est fød) i mact och ære vældig,
Blif (som du findet est) vort Folk och Land til gasn,
Kom saa (men sildig dog) til Salighedens hafn.

Eller:

O see, hvor præctelig din ædle Prinds fremganger
Och paa sit Heltewiis, o, Skønne, dig undfanger,
O see, hvor Engel-mild och venlig hand udseer
Och ved din høje dyd af hiertens glæde leer.

Holberg og
Charlotte
Amalie.

Saaledes skrev denne Digter, inden han vidste det mindste om Charlotte Amalie, medens en anden Digter først udtalte sig, da han kunde vide Besked; og det en Digter, hvis Ord plejer at staa til troende, nemlig Holberg.

Og han skrev om hende, at man:

„Uden at beskyldes for Hykleri, kand regne (hende) blant de beste Dronninger disse Riger nogen Tid have haft“.

Og helt ned i vor Tid har Dronningens Navn den bedste Klang, ogsaa ude i Verden; og skriver Auguste Schaffner i sin Bog: »Essai sur la vie de Jean de La Placette«, Paris 1885, om Dronningen, at hun var: »un exemple de bonté, de vertus et de piété«.

Og nu skal vi altsaa i denne Bog se, om den franske Forfatter har Ret, om Andreas Bording har haft Grund til at udstøde sit Frydeskrig, og om Fader Holberg kan staa ved sine jævne kønne Ord!

Vi skal høre lidt om Dronningen selv, om hendes Kirke,

om hendes Forhold i al Almindelighed til de Danske; men i Særdeleshed til hendes Troesfæller, de reformerte, der uden hende intet godt havde at vente i det strængt lutherske Danmark, som tidligere havde vist sig alt andet end venligt mod Calvin og hans Tilhængere.

Allerede under Christian III og i Aaret 1553 søgte nemlig den polskfødte calvinistiske Reformator Johannes a Lasco (1499—1560) med en Skare Troesfæller, der kom fra England, Tilflugt i Danmark; men her, hvor man med god Vilje brændte løs af de indenlandske Hekse, skulde man nok holde sig de udenlandske fra Livet!

*De reformerte
og Chr. III.*

Kongens Hofpræst Paulus Noviomagus tordnede da ogsaa løs mod a Lasco og hans Skare; og han erklærede bl. a., at: „man müsse mit Fingern auf sie zeigen“. (Ifølge Petrus Barrels: »Johannes a Lasco«, Elberfeld, 1860). Svaret paa a Lascos Anmodning om at blive i Danmark lød:

„Ihr thut uns leid, aber ihr müßt fort, Ketzer seid ihr doch, der König kann eher die Papisten im Lande haben als euch“.

a Lasco søgte at overtale Kongen til i alt Fald at faa Lov til at blive Vinteren over; men 17. November kom det endelige Svar: han og hans skulde rømme Land og Rigel!

Og midt i Vinterens Hjærte, med Is og Sne, Slud og Storm, udjog man de ulykkelige Troesvidner, som blandt sig talte mange gamle, svage og syge.

Københavns Magistrat, ja, endogsaa den ellers ikke milde Superintendent Peder Paladius havde Medlidenhed med de ulykkelige; men Kongen, eller vel rettere hans Hofprædikant, var ubønhørlig.

Den 12. Decbr. blev Flygtningene bragt om Bord paa to Skibe for at friste deres kranke Lykke andet Steds i denne onde, ubarmhjærtige Verden.

Om denne Afrejse skriver Petrus Bartels, pag. 49:

„Der einzige Segenswunsch, den sie mitnahmen, waren die Thränen des Mitleids von vielen Zuschauern, die verheißene Empfehlung des Königs bestand in der Weisung: bei Todesstrafe nicht an der dänischen Küste zu landen, es möge sie treffen was da wollte. Die See ging hoch, als sie die Kähne bestiegen, um zu Schiff zu fahren, und alle Umstehenden fragten sich bange, ob wohl einer lebendig zum Schiffe gelangen werde“.

Saa istemmer først Børnene i en af Baadene og derefter alle en Salme, og de naaede godt om Bord.

Ved Juletid kom de til Rostock, Wismar og Lübeck; og Danmark var saaledes blevet disse onde Kættene kvit.

Besøget her har dog muligvis sat Spor, i hvert Fald maatte den store Theolog Niels Hemmingsen 1579 opgive sit Professorat paa Grund af calvinistiske Anskuelser.

Stort bedre end for a Lasco tegnede det ikke for de reformerte, som nu 100 Aar efter skulde søge et Fristed i Danmark; for vel var her ingen Paulus Noviomagus; men her var en Biskop Bagger; men nu var her ogsaa en: Charlotte Amalie!

Inden vi skal se hendes Kamp med Biskop Bagger og hvad andet, der, trods det jublende Frydeskrig, nok imellem kunde gøre Charlotte Amalie Livet tungt, skal siges et Par Ord om hendes Slægt og første Ungdom:

Charlotte Amalies første Ungdom.

Det Fyrstehus, hun tilhørte, Huset Hessen-Kassel, stiftedes af Filip I's, den Ædelmodiges, ældste Søn, Landgrev Wilhelm IV, den Vise (1567—92); og, som vi skal se: hun gjorde ikke disse Stamfædre til Skamme. Just de Dyder, der gav dem Hædersnavne, blev hendes Adelsmærke. Landgrev Wilhelm IV's Søn, Moritz den Lærde gik 1605 over til den reformerte Kirke; og det blev altsaa hende, der i Danmark skulde kæmpe for denne Kirkes Sag.

Hun var født Lørdag den 27. April 1650 i Kassel og døbt 21. Maj s. Aar. Faderen var Landgrev Wilhelm VI af Hessen-Kassel og Moderen Hedvig Sophie af Brandenburg, Datter af Kurfyrst Georg Wilhelm. Om Moderens Fromhed har man bl. a. et Vidnesbyrd i en Tale, holdt af Charles Drelincour, Præst ved den reformerte Menighed i Paris, gengivet i hans Skrift: »Visites charitables«, Paris 1. Januar 1665. Faderen døde ung, og Moderen opdrog Charlotte Amalie omhyggeligt. Blandt hendes Lærere var to franske Flygtninge: Gedeon Dupuis og P. de Borre; og de bidrog sikkert til at vække hendes Interesse for deres Sag, den Sag, hun jo kom til at kæmpe for af hele sin Sjæl, da hun blev Danmark=Norges Kronprinsesse, Dronning og Enkedronning.

Hun traf Kronprins Christian, den senere Christian V, da han paa en Rejse kom til Kassel. Ved Formælingen bestemtes det, at Børn af deres Ægteskab skulde opdrages i den lutherske Tro; men at hun selv skulde vedblive at være reformert. Formælingen fandt Sted paa Nykøbing (F.) Slot i Juni 1667 (i den tysk=reformerte Menigheds »Manual oder Hand=Buch über das Kirchen=Wesen«, 1769 pag. 4, kaldet »Amalienbourg«). Vielsen foretoges af Biskop Svane, og saa fulgte Indtoget, da Bording gav sit Frydeskrig. Til København medbragte Charlotte Amalie en Præst ved Navn Johannes Musculus, der skulde præke i det private Slotskapel; og her forkyndtes da den reformerte Lære første Gang i Danmark (i Altona var der dog tidligere præket).

Alene dette gav en ilde Genlyd hos det danske Præsteskab; men det skulde blive værre. Straks mærkede den unge Prinsesse, at man saa' skævt til hende, eller rettere til hendes Religion; i Dronning Sophie Amalie fik hun en bitter Modstander, og selv en Mand som Griffenfeld, der

Charlotte Amalies første Møde med Kronprins Chr. (V).

Charlotte Amalie og Griffenfeld.

den Gang stod paa sin Magts Højde, synes at have været hende mindre gunstig stemt; Sagen var den, han arbejdede paa en god Forstaaelse med Ludvig XIV, selve Solkongen, der havde ladet sin Vredes Graavejr gaa ud over de reformerte, saa de, jaget som vilde Dyr, maatte flygte bort fra Hjem, Venner og Slægt.

Og at modtage disse Solkongens Undersaatter, der ikke vilde bøje sig for hans Vilje og gaa over til Katholicismen, det kunde ogsaa gærne slukke den Naadens Sol, som Griffenfeld ønskede skulde skinne over Danmark.

Det var altsaa af Klogskab, at Griffenfeld stillede sig kølig overfor Charlotte Amalie; men var han klog, hun var det ogsaa! Hun kendte hans Magt, og hun bøjede sig for den. I Breve til ham undertegnede hun sig: Tjenerinde; og hun stillede sig velvilligt til Planerne, angaaende et Ægteskab mellem Griffenfeld og hendes Slægtning, Prinsessen af Tarent. Forøvrigt har hun sikkert næret Beundring for Griffenfelds Aand; eller maaske var det kun et Udslag af hendes gode Hjærte, da hun senere stod ham bi i hans Ulykke og arbejdede for hans Benaadning.

Forøvrigt stammer et af de bedste Portrætter af Griffenfeld fra reformert Haand, idet et udmærket Billede paa Rosenborg er malet af den reformerte Hofmaler Prieur, hvis Slægt endnu lever her i Landet under det fordanskede Navn: Prior.

*Charlotte
Amalie bliver
Dronning.*

Charlotte Amalies bitreste Modstander var, som sagt, Dronningen; og hun og det saakaldte Hahnske Parti, der (efter 1671) stod paa Grevinden af Samsøe's, Kongens Elskerindes, Side, dannede en Slags Alliance mod den unge Prinsesse, medens Kronprinsen, godmodig og elskværdig, som han i Bunden var, paa en Maade viste sig som en god Ægtemand. Og nu bliver denne Ægtemand Konge, i det han

9. Februar 1670 bestiger Tronen, og saa bliver Charlotte Amalie altsaa Dronning, dog uden at være salvet.

I den Anledning skriver hendes reformerte Morbroder, Kurfyrst Fr. Wilhelm, et Brev til hende, hvori hun roses for den Beredvillighed, hun har vist ved at ofre den jordiske Krone for den himmelske; hvorefter han formaner den unge Dronning til at undgaa Trætte; men derimod ved sin Livsførelse og sit gode Eksempel for Undersaatterne bidrage til: „at den højeste Kirke maa blomstre og grønes ved Eder“.

Et Raad og en Formaning, der i højeste Grad blev fulgt!

Men denne Kirke havde ingen Kirke; og derfor maatte Dronningen, hendes Tjenerskab og de faa reformerte, som fandtes i København, ty til Dronningens, den nederlandske og brandenburgske Gesandts Kapeller for at høre Guds Ord efter den reformerte Ritus. Dronningens Kapel var yderst tarveligt: tolv Stole med rødt Læder, ellers Træbænke, paa Væggen stribet, uldent Tøj.

*De reformertes
Kapeller.*

Men selv her i disse Kapeller synes der at være lagt Hindringer i Vejen, i hvert Fald skriver en Hollænder med det i den senere københavnske reformerte Menighed vel kendte Navn le Maire 1674, at Chr. V: „har overhængt af sine Biskoper og Præster strængeligen forbudt, at andre end Dronningens Domestiquer maa være til Stede ved Gudstjenesten i Dronningens Kapel, hvorfor de andre reformerte ikke kan komme til Guds tjeneste“.

Med andre Ord, Enkedronningen, der gerne vil bevare sin Magt over Sønnen ved at skyde Svigerdatteren i Baggrunden; den nidkære Biskop Bagger og Professor Masius, som Menighedernes Historieskriver, Professor Mourier, kalder: „en ikke mindre ædversur Modstander af Calvinisterne“, arbejder for fuld Kraft. De udvirker bl. a., at der i Følge Godes Samling af Forordninger 1643—74, 1672 kommer et kgl.

Forbud mod Indførsel af tyske Bøger: „der handler om fremmede Religioner eller noget andet, som nogen Tvivlighed eller Skrupel udi den rette augsburgske Confession og Religion kan eragtes at forarsage“; og 1676 kommer en Lov, som forbyder kgl. Majestæts Undersaatter under Mulkt at bekende sig til fremmede Religioner samt advarer mod: „hemmeligt og skadeligt Samkvem af adskillige fremmede Religioner“.

Men 1680, 4. September, udgaar der dog en kgl. Befaling til hver især af Biskopperne H. Bagger, S. Glud, Thomas Kingo og H. Rosing om: „at afgive Forslag om nogen Frihed for de Reformerte med Hensyn til deres Religionsøvelse“; 1681, 16. April, er det galt med Jøderne, som ikke maa opholde sig i Landet uden kgl. Pas; og 1682, 11. Marts, tilstaaes der alle Beboere i Fredericia fri Religionsøvelse; men Fredericia var ét og kgl. Majestæts Residens noget andet, i hvert Fald sker der dette, at da der fra Regeringen rettes en Forespørgsel til Biskop Bagger: „om den evangelisk lutheriske Religions Lærv tillod, at de calvinistiske reformerte, der var fordrevne fra Frankrig ved Ludvig XIV, kom at nedsætte sig i Danmark“, søges der i en Betænkning af 11. Marts 1684 at indgives Kongen den Tro, at Calvinisterne er nogle forfærdelige Republikanere og fødte Modstandere af den monarkiske Stat.

Biskop Bagers allerunderdanigste Erklæring af samme Dato, som ikke fylder mindre end 55 trykte Sider i Maa-nedsskriftet »Minerva« III for 1790, begynder: „O Jesu Navn! Stormægtigste Høibaarne Første og Herre, Allernaadigste Arvefonge“; og skønt der lidt længere nede staar: „O Herre! giv Fred i vore Dage!“ er Biskop Bagger dog alt andet end fredelig anlagt. Bl. a. skriver han om de reformerte, at de: „gøre Vold paa Troens rette Fundament i sine Midler og Instrumenter til Salighed, som er Guds Ord og de høiærværdige Sacramenter; thi efter de forrige Principia nægte de Guds Ord

og Sacramenterne i sin Kraft, uden hos de Udvalgte; og berøve Sacramenterne det bedste og himmelske, som er i dem, og nægte Christi Legeme og Blods sande Nærværelse i Nadveren".

Og ender han med et Citat af Luther, som Bagger anvender paa de reformerte, idet han beder Kongen, om han: „wollte solche Leute im Lande nicht leiden“.

Men Redaktionen af »Minerva« følger hertil, altsaa i 1790, følgende Bemærkning: „Vi have for megen Tillid til vore Tidens Dplysning til at troe, at een eneste af vore Læsere skulde være af lige Mening med foransførte Erklæring. Uhykkeligvis har den blinde Jær, hvorfra nærværende Stykke skal tiene som Prøve, berøvet vort Fædreland utallige Fordele, som har bidraget til at gjøre de Brandenburgske Stater, hvorhen mange reformerte flygtede, blomstrende, og hvis Tab for os de paafølgende Tidens ved en større Dplysning forandrede Grundsatninger ikke fuldkommen have kunnet erstatte“.

Og nu i vore Dage tænker sikkert alle Mennesker, ogsaa vore Præster som »Minerva«s Redaktion, hvad de bl. a. har bevist ved at aabne selve Københavns Hovedkirke, Vor Frue Kirkes Døre for en reformert Præst, nemlig Pastor Gonin fra Reims, som 28. April 1922 talte her paa dette Sted, hvor selve Bagger var Primas.

Men paa Bagers og Charlotte Amalies Tid var det, som sagt, anderledes, og da man ligefrem spurgte det theologiske Fakultet, om man kunde kalde de reformerte for Kættere, lød Svaret ligesaa ligefremt: Ja!

Dette med at gøre de reformerte til Republikanere og Oprørere havde imidlertid intet paa sig, hvilket kan fastslaaes med Calvins (1509–1564) egne Ord: han skriver nemlig i 39. Artikel af den gallikanske Bekendelse: „Wir glauben, dass es Gottes Wille ist, dass die Welt von Gesetzen regiert werde. Er hat die Königreiche, Republiken und Regierungen eingesezt,

um seinet willen sollen wir König und Obrigkeit ehren als Stellvertreter und Hauptleute Gottes (*les tenants pour ses lieutenants et officiers lesquels il a commis pour exercer une charge légitime et sainte*)".

Dette, at de reformerte blev beskyldt for at være Kættere, kunde maaske endda være, hvad det være vilde; men at de reformerte var Republikanere! *Mon Dieu!*

Huguenotterne.

Her havde man rørt ved det ømme Punkt; Enevælden var jo endnu ikke af gammel Dato; man maatte passe paal

Og nu vilde Ulykken for de reformerte, at vel stod i Frankrig det nantiske Edikt af 1597 til Dels endnu ved Magt; men Huguenotterne truedes fra mange Sider. Ediktet hævedes først 16.*) Oktober 1685, da det befaledes, at alle reformerte Kirker i Frankrig skulde ødelægges; men Jorden brændte længe før den Tid Huguenotterne under Fødderne, hvorfor adskillige ansaa' det for rigtigst at forlade Fædrelandet. Mange gik til det skønne Schweiz, til Nederlandene og Tyskland, især Brandenburg og Hessen; ja, i Berlin havde de Kirke allerede fra 1672. Men i Danmark, hvor man tolede Jøderne, som enddog havde Synagoge og fra 19. Januar 1657: „maatte handle og rejse her i Riget“, og hvor man 20. September 1671 fik Tilladelse til at opføre den første romersk-katholske Kirke efter Reformationen, her stillede man sig ret afvisende overfor Calvinisterne; man vilde jo gerne staa sig godt med Ludvig XIV, og desuden havde Biskop Bagger sat den rette Pibe i sit Orgel: den republikanske Diskant!

Chr. V faar et bevaagent Sindelag mod de reformerte.

Men Charlotte Amalie forstod ogsaa at spille! Lidt efter lidt overdøvede hun Bispens Diskant; og skønt „den æd: derfure“ Masius, der lige havde været i Frankrig og kunde

*) Dokumentet, i Følge hvilket Ediktet ophæves, mangler Dato, nogle Historikere angiver 16. Oktober, andre 18. som Udstedelsesdagen.

fortælle artige Ting om de „reformertes oprørske Sæft“, forstod Dronningen lidt efter lidt at vinde Sympathi for sine Troesfæller, og 1681 naaede hun saa vidt, at hendes høje Gemal, trods alt, lod meddele de danske Gesandter rundt ved de fremmede Hoffer, at Hs. kgl. Majestæt behagede at have et bevaagent Sindelag mod de reformerte Flygtninge, som vilde ty til hans Lande.

Nu havde Sagen ogsaa en praktisk Side, i det man i Danmark gjerne vilde fremhjælpe Handel og navnlig Industri; og disse fremmede kunde jo bringe nyt Blod: nye Skatter, nye Penge!

Kgl. Majestæts Meddelelse til Gesandterne satte hurtigt Frugt, og en Mængde Handelsmænd, Fabrikanter, Videnskabsmænd, Kunstnere og Militærpersoner styrede Kursen mod Danmark, og der ankom lidt efter lidt til København 67 Familier paa ialt 116 Personer; og de øgedes snart, i Følge Pastor Ludwigs Opgivelse, til 215. Blandt disse var der en fornem Mand, som hed intet mindre end Grev Carl Frederic de Roye de la Rochefoultcant. Han blev Feltmarskal over de danske Tropper, og herom kan læses i nogle Papirer, som Mathias Skaanlund, der var Lakaj hos Christian V's Halvbroder, hs. høje Ekscellence Ulrich Frederik Gyldenløve, har efterladt sig. I disse Papirer, der er udgivet af Julius Clausen og P. Fr. Rist, hedder det: „Anno 1683, da Kongen af Frankrig havde forjaget alle Huguenotterne af sit Rige, som ikke vilde antage den katholske Religion, fngtede de hen, hvor den calvinistiske Religion fandtes. Der var en Del, (som) begav sig til København formedelst Dronning Charlotta Amalia var reformert, deriblandt var en fransk General Roy. Men der han kom til Kiøbenhavn, blev han antaget til Feltmarschalk og gjort til Ridder af Elephanten“.

En smuk Karriere for en Flygtning!

*De reformerte
Flygtninge be-
gynder at
strømme til
København.*

Der kom ogsaa mange andre Officerer, men de blev dog ikke alle Riddere af Elefanten. I alt Fald hedder det i M. C. Weiss: »Histoire des réfugiés protestantes de France«, Paris 1853: »Il y a ici plusieurs officiers français, écrivit $\frac{1}{4}$ 1687 l'ambassadeur de France à Copenhague Cheverny, qui seraient peut-être ébroulés si on les aidait à payer leurs dettes et si on leur fournissait de quoi retourner de France«.

Flere af disse Officerer gik videre, bl. a. til Storbritannien, hvor de toges i Tjeneste hos Kong Wilhelm III af Oranien, der paa mange Maader viste sig som en frisindet Mand. 1689 gav han saaledes alle Protestanter fri Religionsøvelse, og 1695 indførte han Trykkefrihed.

Flere Officerer gik ogsaa senere med de danske Tropper til udenlandske Slagmarker. Danmark gjorde sig jo i den Tid en god Profit ved at leje Soldater ud til fremmede Potentater.

Man fik 60—80 Rdl. for en Rytter og 30 for en gemen Soldat; og da Monderingen pr. Mand kun stod i 4 Rdl. og 3 Mark, kunde det alene et enkelt Aar give 540,000 Rdl. i Overskud!

Og saa kunde det i Tilgift give Kingo Anledning til at skrive om den danske Bondesoldat:

Giv hannem kun Gevær, før ham i Marken an,
Han tør sig bilde ind, hans Slægt er af Kong Dan.

Her kom ogsaa andre fine Folk, en Marquis de Laforet Suzanet, en Henry de Cheusse, en Rambouillet de la Sablière, og Videnskabsmænd som Boisclair, Dapzach les Junies, Montaigu og Macculoch, medens en Kunstner som Paul Prieur er kommet noget tidligere. Han var landflygtig Huguénot og havde spillet en betydelig Rolle som Kunstner rundt i Verden; hvor han bl. a. havde malet ingen ringere end Frankrigs Minister Fouquet og Filip IV af Spanien; og

her i vor Rosenborgsamling finder vi ham rigt repræsenteret. Han bliver Hofmaler, 1671 maler han Frederik III's Børn, Dr. Charlotte Amalie og Griffenfeld. Endvidere Miniaturer efter en anden reformert »Hofschilderer«, nemlig d'Agar, der senere bliver tilsynshavende ved reformert Kirkes Opførelse. Ofte finder man Prieurs Navn i Regnskaberne, f. Eks. 1671, 72, 74, 75 o. s. v., og Priserne varierer: 360 Rdl., 100, 330, 340 o. s. v., højest kommer han 1674 for „et støert Schilderj“ 400 Rdl., medens han 24. September 78: „til et Lod Guld som schall bruges til Kongl. Mantj. Conterfey“ faar 8 Rdl. 2 Mrk. Hans Honorarer hos Kongen løb fra 1671–80 op til 2,800 Rdl. (ca.20,000 Kr.). Han var Søn af Juvelereren Paul P., »Burgeois de Paris« og »Habitant de Genève«. I: E. F. S. Lunds »Danske malede Portrætter«, der er Kilden til disse Oplysninger, siges om P.s Arbejder, at de: „er udførte med Omhyggelighed og betydelig Kraft“.

Det var dog mest »Fabrikører« og »Negocianter«, saasom Demoor, Danty, Colomb, Gugeon, Juneau og Jean Jean, som kom hertil.

Flere berømte Handelshuse i Bordeaux, Nantes og Rochelle tænkte paa at flytte deres Virksomheder til Danmark, men afskrækkedes af forskellige Vanskeligheder, maaske ogsaa af Tanken om det nordlige Land, hvor man dog maatte fryse ganske forfærdeligt!

De slog sig for en stor Del ned i Brandenburg og Preussen, hvor Kurfyrst Fr. Wilhelm var stor nok til at give disse dygtige Folk en god Modtagelse.

Vi fulgte, lidt sent, Eksemplet, og 2. Januar 1685 udstedes der kgl. Befaling til Overskatmester Peder Brandt om paa forskellige Maader at: „lette de reformerte Manufacturisternes Nedsættelse her i Riget“, og 3. Januar og 11. April følger saa de senere omtalte Privilegier.

En Mængde Haandværkere kom ogsaa til København; det var nemlig saaledes, som den franske Historiker Florimond de Rémond skriver: „at blandt Huguenotterne støder man især paa Malere, Uhrmagere, Billedskærere, Guldsmede, Boghandlere og Bogtrykkere og andre, som i nogen Maade drev deres Haandværk med Aandsadel“.

Om der skal Aandsadel til at være Parykmager, ved jeg ikke; men i alt Fald var der ogsaa mange Parykmagere blandt Flygtningene, saa vore Jeronimusser kom til at vandre rundt med reformerte Parykker.

Nu var der altsaa dannet en hel reformert Koloni; og Dronningen, der, trods al Modstand, med Tilfredshed kunde se tilbage paa, hvad hun allerede havde udrettet, arbejdede nu ivrigt videre; men endnu saas der dog med saa umilde Øjne paa de fremmede, at da Kronprinsens reformerte Sprogslærer, François d'Alquire, døde 1685, turde man kun begrave ham ved Aftenstid og uden nogensomhelst Ceremoni. Og det samme var Tilfældet, da en Søn af Pastor Placette døde.

Prof.
F. C. Mourier.

For at komme saa nær ind paa denne Tid som muligt, vil jeg nu give Ordet til Professor F. C. Mourier, der i 35 Aar var Præst ved den reformerte Kirke i København, og jeg kan gøre det med saa megen mere Grund, som vi paa den Maade faar Føling med Medlemmerne af den ældste reformerte Menighed; altsaa vi faar Kæden sluttet fra deres Tid og til vore Dage.

I »Forerindringen« til sin Bog: »Charlotta Amalia, født Prinsesse af Hessen, de franske Flygtninges Velgiørerinde«, udk. 1816, hedder det nemlig bl. a.:

„Et Ophold af henved 30 Aar i København, hvor Forfatteren er Pastor ved den Kirke, der skulder Charlotta Amalia sin Stiftelse; de Undersøgelser, angaaende Adkomst, som han i dette

Embedet har fundet Behag i at overlade sig til, og de Ophø-
ninger, han deels har faaet af Oldinge, han har spurgt, deels af
de Bøger og Papirer, han selv har havt Lejlighed at giennemsee,
Alt dette forviiser disse Efterretninger (saa smaalige maaskee nogle
Omstændigheder deri kunne være) et Præg af Visshed og Authentie;
og de Begivenheder, de gienfalde, det Tidsrum, han der gien-
nemløber, maa i hans Tanker vinde dem nogen Interesse."

Og siger Professor Mourier om Dronningen:

"Ja, Charlotta Amalia, som kunde slumret ind paa Thronen
i Blødagtighedens Skød, Charlotta Amalia var stor ved sin Dyd;
hun var stor i Philosophiens og Religionens Djne, og den ædle
Brug, hun gjorde af sin Anseelse, forenet med hendes Belgier-
ningers vidtstrakte Indflydelse, bør betrygge hende mod en uret-
færdig Forglemmelse!"

Og Professor Mourier havde Ret, Charlotte Amalies Gær-
ninger var mange og gode; hun fortjener at mindes med
Taknemlighed, ikke mindst af den: „saa mange Steder for-
fulgte reformerte Kirke“, som Indskriften lyder paa Grund-
stenen under Menighedens lille, skønne Kirke i Københavns
Gothersgade.

Og for denne Kirkes Tilblivelse, for denne Menigheds
Trivsel arbejder Charlotte Amalie i det stille med aldrig
svækket Kraft og Mod, altid med Blikket mod oven, men
ogsaa altid med Fødderne fast paa Jorden.

Saa kommer Privilegierne af 3. Januar og 11. April 1685,
og alle konfirmerede 15. Maj 1747, (Jacob Henric Schou:
»Chronologisk Register over de kgl. Forordninger«, IV og
»Chr. V's Forordninger 1684—99«), hvori det bl. a. hedder:

„De Reformerte maa holde visse Skoler, i hvilke endog Børn
af den Augsburgske Confession maae underviises i et och andet

Privilegierne.

Sprog, i at sje, kniple, knytte og andet, dog at i samme Skole, saa længe slige Børn der underviises, aldeles intet tales om den reformerte Religion. . . . Punct 5: Deris Prædicanter skal stedse i deres Prædicener entholde sig fra hadskelig och med Foract at tale om de Controverser och Lærdomme, som den Augsburgiske Confession eller Ministerium i nogen Maade kan angaae . . . og de skal i offentlig og privat Dmgang altid lade see al Beskieden-
 hed och det, som til Noelighed och Samdrægtighed kan tiene . . .
 7. Gudstienesten i Kirken skal di holde For: og Eftermiddag paa samme Tiid och Time, som den her i andre Kirker begynde, saa at deres Menighed samler sig, naar det ringes sammen til andre Kirker; thi dem bevilges vel et Seierværk ved Kirken, men ingen Klokker til at ringe med. 8. Denne Gudstieneste maa de holde ei alene i det Franske og Tydske, men ogsaa i det Hollandske og Engelske Sprog". Det tillades at have: „et lidet Kirke-Segl, som er i Præsternes och de Eldstes Giemme, med det maae de forsegle Attester, Skudsmaal och deslige. 14. Naar en reformert Mand's persongifter sig med en Hustrue af den Augsburgiske Con-
 fession eller en Mand'sperson af den Augsb. C. med en reformert Hustrue, da bor Brudevielsen foretages af den Menigheds Præst til hvilken Manden eller Hustruen af den Augsb. C. hører, och skal de Børn, der avles i slikt Egteskab, henhøre til den Luther-
 ske Kirke, døbes i Kirken af den Præst, i hvis Sogn Forældrene boer och siden opdrages och oplæres i den Lutheriske Troe".

Endvidere hedder det i:

„Kgl. Majestæts allernaadigste Privelegier for alle fremmede af den Evangeliske oc Reformerede Religion, som sig her i Riiz-
 gerne bosætte ville, Item Frihed for demnem som øde Pladser i Staden Kiøbenhavn ville lade bygge; Disligste Anordning om demnem som Huuse leye; oc de deri Pladser en endnu hafve be-
 bygget“:

Punkt I:

„Efter at de sig hafver angifvet och her i Rigerne nedsat och deris Bopæl taget, Item Os deris Troeskabs Eed for Øfrigheden paa ethvert Sted aflagt, skal de ansees og holdes som Bore egne Undersaatter“.

De faar endvidere toldfri Indførsel i 10 Aar af forskellige Raastoffer til deres Fabriker og slipper i samme Tidrum for Grundskat og Indkvartering, hvis de paa hidtil ubegygnede Pladser opfører Huse: „tre Loft høye ud til Gaden“ og i 8 Aar, naar Husene har to Loft.

Herom skriver den svenske Gesandt i København i en Indberetning til sin Regering:

„Härigenom (Privilegierne) förmoda de att bringe staden uti stor upkomst, som och troligt är, och skall jag icke underlåta med första underdånigst att sicka E. K. Mat. Copia af Privilegierne, som mig tillsagt är“. (Svenske Relationer 1679—99 i Rigsarkivet i Stockholm).

20. Februar 1685 dør Enkedronningen.

24. Februar kommer der Forordning om Sørgeklæder, om hvem der skal sørge med og uden Snip (en sort Trekant af Tøj, anbragt i Panden); men man tør vel nok gaa ud fra, at de reformerte, selv om de var fine nok dertil, næppe har sat mange Penge i Snipper. Dronning Charlotte Amalie har nu en Modstander færre; men der er nok endda.

For Trosfællernes timelige Trivsel lykkes det hende dog saa nogenlunde at sørge; det gaar lettere, da den jo er i Landets egen Interesse: jo flere Fabriker m. m., des flere Skatter i Kassen! Den kloge Dronning lægger da ogsaa Kræfter i paa dette Punkt; hun fremhjælper en Række Foretagender, faar anlagt Farvemøller, Spillekortfabrik m. m.; men

de fleste af disse Foretagender har dog en ret krank Lykke. Ned til vore Dage bestaar kun »Strandmøllen« ved Københavns Strandvej, en Fabrik, der skyldte Dronningen sin Tilblivelse.

Det var det timelige; men det aandelige!

Og dette aandelige laa Dronningen tungest paa Hjærte. Hun vilde skaffe sine kære reformerte en Kirke, og Kongen havde lovet hende det; men det trak i Langdrag med at faa Løftet opfyldt.

Foreløbig maatte man da holde Gudstjeneste uden Kirke. Dronningen havde imidlertid indkaldt Præsten Philippe Mesnard, der kom fra Paris og medbragte Liturgien for den reformerte Menighed i Frankrig.

Dronningen, Pastor Musculus, den ny Præst samt de ældste og mest fremstaaende af Menigheden raadslog, og det lykkes at faa en Sal i et Hus, som laa paa det Sted, hvor Prinsens Palæ i København nu ligger. Huset ejedes af Kongens Kældermester, senere Købmand, Vigant Mickelbecker, hvis Navn, forvansket, endnu lever i den københavnske Gade: Mikkalbryggersgade.

Den første offentlige Gudstjeneste.

Her i denne Sal samledes man første Gang i Følge »Danske Samlinger« 2. R. V, pag. 148: den 1. November, men i Følge Professor Mouriers Bog, pag.: 20 den 8. November 1685 til Gudstjeneste, altsaa den første større Menigheds-Gudstjeneste udenfor Dronningens og Gesandternes Kapeller.

Gudstjenesten forrettedes af Præsten Philippe Mesnard med Bistand af Theod. Colas, der var den første Kantor og Lektor i den nye Menighed.

Det er ikke vanskeligt at forestille sig den Højtid, der maa have været over denne stille Stund, da disse Mænd og Kvinder, som havde lidt og døjet saa meget for deres Tro, nu samledes her med deres nye trofaste Dronning

fjærnt, fjærnt fra deres Fædreland, som de vel aldrig mere skulde gense. Taknemmelighed har der været i disse Hjærter, Indderlighed i disse Bønner, Klang paa disse Stemmer, som i Novemberdagen har lydt over den stille Kanal mod Kongens Slot.

Midlerne til denne Kirkesals Indretning skaffedes ved en Indsamling, der var begyndt Mikkelsdag den 22. September, og de tre største Bidrag var paa 200, 100 og 25 Rigsdaler.

Samme Aars Juledag, Fredag 25. December, blev der afholdt en Menighedsforsamling, i hvilken 18 Medlemmer af Menigheden var til Stede. Der blev her drøftet Antagelsen af en Liturgi for Uddelingen af Nadverens Sakramente, og man enedes paa Dronningens Forslag om at blive ved den bremiske Liturgi.

Foraaret 1685 kom fra Berlin Pastor Jean de La Placette, som, da Menigheden i Frankrig nu var fuldstændig adspredt, blev kaldet baade til Königsberg og København, som han altsaa foretrak. Han var fra Pontac, var Søn af en Præst, havde tidligere været Præst i Ortes og Nai og var en betydelig Theolog.

Til en Begyndelse holdt de tyske og hollandske Medlemmer af Menigheden mest til i Dronningens Kapel, hvor Pastor Musculus talte, ligesom de ofte besøgte den hollandske Gesandts Kapel.

*Dronningens
Kapel.*

I Anledning af Privilegiernes Forbud mod Ringning med de reformertes Klokker kom der senere, som vi skal høre, til at falde stærke Ord i Dronningens Kapel; men ogsaa af mindre betydende Grunde er Bølgerne gaaet højt paa dette Sted.

Skønt det skulde være et stille Refugium for de fremmede, farende Folk, disse jagede Fugle, der havde saa ondt ved

at finde Ly og Læ, saa trængte Verdens Smaalighed og Forfængelighed ogsaa herind.

Saaledes var det galt den 6. November 1685, da forskellige Gesandter var mødt ved Gudstjenesten. Hvem der ogsaa var mødt var Elefantridderen Grev Roye; og nu gives Ordet til den svenske Gesandt, der i sin Indberetning af ovennævnte Dato skriver, at den engelske Gesandt: „fann sig toucherad, idet Grefwen af Ron, som på en bänk kom at sitte med de Engelske och Holländske Envoyéerne, tog företrädet, hwar före han (den engl. Envoyé) och efter Middag icke dit kom, ej heller mer sinnad är, som han mig sade, att frequentera den församlingen“.

1687 fik Tyskerne deres egen Præst, Werner Köne (Koene), fra Bremen.

Ved Præsternes Side var der et Raad af Menighedens Ældste, til en Begyndelse ni, tre af hver Nation, tysk, fransk og nederlandsk; disse udgjorde sammen med Præsten Direktoret eller Senatet, det senere Forstanderskab eller Presbyterium (Consistoire), saaledes som det endnu er Tilfældet.

De første, der beklædte disse Poster, var Niclas Bruns, Jean Bramstedt, Pierre Danty, Michel Abestée, Jean Henry De Moet, Abraham Van Schepfel, Nicolas de Rambouillet La Sablière, Jean Dapzac Les Junies og Pierre von Hemert (Hæmert).

De to Nationer.

Efterhaanden delte man sig indenfor Menigheden kun i to Nationer, den tyske og den franske, i det Tyskere og Nederlændere slog sig sammen til én Nation; og saaledes er Forholdet endnu den Dag i Dag.

Den 31. Maj 1687 holdt dette Direktorium sit første Møde, ved hvilket der paabegyndtes en Protokol: »*Acta consistorii ecclesiæ reformatae havniensis*«, der førtes dels paa Latin, dels paa Tysk, dog ikke længere end til 1690. Denne Protokol, der er Menighedens ældste, er endnu opbevaret i Kirkens Arkiv.

Bl. a. faar man her Meddelelse om den glædelige Begivenhed, at man 10. Juni 1688 døbte Tyrken Sali; for hvis Salthed der altsaa dermed var sørget.

Fra denne Tid, nemlig 1687, har vi i samme Arkiv opbevaret et Reglement for Gudstjenesten: „Gottesdienststunden 1687. 4 Morgens: Deutch (Holl. und Niederl). 10 Morgens: Fransøfisch. 2 Nachm.: Deutsch. 4 Nachm.: Fransøfisch“.

I en Menighed, sammensat af saa forskellige Elementer, kunde det naturligtvis ikke undgaas, at der imellem opstod Meningsforskel, og for at bringe Orden i Tingene foreslog Dronningen et Reglement med Statutter. Til Dronningens Sorg trak det dog i Langdrag med Vedtagelsen, der først finder Sted 1714.

I dette Reglement, dat. 24. Marts, finder vi bl. a.: „Wier tes wollen Wir, dass der Königl. Verordnung gemäss nur in hochteusch und frantzösischer Sprache geprediet werde, . . . dass nehmlich die Hochteutschen zu gesetzten Stunden, sowohl vor als nachmittag Ihre Predigten eher als die Frantzosen halten, jedoch dass solche die determinirte Zeit wohl observiren und Ihren Mitbrüdern keine Hindrung machen“. Og videre: „soll Uns zu Ehren allemahl der Nahme teusch dem frantzösische vorgesetzt werden, so dass es heissen soll teusch und frantzösische Gemeine oder Nation, teutsch und frantzösischen Presbyterium“.

Dronningen arbejdede imidlertid stadig paa at bevæge den høje Gemal til at opfylde Løftet om Opførelsen af en Kirke, og en Tradition vil vide, at Tilladelsen blev givet paa følgende Maade: Hs. kgl. Majestæt havde paa dette Tidspunkt 7 Børn med Dronningen, senere 8 (Frederik, f. 1671, Chr. Wilhelm, f. 72, Christian, f. 75, Sophie Hedvig, f. 77, Christine Charlotte, f. 79, Carl, f. 80, en dødf. Datter, f. 82 og Wilhelm, f. 87), samt 5 Børn med Grevinden af Samsø, f. Jomfru Moth, Stammeren til Slægten Danne-

*Dronningens og
Grevindens
Børn.*

skjold-Samsøe; og da Elskerinden efter bedste franske Mønster var officielt anerkendt, ønskede Hs. Majestæt ogsaa at Børnene skulde være det.

Hvor godt et Hjærte Dronningen nu end havde, er det vel ikke urimeligt at antage, at en saadan Anerkendelse fra hendes Side kunde afstedkomme en og anden Betænkelighed; men saa er det, at den omtalte Tradition træder hjælpende til og fortæller, at da Kongen anmodede Dronningen om den ønskede Anerkendelse, gik hun ind herpaa, stillende den Betingelse, at saa skulde hendes Troesfæller til Gengæld have Lov til at bygge egen Kirke.

Der ligger næppe noget til Grund herfor; en saadan Byttehandel vilde sikkert være Dronningens hele fine Tankegang fjærn. Derimod er det sikkert, at hun tolerede Grevindens Børn; men dette var rimeligvis et Udslag af hendes gode Hjærte.

Dronningens og Grevindens Børn færdedes sammen ved Hove, og disse sidste, til hvem Kongen havde ladet indrette en særlig Afdeling i Rangforordningen af 1671, endda foran Rigernes bedste Mænd, behandlede baade i Liv og Død paa den mest hensynsfulde Maade. Man har bevaret en Ligpræken, som Hofpræsten, Pastor Masius, holdt 1703 ved Grevinde-Sønnen, Chr. Ulrich Gyldenløves Baare.

I Prækenen hedder det, at den afdøde: „lød sig som et prægtigt Blomster første Gang se i København den 28. Februar 1674“. Og: „Det kan ej være nogen af os ubekendt af hvilken høj Haand dette dejlige Blomster haver været plantet, og hvorfra det har bekommet sit Anstrøg af Purpurfarven“.

Som sagt, Præsterne, der kunde være saa galdegrønne mod de reformerte, nægtede sig ikke noget, naar det gjaldt at staa godt til Purpurfarven!

Men man maa forøvrigt ikke gaa for haardt i Rette med

Præsterne, de var som alle andre Børn af deres Tid, og Tiden var nu saadan! Man maa altid huske at se med Tidens egne Øjne!

De reformerte havde imidlertid, som alt sagt, ogsaa andre Modstandere end Præsterne og Grevinden, bl. a. en Modstander, som maaske kunde blive den allerfarligste: Frankrig!

Selvfølgelig saa' man ikke dér med milde Øjne paa, at Danmark begunstigede Folk, der havde sat sig op mod selve Solkongens Vilje. De franske Gesandter i København modarbejder kraftigt de reformerte; og den svenske Gesandt ved det danske Hof omtaler da ogsaa i en Indberetning at 27. November 1685 de Vanskeligheder, som den danske Regering har, hvorfor denne maa være forsigtig: „helfst emedan Danmark intet capabelt wore, att resistera den storm och owäder som deraf synes wilja endtstå och upkomma“.

Noget senere, nemlig 23. Maj 1690 maa i Følge »Danske Saml.« 2. R. IV, pag. 207—08, den engelske Gesandt i København tage Parti for de reformerte, som formodentlig trænges af Franskmændene. Ovennævnte Dato meddeler den engelske Statsminister, Lord Nottingham, den engelske Gesandt i København, at Hs. Maj. Kongen af Storbritannien paalagde ham paa sømmeligste Maade: »*in the most decent manner*«, at gøre Forestillinger hos Kongen af Danmark og hans Ministre til Fordel for de reformerte.

Imidlertid gav Kongen trods Franskmænd og Præster en skønne Dag i 1685 sin allernaadigste Tilladelse til, at de reformerte kunde faa en Grund at bygge en Kirke paa. Tilladelsen blev givet 3. Januar, og Grunden var paa Christianshavn.

Dermed var Menigheden, som nu altsaa synes at føle sig lidt sikrere i Sadlen, dog ikke tilfreds; der var saa langt

Chr. V skænker
Kirkegrund.

til Christianshavn, og man indgiver da allerunderdanigst en Supplik til Kongen, lydende bl. a. saaledes:

„Der er, Sire, i Deres By Kiøbenhavn flere ubebyggede Grunde, der tilhører Deres Majestæt og særlig een, der er nær nok Boldene bagved Deres Majestæts Have (Rosenborgs-Have) i et svagt befolknet Kvarter, og hvor Opførelsen af Kirken vilde kunde trække Beboere antagelig til“.

Da man ikke faar Svar, rykker man i Marken med en ny allerunderdanigst Supplik, hvori man igen beder om at slippe for at komme paa Christianshavn: „da denne Plads er ganske tæt ved en Kirke (Vor Frelasers K.), som man netop er i Færd med at bygge“; og man frygter da for, at de reformtes Salmesang vil forstyrre og afbryde Andagten: „for Deres Majestæts naturlige (formodentlig danske) Undersaatter“, hvilket til Fortvivlelse vilde bringe de hensynsfulde Ansøgere: „som intet mere uudholdeligt vidste end at genere eller incommodere nogen somhelst, men navnlig ikke de Mennecker, hvis Støtte og Velvillie, de har saa stor Interesse af at vinde“.

Der udvises
Grund.

Den 27. Januar giver Christian V saa Oberst Gotfred Hofmann Ordre til at undersøge Terrænet, det, paa hvilken Kirken nu ligger; men Grunden maa være: „hvor det Fæstningen uden Præjudicie og Skade bedst skee kan, og den siden af maalis og Os derpaa dette Maalebrev til Vores Allerhøjeste Approbation allerunderdanigst tilstilles“.

Den 23. Juli 1687 skænkede Kongen saa den ønskede Grund, Rosenborgs-Kvarter, Matrikel 139, 248 A, B og C og 249, der tidligere havde været ejet af Fru Helle Urne, Enke efter Morten Schinkel til Østrupgaard, fra hvem den var forfaldet til kgl. Majestæt, da Ejerinden ikke, som befaleet, havde ladet den øde Plads bebygge.

Det var imidlertid ikke saa mærkeligt, at Fru Helle ikke

havde haft Lyst til at bygge her. Grunden egnede sig ikke særligt, da Stedet var gammelt Fæstningsterræn med Rester af en Voldgrav, hvori der laa en lille Holm, Skarnholmen, der ligesom Øen ved Slotsholmen havde faaet Navn deraf, at man for at opfylde Terrænet benyttede Stedet som Losseplads for Byens Affald. Dette kom, efter elskværdig Oplysning til mig af Arkitekten, Professor Ludvig Knudsen, for Dagens Lys saa sent som 1889, da Prof. K. restavereede Kirken og byggede Ejendommen, hvor den tyske Skole nu er. Da man gravede Grunden, viste det sig nemlig, at denne for en stor Del bestod af Affald, i hvilket gjordes en Række interessante Fund, som dels afgaves til Folkemuseet, dels er i Prof. K.s Eje. Man fandt en Mængde Mønter, Skeer, Knive, Gafler, Legetøj, Uldvanter, Strømper m. m. samt en hel Samling overordentlig nydelige Apothekerkrukker og Flasker, mærkelig godt bevarede. Da de laa under den gamle Præstebolig, som omtrent er samtidig med Kirken, stammer Fundene altsaa alle fra Tiden før Charlotte Amalie. Man stødte endvidere i den gamle Præsteboligs Have paa en Mængde Grave, hvilket viser, at Kirkegaarden har været større end den nu er. Benene blev samlet og nedgravet paa den nuværende Kirkegaard, medens en Del Ligsten, som nu gemmes i Kirkens Kælder, antagelig hidrører fra denne gamle Del af Kirkegaarden.

Men nu, 1687, skulde Pladsen altsaa bebygges, Gud til Ære og den reformerte Menighed til Glæde; Dronningen skænkede straks 11,000 Rigsdaler, (i Nutidens Penge, normal Værdi: ca. 80,000 Kr.) og der sattes en Indsamling i Gang, ogsaa i Udlandet. Pastor Mesnard gik i den Anledning til Nederlandene, mens Pastor d'Agar tog sig af Brandenburg og Preussen, alt med det bedste Resultat, d. v. s., 13,300 Rdl.

Noget senere, nemlig den 22. April 1696 og den 14. Maj

1701, udstedte Dronningen to Gavebreve (i Følge Arkivet ved den reformerte Kirke), det ene paa 2,200 Rdl., saaledes at Præsteboligerne i »Gottes-Strasse« og Aabenraa, som var paa private Hænder, kunde købes af Menigheden. Dronningen lønnede Præsterne, og da en Skolelærer efter nogle Aars Forløb skulde ansættes, skænkede hun ved Gavebrev 13. Maj 1710: 1,000 Rdl. til hans Lønning.

Kontrakt om
Kirkens
Opførelse.

Gennem Dronningens Sekretær, Lincker, afsluttedes der nu Kontrakt om Kirkens Opførelse med Bygmestrene, Brødrene Fr. og Nicolai Müller, som fik 13,300 Rdl., der skulde betales i 3 Terminer. Endvidere skulde der bygges paa Præsteboligerne; og 18. April 1688 blev Consistorium enig om, at Præsteboligerne skulde være ganske ens udvendig og opføres efter en Model, udført af Pastor Köne. Den franske Præstebolig ligger endnu i Aabenraa, antagelig i sin oprindelige Skikkelse efter Könes Tegning, hvorimod den tyske, som laa ved Siden af Kirken med Façaden mod Gøthersgade, som sagt, er nedrevet og har givet Plads for et moderne Beboelseshus, der dog ejes af Menigheden og bl. a. rummer den tyske Præsts Bolig samt Skolen.

1688 tog man fat paa Opførelsen af Kirken, ved hvilken man den 7. Februar havde ansat den reformerte Hofskildrer d'Agar som Tilsynshavende.

20. April*) 1688 nedlagdes Grundstenen af Dronningen, medens en af Kirkens Ældste Daniel Abestée rakte hende Kalk on Murske.

Grundstenen havde paa den ene Side følgende Indskrift:
»*Fundamentum ejus in montibus sacris, Diligit Dominus portas Sion.* Psalm. LXXXVII« (Dens Grundvold er lagt paa de hellige Bjerge. Herren elsker Zions Porte, Psalm. 87).

*) Rørdam har i »Kirkehist. Saml.« 3. R. III: 20. Febr., hvilket ikke stemmer med Optegnelserne i Kirkens Arkiv.

Paa Randen staar:

»*Charlotta Amalia Dan. Norv. Gott. et Vand. regina nata Hass. Landgravia sacram hanc ædem in Dei glor. et Ref. usum a fundam. ex truxit*«. (Charlotta Amalia, Dronning til Danmark og Norge, de Gothers og Venders, født Landgrevinde af Hessen har ladet denne Bygning opføre fra Grunden til Guds Ære og de reformertes Nytte).

Paa den anden Side:

»*D. J. S.*« (Deo, Jesu, spiritu).

Derunder:

»*Invictiss. monarchæ Christiani V Dan. Norv. Gott. et Vand. regis, qui et locum dedit et privilegia addidit nutu ac clementia in dei gloriam et reformatæ ecclesiae tot locis vexatæ solatium templum surgit. an. s. MDCLXXXVIII*«. (Paa et venligt Vink af den uovervindelige Monark, Christian V, Konge til D. og N., de G. og V., han, som havde skænket et Sted og desuden føjede Privilegier til, rejser Kirken sig til Guds Ære og til Trøst for den saa mange Steder forfulgte reformerte Kirke. I Frelsens Aar 1688).

Ved Kirken, der opførtes af hollandske Mursten, var bl. a. Haandværkere foruden Mestrene Müller beskæftiget Stenhugger Henrik Brockam, der vides at have opsat Frontespicen, Portalen og Trinene ved Hoveddøren. Endvidere: Tømremestrene Christoffer Brückner og Nicolai Finck, Kobbertækker Søren Jensen, Muremester Andreas Simonsen, Klejnsmed Andreas Clemmensen og Malermester Johan Lord.

Kirken blev prydet med Kongens og Dronningens Navnetræk, som det hedder: „elegant och yirligt udhugget“; indvendig var der en Prækestol midt for Hovedindgangen og op mod den venstre Væg, endvidere Orgel og Lysekrone. Lige for Prækestolen var Dronningestolen og et Galleri, bestemt for de fremmede Ministre; og foran Prækestolen anbragte

man et Kor; men der fandtes intet Kors og intet Alter. Derimod havde man to Klokker, støbt af Mester Jørgen Gundelaer-Rootgieser. Af dem havde man dog ingen Glæde; thi det var, som sagt, i Følge Privilegierne forbudt at ringe med Klokkerne, hvorimod det tillodes at slaa Timeslag.

Men at de reformerte, som øjensynlig begynder at ranke Ryggen, ikke helt godvilligt har afstaaet fra at lade Klokkerne ringe, faar vi at vide af en endnu bevaret Gesandtskabsindberetning, som findes i Rigsarkivet i Stockholm. Den er skrevet af den svenske Gesandt i København, dat. 26. September 1690, og lyder bl. a. saaledes: „De reformerade hafwa förliden Söndag sin Kyrka här tillslutit, så att ingen Guds-tienst då eller sedan är bleswen hållen af orsak at man dem förmena willa att bruka flockar, och tvinga att de sin Gudstienst regulera skola efter ringningen uti andra församlingar här i staden, hvortill de sig icke förstå willa, oaktadt Politie-Mästaren efter undfångne ordres enständigt derom anfökt“.

Det er altsaa gaaet hedt til; men de reformertes Præst, Pastor Musculus, har dog ikke tabt Modet, i hvert Fald prækede han samme Dag paa Slottet, og det saadan, at det: „måfta illa uptoges och honnam uttydes till en stor driftighet“.

Men der ogsaa andre Ting, det er galt med.

Den reformerte Præst, Pastor Köne, er fra Staden taget ud til Jægersborg, og dér har han døbt nogle Børn. Herover kommer den Gentoft-Præst, Fr. Plum, naturligvis i Harnisk. Ellers er han en rar og venlig Mand, der endogsaa giver Københavnerne Adgang til sin Have, hvor de ganske gratis fik Lov til at smage paa hans udmærkede Kirsebær, der i de Dage var berømte. Men for Pastor Köne har det øjensynlig været farligt at spise Kirsebær med den fornemme Præst, i hvert Fald fik han Stenene i Øjnene! Med andre Ord, Pastor Plum indgiver en Klage over Pastor Köne, som han for

Resten kalder Köng. Og skriver han i Klagen: „Wil bemeldte Köng fare fort och ingen holder ham tilbage i hans hastighed, troer jeg, at hand inden faa dage vaager et spring op paa min prædicestol“. Og endvidere hedder det: „De eenfoldige Bønder spør mig ad, om de schal nu være Calvinsche, fordi den Calvinist Prædicant kommer herud at døbe, och om den Calvinist Daab er bedre end vor Daab“.

Ogsaa en anden Præst, denne Gang ved den hollandske lutherske Menighed paa Ny Amager (Frederiksberg), hvor kgl. Maj. havde henflyttet nogle af Amagers Hollændere, at de kunde dyrke Haveurter. (Herom haves endnu et Minde i Navnet »Hollændervej«, en Sidevej til Københavns Allégade). Denne Præst, der hed J. Andreas, kunde ikke med Rose paa Opførelsen og den hastige Opførelse af reformert Kirke, og i den Anledning klager han over: „at vores gode Lutheriske maatte see, at de Reformerdis Kirke blev opbyggt udi Hast og det er endnu intet videre kommet med os. Det har bragt Fortrydelse, at de Reformerede skulle Triumphere over os, at det Design med vores Kirke-Bygning paa Ny Kongens Torf er givet tilbage, og skjønt Hans mai af høi og sær kgl. Naade har foræret en anden Platz for en vis Sum Penge tilkiøbt, saa bliver anden forfrænkelig og forgængelig jordiff Sæd udsaet“. (Fra reformert Kirkes Ark.).

I én Ting havde den vrede Andres Ret; det gik forbaavsende hurtigt med Kirkens Opførelse; allerede 10. Novem-ber 1689 var man saa vidt, at den højtidelige Indvielse kunde finde Sted, selvfølgelig i Overværelse af Dronningen, som Præsterne bragte Menighedens Tak.

I Kirkens Arkiv finder vi følgende herom:

„Anno 10. Novbr. 1689 auf Martin Luthers Tag ist durch den Hofprediger J. Majest. der Königin Joh. Musculus die erste Predigt in der neuerbauten Kirche gehalten worden aus

*Kirken indvies
10. Novbr.
1689.*

Levit. 26, 11-12,

Ich will meine Wohnung unter euch haben und meine Seele soll euch nicht verwerfen und will euer Gott sein, so sollt ihr mein Volk sein“.

Har der været Klang paa Stemmerne, Andagt i Bønnerne og Taknemlighed i Hjærterne hin Novemberdag, da den første Menigheds-Gudtjeneste afholdtes i Michelbeckers Gaard dernede bag Slottet, ja, saa har Taknemligheden og Andagten sikkert ikke været mindre nu denne Novemberdag, da Sangen lød i den skønne lille Kirke, der var rejst „til Guds Ære og Trøst“ for en trofast lille Skare, som havde mistet Fædreland, Venner og Slægt; en tapper lille Skare, der for sin Tros Skyld havde tabt alt, dog undtagen det, der er det ene fornødne.

Der var imidlertid flere vrede Andre ser end ham fra Ny-Amager; Danskerne gav ham intet efter, og skønt de reformertes arge Fjende, Biskop Bagger, døde i 1693, og som Eftermand fik den mere tolerante H. Bornemann, var der dog nok endda.

1690, 27. Septbr., finder vi, at Kongen i sin Dagbog har noteret: „Wir vernahmen die schlechte Aufführung der Reformierten . . . Die Reformierten hier haben wieder eine zweite Supplique eingereicht, welche besser abgefasst ist; aber sie bekommen doch nicht was sie willen“. Samme Aar kommer der saa et Reskript, hvori der tales om de reformertes Utaknemmelighed, og der blev nu udnævnt to kgl. Kommissærer, der skulde have Tilsyn med samme reformerte, bl. a. at de ikke søgte at gøre Proselyter.

Inkvistionen.

Pastor Placette udgav et Forsvarsskrift; men det hjalp næppe meget, hvert Fald skulde den ene af Kommissærerne, Sjællands Biskop, fremtidig være Mellemand mellem Kongen og Menigheden. De to Kommissærer dannede tilsam-

men Inkvisitionskommissionen, og den arbejdede antagelig nidkært. I Tidens Løb havde den bl. a. til Medlemmer: Præsident Generalauditor Elias Hübsch, hvilket Navn maaske har lydt mindre smukt i den tyske Nations Øren; endvidere Borgmester Dr. jur. Cosmus Bornemann, N. Kragh, N. Bentzen, de Lenthe, Worm, m. fl.

Kommissærerne beordres bl. a. i Følge Chr. V's Dagbog til: „at være altid hos de Reformerede og dem forholde deres Forseelse, paa det at de ei skulde komme tiere og gjøre noget imod eller over de givne Privilegier, saa og at ophøre at bruge deres Klokker, saasom det var dem forment at bruge disse“.

Der blev sikkert passet godt paa; og i hine, gode gamle Tider, da Stadens Nøgler hver Aften blev bragt til Kongen, var den Kunst maaske ikke saa stor. Man havde desuden en kgl. Forordning af 16. Juni 1686, der bl. a. lød: „Da paa det Vi kunde vide hvem og hvad Personer, der sig her i Staden opholder, have Vi allernaadigst for got anseet . . . at alle og enhver Adel och uAdel, Geistelig eller Verdslig i hvem de ere eller være kunde, som bygger och boer udi Staden, ingen undtagendes i nogen Maade, skulde tiltænkt være (under Hundrede Kirkdalers Straf) til Presidenten at indsende rigtig Fortegnelse paa de Personer, som hos dem logerer eller logerendes vorder“.

Altsaa man kunde passe paa, og det gjorde man sikkert!

21. Marts 1693 kom der en kgl. Forordning: „om de Reformerdis Brudeviesler saa og om deris oc de Chatholiffes Børne daab“, og heri eragter Chr. V bl. a.: „at ingen af dennem, som ere af den Reformerede Religion oc her udi Boris Kongelige Residentz-Stad Kiøbenhavn ere bosiddendes, maa sig, naar som helst udi Egteskab ville begive, i nogens Huus uden Boris særdelis Allernaadigste Tilladelse lade vie, ei heller deris Børn i nogens Huus uden Boris særdelis Allernaadigste Tilladelse lade vie, ei

heller deris Børn i nogens Huus lade døbe, men skal tiltænkt være, saadant i dend her i Staden anordnede Kirke, under It hundret Kirkdalers Straf til Christianshafns Kirke at lade forrette“.

En reformert
tages til Soldat.

Med andre Ord, man bruger stadig Øjnene; og de bruges i de Tider, da der, som omtalt, kunde tjenes godt ved at udleje Soldater til fremmede Potentater, ogsaa til at fange Soldater. Og falder disse Øjne en skøn Dag paa de reformerte, i hvis Privilegier der intet var anført om, at de var fritagne for at springe Soldat.

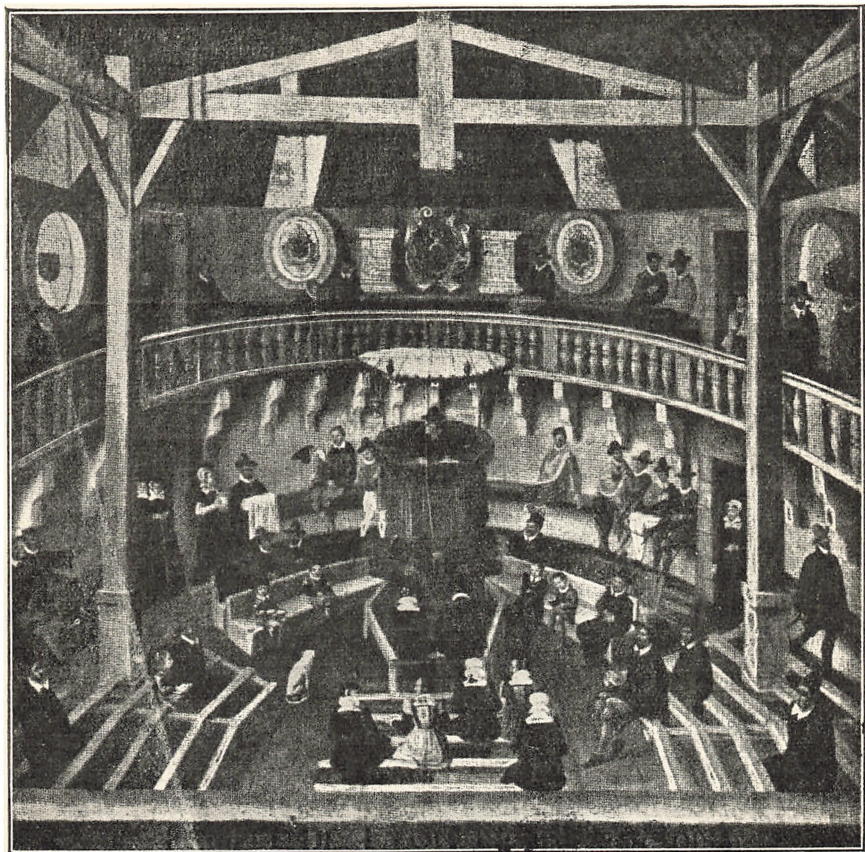
Nu var det vel nok underforstaaet; men ikke desto mindre forsøgte man sig frem, og en Dag opskræmmedes Kolonien ved, at man havde presset et af dens Medlemmer til at krybe i den røde Mondur, hvilket ikke betragtedes som noget særligt behageligt i Korporalstokkens, Spidsrodens og Træhestens Tid, da man sagde: „de sølle Soldater i de røde Koffer og de blaa Hosser“.

Den unge reformerte, som her var Tale om, var blevet puttet ind i et Regiment, hvis Chef var en Rantzau, og samme Rantzau vægrede sig længe ved at udlevere den nye Soldat, tilsidst lykkedes det dog, formodentlig ved Dronningens Mellemkomst.

Her som andre Steder var der da sikkert mange reformerte, som længtes hjem til deres gamle Fædreland, *la belle France*, som dog, trods alt, bandt dem med Minder, Slægt og meget andet; man drømte om at dyrke Gud f. Eks. i »Temple de Lyon«, som man havde gjort det i de gode, gamle Dage.

1697 rettede de protestantiske Landes Regeringer en Forbøn til Ludvig XIV om de bortflygtede maatte vende tilbage, men denne Forbøn blev afslaaet med et haardt: aldrig!

Imidlertid arbejdede Charlotte Amalie stadig videre for

Temple de Lyon.

Efter et gammelt Stik i det offentlige Bibliothek i Genf.

Troesfællerne; men hendes Stilling var lidt vanskelig, og hun havde meget at kæmpe med.

*Grevinden af
Samsøe.*

Hendes Medbejlerske om Kongens Gunst var, som omtalt, Sophie Amalie Moth, Grevinden af Samsøe, »Maitresse en titre«, og hun havde et mægtigt Parti ved Hoffet. Dette modarbejdede ofte Dronningen.

I »*Memoires de Dannemark à Utrecht 1701*« pag. 227 fortælles det, at Chr. V 1671 tilfældig kom forbi det Hus, hvor Enken efter den kgl. Livlæge Moth boede; og her saa' han første Gang den syttenaarige Sophie Amalie. Det hele var dog sandsynligvis arrangeret, man mener endda af Kongens egen Moder, Enkedronning Sophie Amalie, der vilde skaffe Sønnen en Elskerinde for at fjærne ham fra hans begavede Dronnings Indflydelse.

Hos den engelske Forfatter Molesworth, der dog ikke er meget paalidelig, hedder det, at Kongen gav Grevinden: »1000 Rix Dollars every Saturday Night«, og i »*Memoires de Dannemark contenant la vie et le regne de Chr. V*« hedder det videre: »il (Kongen) lui (Grevinden) donnoit une pension de quatre mil ecus par mois«.

I samme Værk kaldes Grevinden forøvrigt stadig ret pudsig: »*Comtesse de Lamsøe*«.

Som sagt, Kongen var, hvad man den Gang kaldte: »en Elsker af Kønnet«, og Dronningen har sikkert tidt maattet lide her under.

Hofliv.

Hun blev dog ikke stille og indesluttet, selv om hun maaske imellem betragtede »Dronningens Gemak«, hvor hun paa Væggene havde Billeder af alle de kære hjemme i Hesen, som et Refugium; nej, hun var klog, som hun var god, hun bar ikke sine Skuffelser til Skue; men deltog i Kortspil, f. Eks. »Triks-Trak« med Kongen, og gik med tilsyneladende Glæde op i Hoflivet, der sikkert tidt var mere end lystigt,

f. Eks naar man 1696 agerede et Bondebryllup, hvor Bruden var en Oberstløjtnant Rothstein og en Oberst v. Osten Brudgommen; eller naar man holdt Maskerade, 16. Februar 1693, hvor hver skulde møde i en Dragt, der var betegnende for vedkommendes »Affect eller Skødesynd“.

Dronningen lod i hvert Fald, som gav hun sig hen til Glæden; og ved en Lejlighed, da Prinsesse Ulrika Eleonora, senere Carl XI's Dronning, gjorde Ophævelse over, at man holdt Maskerade i Fasteugen, kaldte hun dette „før en dum Skrupel“.

Dronningen holdt ogsaa af at se Skuespil, og hun var Gudmoder til en af Frankrigs berømteste Skuespillerinder. Det gik saaledes til: blandt de Aktører, som agerede paa Slottet, var Nicolas Desmares og hans Hustru Anne Denneboul. De fik en Datter; Kongen og Dronningen stod Fadder, og Barnet blev opkaldt efter dem begge, saa hun kom til at hedde: Christiana Charlotta. Hun blev senere en ypperlig Skuespillerinde ved »Théâtre français« og døde 12. Septem-ber 1753 i Saint Germain ved Paris.

Under alt dette fik Dronningen dog Tid til at øve en stor Godgørenhed; hun sparede selv for at give til andre. Men ikke alene med Penge hjalp hun; selv lidt af en Kemiker, oprettede hun et Apothek, hvor hun tilberedte Medikamenter, som hun gratis uddelte blandt de fattige. Hun forsynede ogsaa Ostindie- og Vestindiefarerne med Medicin; og en Plantage paa de tidligere dansk-vestindiske Øer samt Hovedbyen paa St. Thomas fik til Gengæld hendes Navn.

Hun viste sig ogsaa som en dansk Dronning.

Allerede før Afrejsen fra Hessen studerede hun med Iver Dansk. Peder Syv tilegnede hende 1695 sine Kæmpeviser og Henrik Gerner kaldte hende: „Landsens Moder og Danskens Elskerinde“, mens Kingo skrev i Forordet til anden Part af „Man-

Den dansk-
sindede
Dronning.

delig Siunge-Koor", 1681, at Dronningen, som han kalder en Esther: „med fri og fuld Kierlighed en allene elsker vort Lands Folk, men ogsaa vort Sprog", og: „det er et Mærke paa hendes fgl. Gemyts Tilbøielighed til os", at hun gjorde det: „før hun tog Kronen i vort Land", og at hun: „gjør mange af dennem skamrøde, der haver maaske i tredive Aar ædt Fædrelandets Brød i Hans Mant. Tieneste og har dog ikke villet lære tredive Danske Ord".

Et andet Bevis paa Dronningens varme Følelse for alt dansk var den Stilling, hun tog til den forhenværende engelske Minister Molesworths Skandskrift »*An Account of Denmark as it was in the Year 1692*«, som Holberg kalder: „de Fabler, hvoraf det er sammensliffet for at sværte disse Rigers Indbyggere", mens Pontoppidan kalder Bogens Forfatter: „den største Bagvasser og skændigste Hudfletter af de Danske". Trods Molesworth udtalte sig smigrende om Dronningen og bl. a. kaldte hende: „en Fyrstinde, der fortjener at omtales med Ære", udsatte hun dog en Præmie til den, der i et Skrift bedst kunde gendrive Molesworths Angreb paa de danske.

Dronning
Charlotte
Amalie og
Leonora Christina
Ulfeld.

Mange Beviser har man paa Dronningens gode Hjærte. Som omtalt, arbejdede hun paa Griffenfelds Benaadning fra Dødsstraf; et andet Bevis er hendes Forhold til den ulykkelige »Frøken i Taarnet«, Leonora Christina, som hun besøgte i Blaa-Taarn, og hvis Døtre hun skaffede et Tilflugtssted i Hessen-Kassel. Det var jo ogsaa til hende, at Leonora Christina skrev Verset:

Deine Gnade, Deine Güte
Eröflet Herze und Gemüthe,
Gönne mir auch den Gewinn,
Reich mir Deine Gnadenhände,
Löse mir von meinen Bände,
Gnadenreiche Königin!

Hun var en øm Moder og Bedstemoder, hun gav Børnene en omhyggelig Opdragelse, og det var tidt vanskeligt i en Tid, hvor hendes Søns, den senere Frederik IV's, Lærere mente, at Prinser af Blodet altid havde saa god Forstand, at for megen Lærdom kun ødelagde den „naturlige Wittighed“. Hun saa' imidlertid Lærere og Hovmestre paa Fingrene og skrev f. Eks. til Grev A. C. Ahlefeldt, der var Prins Carls Hovmester: »*La piété et les études sont les choses principales*«, og et andet Sted: »*comme La piété doit être notre plus grand attachement dans ce monde, je vous prie de tâcher par toutes les voyes imaginables de lui inspirer des véritables sentiments pour l'amour de Dieu et de l'exhorter incessamment la pratiquer*«.

Dronning
Charlotte
Amalie som
Moder og
Bedstemoder.

Ogsaa som Bedstemoder var hun øm og kærlig. Herom har man et Minde i et Par Breve til: »*Mon tres cher Petit fils* (Kronprins Chr. [VI])«. Hun formaner ham til at »*distinguere*« sig for andre mere ved sin Vandel end ved sin Fødsel og advarer ham imod at følge: „den gudløse Verdens Exempel, hvor store og anselige de Folk saa er, der giver saadanne“.

Et andet Brev, nemlig til Dronningens Hofdame, Grevinde Haxthausen, giver ogsaa en smuk Karakteristik af Dronningen. I det hedder det bl. a.: „Hvor syg De end er, skal De alligevel altid være mig kær, og dersom Gud vil, at Deres Svaghed skal berøve mig en Del af den Hielp, som jeg vil kunne have af Deres Tjeneste, saa lad os begge underkaste os hans mægtige Haand“.

Paa hendes Venlighed mod store og smaa haves mange Beviser, bl. a. et Vidnesbyrd i en lille Oplevelse af Apotheker Seidelin i Nykøbing F. En Dag, da han var lille Dreng, havde han oppe ved Slottet mødt Dronningen og hendes Følge. Hds. Majestæt „var meget naadig“, ja, hun plukkede endog en Buket Blomster, som hun gav den lille Dreng.

Dronning
Charlotte
Amalie binder
en Buket.

Ogsaa Biskop Bircherod i Aalborg, hvis Dagbøger er bevarede, fortæller smukt om Dronningens „Naade og affabilité“, naar han bød hende velkommen til Vendsyssel, hvor hun f. Eks. 1702, 1704 og 1708 besøgte sine Godser.

*Dronningen
som Dronning*

Sin Dronningeværdighed glemte hun dog ikke; hun kunde repræsentere, hun deltog 1675 ved Kongens Side i Wismars Belejring, og den 16. December samme Aar var hun med i Indtoget her, klædt som Amazone.

Hun formanede ogsaa Børnene til at bevare en fyrstelig Værdighed, saaledes skriver hun til Prins Carls Hovmester, Grev Ahlefeldt, der følger Prinsen paa en Rejse i Italien, at Sønnen skal omgaas: »gens de qualité et d'esprit«, at han kan tilegne sig det, der sætter ham i Stand til: „die Grandeur seiner Naissance durc seine eigene merites zu soutenir“, alt til „Vores Arvehus Ziit“. Og hun paalægger Greven at lade Sønnen lære Italiensk: „som efter min Smag er et af de behageligste Sprog i Verden“. Hun viser sig ogsaa som en sand og kyndig Italiensven ved at skrive om Firenze: „jeg vilde kun regne alt, hvad De har ladet Prinsen se i Italien for meget lidet, hvis han ikke var kommet hertil“.

Hendes faste Karakter og Retfærdighedssans viste sig ofte, bl. a. 1699 i en uhyggelig Sag, som sikkert i allerhøjeste Grad har optaget Sindene i den reformerte Koloni.

*Den store Gift-
mordsag og de
reformerte.*

Jeg har udførligt omtalt Sagen i min kulturhistoriske Roman »Dronningens Gemak«; men her skal den ogsaa berøres, da to af Koloniens Medlemmer spillede med i Dramaet, dog heldigvis ikke i Skurkeroller. En saadan var overladt Dronningens Hofjomfru (først nogle Aar senere blev Jomfruene til Frøkner) Justine Rosencrantz, der, som det synes, var ansat hos Dronningen for at udspionere hende. Dronningen kunde ikke lide hende og havde hende mistænkt for at tjene det Hahnske Parti, der jo var Dronningens

gen fjendtlighedsindet. Derimod satte Majestæten megen Pris paa Hofjomfruen v. Dalvig, f. i Hessen og reformert. De to Hofjomfruer forelskede sig i Dronningens Kammerjunker v. Kötschau, ligeledes født i Hessen og reformert og senere spillende en Rolle i Koloniens Liv. Kærlighedsromanen foregik paa Københavns Slot, Kammerjunkeren gav den milde og blide Anna Emilie v. Dalvig Fortrinet; den lidenskabelige Jomfru Rosenkrantz fortæredes af Skinsyge; og Fredag 27. Marts 1699, da Jomfru Dalvig som sædvanlig fastede til hen paa Eftermiddagen, saa' Jomfru Rosenkrantz sit Snit til at komme noget Rottetkrudt i Rivalindens Rissuppe, som tilberedtes i Dronningens Køkken; Jomfru Dalvig spiste den, blev syg og var Døden nær.

Der indlededes Undersøgelse, for en stor Del ledet af Dronningen selv, som vilde have Lys i Sagen. Og man fik det; Jomfru Rosenkrantz blev arresteret, og skønt det Hahnske Parti gjorde alt for at redde hende, blev hun dømt til Døden; thi Retfærdigheden skal ske Fyldest, vilde Dronningen.

Forøvrigt blev Jomfru Rosenkrantz benaadet med evig Forvisning til Bornholm, hvor hun døde i Rønne, og hvor en Del af det Hus, hvori hun boede, endnu findes.

Jomfru v. Dalvig blev gift med Kötschau. Han kom, som sagt, til at spille en Rolle i Menighedens Liv, idet Dronningen ofte raadførte sig med ham; vi finder ham bl. a. som Medunderskriver af et af Dronningens Gavebreve til Menigheden. 1708 blev han R. af Dbg., 1710 Overhofmarskal og Geheimeraad. Fr. IV gjorde ham til Overlandsdrost i Delmenhorst med Bolig i Stralsund. Han døde 16. Oktober 1736.

I et Brev fra Dronningen til Grevinde Haxthausen hedder det om Forholdet mellem Kötschau og Jomfru v. Dalvig: „daß alte Liebe nicht rostet, ce Proverbe s'est trouvé

vray avec la Dalvig e lui (Kötschau)«. Enkelthederne i Giftmordsagen, som vakte saa stor en Opsigt i Kolonien, haves fra den svenske Gesandt Anders Lejonkloos Indberetning til den svenske Regering, samt fra et lille Skrift: »*Lettre sur l'empoisonnement arrivé a la cour de Dannemark le 27. Mars 1699, daté Amsterdam le 27. Mars 1699, imprimé a Londres 1756 par Monsieur Foulerecke*«, der forøvrigt hed de la Foulerecke og havde været Hofjunker ved Chr. V's Hof, hvor han altsaa var Vidne til hele denne sørgelige Sag. Ogsaa han var reformert, og jeg har fundet hans Navn i Fortegnelsen over Menighedens Medlemmer.

Dronningens
korte Vrede.

Dronningen var da ikke altid til at spøge med, noget, hendes Slægtning, Veninde og Hofdame, Prinsesse Tremoille af Tarent, fik at bekende.

Ogsaa denne Prinsesse var Medlem af den reformerte Koloni, hvor efterfølgende Episode sikkert har faaet mange Tunger, især Kvindetunger, til at løbe: bag Dronningens Ryg havde hun forlovet sig med Grev Anthon I af Altenburg, som hørte til det Hahnske Parti; og da nu Sandheden kom for Dagen, gik det løs, hvad man kan læse sig til i Prinsessens egen Bog: „*Das Leben der Prinzessin de Tarent*“, pag. 125, hvor hun fortæller, at hun i Overværelse af Pæger og Lakajer blev overøst med Bebrejdelser af Dronningen. Senere tilgav Dronningen hende og gav sit Samtykke til Forbindelsen, sigende: »*vous êtes vendue, Cousine, il n'y a plus de remède*«. Og Dronningen bandt selv hendes Brudekrans samt var hende stedse en trofast Veninde.

Hendes dronninglige Majestæt, som Dronningen imellem kaldes, var god; men hun var ogsaa klog, en Egenskab, der sikkert ofte lagdes Beslag paa i Dronningens vanskelige Stilling, baade religiøst og ægteskabeligt.

Vi ser tydeligt hendes Klogskab f. Eks. i hendes Planer

til Oprettelsen af Vemmetofte Kloster, Planer hvis Realisation blev lagt i Hænderne paa Datteren, den kloge og fine Prinsesse Sophie Hedvig, der baade lignede Moderen i Ydre (*»la plus belle personne du Nord«*) og i det Indre, hvor hun viste samme Vedhængen ved sin Tro, som Moderen havde vist, saa Slotspræst Vegener kunde sige om Sophie Hedvig: „hun holdt det for en større Herlighed at være en oprigtig Tjenerinde af Kirken end en mægtig Kejsersinde i Verden“. (Hun skulde have været formælet med den senere romerske Kejser Josef I, men afslog Partiet, da man fordrede, at hun skulde være Katholik).

En vanskelig Opgave var det for en reformert Dronning at stifte Kloster i et luthersk Land; men hun kom uden om Vanskelighederne, hvilket kan ses af Klosterpræsten, Pastor Chr. H. Braschs Udtalelser i hans Bog: »Vemmetoftes Historie« III, pag. 13, hvor det hedder: „Vi have ikke berørt Spørgsmaalet om Confessionen ved Vemmetofte Kloster, og der findes ingen Bestemmelse herom i dets Fundats, medens Fundatserne for de 3 andre Jomfruklostre stille Bekendelsen af den lutherske Kirke som den første Betingelse for Udgang til dem. At Fundatsen for Vemmetofte Kloster havde gjort det Samme, skulde man ubetinget have ventet efter den udprægede lutherske Retning, der fandtes hos Stifterinden (S. H.) . . . Vi kunne imidlertid ikke tvivle om, at vi maa søge Grunden til denne Taushed i det særegne Forhold, hvori Vemmetofte Kloster efter sin Tilblivelse var stillet til den reformerte Kirke, og at vi her have den kloge Maade, hvorpaa Dronning Charlotte Amalie havde besluttet at tage dette Spørgsmaal, da hun gientog sin Plan om Vemmetofte Kloster, i det der saaledes hverken kunde være noget til Hindrer for at faae Fundatsen confirmeret, fordi den ingen Bestemmelse indeholdt om nogen kirkelig Bekendelse, ikke heller bagefter kunde gøres nogen Indsigelse mod at reformerte Damer indtoges

i Klosteret, naar der intet Forbud var derimod i Fundatsen. I Overensstemmelse hermed finde vi ikke heller noget Paalæg i Vemmetofte Fundats om Fællesskab i Nadveren mellem Damerne; men Nadveren forbigaaes ganske, medens derimod alle Damerne tilholdes i Forening med hverandre at deltage i Klosterets Husandagt og Gudstjeneste. Denne Mangel paa Bekjendelse i Vemmetofstes Fundats er saaledes en Pietet mod Dronning Charlotte Amalie og den Kirke, hun tilhørte, og Betydningen af den formindstes ikke ved den Overvindelse, det kan have kostet Prinsesse Sophie Hedvig at udsende sin Fundats, uden deri at have givet Vidnesbyrd om sin Bekjendelse“.

Her, som ogsaa senere, vises der da fra luthersk Side Brodersind mod de reformerte.

Dronning
Charlotte
Amalie vil
sammensmælte
forskellige
protestantiske
Religionssam-
fund.

Dronningens Aandsfrihed gav sig ogsaa Udslag deri, at hun førte Korrespondance med flere Lærde om en Sammensmæltning af de forskellige protestantiske Kirkeafdelinger, en Tanke, der tidligere havde været fremme i Hessen. Liigeledes mente hun, at baade reformerte og lutherske Damer kunde blive optaget i Vemmetofte: „fordi der kun er en liden Forskel mellem disse to Religioners Øvelse“. Hovedforskellen er, som bekendt, at Lutheranerne om Nadveren siger: dette er mit Legeme og Blod, medens de reformerte siger: dette betyder mit Legeme og Blod.

Eller anderledes udtrykt: Efter Luther modtager de troende: „in, mit und unter dem Brot und Wein den wahren Leib und das wahre Blut Jesu Christi; nach Zwingli sind Brot und Wein die geheiligten Zeichen und Sinnbilder der Leibes und Blutes Jesu Christi“.

Og Luther selv skal i Følge Th. Gerold: »Die Bibel«, Straszburg 1875, have udtalt sig saaledes om Nadvermaaltidet: „Ich frage nicht was notwendig ist oder nicht. Es steht einmal geschrieben: Nehmet hin und esset, das ist mein Leib. Das

muß es thun und glauben, daß es so ist. Man muß es thun, man muß es thun!

Wenn Gott mich hieße Mist esen, so thäte ich's auch, wohl wissend, daß es mir nützlich wäre. Man muß hier die Augen schließen".

Dronningens Aandsfrihed var i nøje Pagt med de reformerets Tankegang, og hun havde et lysende Forbillede i selve Zwingli (1484—1531), der skriver: „Endlich steht zu hoffen, daß du im Himmel alle glaubigen, guten, tugendhaften Männer finden must. Dort wird du ausser den Propheten und Männern Gottes den Herkules, den Theseus, Sokrates, Aristides, Camillus, die Catonen, Ludvig den frommen u. s. w. antreffen“.

Dronningens Klogskab viste sig ogsaa ofte over for Kongen. Hun gemte ikke paa Nag, men tilgav ham hans Synder; hun blandede sig i de senere Aar ikke i Politik, og hun forstod at holde sine Modstandere ved Hoffet Stangen; i hvert Fald skriver en fransk Gesandt om hende: „Ikønt Dronningen har ringe Indflydelse, frygte Favoritministrene hende dog, fordi de ved, at hun nærer en stor Foragt for dem“.

Dronningen var ogsaa praktisk; forlangte meget af andre, som hun forlangte meget af sig selv; og hun bestyrede med myndig Haand sine Gaarde: Frederiksdal, Bagsværd og Gentoftegaard, Børglum Kloster, Dronninglund og Dronninggaard, Vemmetofte og store Dele af Stevns m. m.

Om hendes Udseende siger en fransk Gesandt 1685: „Denne Dame har en bleg Hudfarve og brunt Haar. Hun er ikke smuk, men hun har heller intet, der støder. Hun har en tæffeligg Figur og et behageligt Væsen. Hun taler ret godt Fransk, og hvad hun siger, vidner om, at hun besidder Aand“.

Endelig skal kun tilføjes Beretningen om en Episode, der øgede alle danskes Kærlighed til Dronningen og maaske er Skyld i, at Navnene Charlotte og Amalie endnu den Dag i Dag er saa almindelige her til Lands.

*Dronningens
Udseende*

Enkedronning
Charlotte
Amalie som
Københavns
Forsvarerske.

I August 1700 saa' det truende ud for kgl. Majestæts Re-
sidensstad. Kgl. Majestæt selv var i Rendsborg; men Char-
lotte Amalie var heldigvis i København.

Tre Flaader, den engelske, den svenske og den hollandske
laa for København, Kommandanten tabte Hovedet; men
Charlotte Amalie fik det sat nogenlunde paa Plads igen, idet
hun kaldte ham, talte ham strængt til og befalede, at Vol-
dens Kanoner blev bragt paa Plads; ligeledes talte hun til
Byens Borgere og gav dem sit Ord paa, at hun vilde blive
hos dem og dele ondt og godt med dem. Dø i sin Rede, som
Frederik III havde sagt før hende. Hun kaldte Studenterne
under Vaaben, gav alle Mod og Fortrøstning; og da Faren
var ovre, viste By og Borger den tapre Dronning deres Tak-
nemlighed; Studenterne paraderede forbi Slottet; og da Dron-
ningen 1701 vendte hjem fra en Baderejse, blev hun mod-
taget af en smykket, jublende By. Og fortælles det, at i den
Tid kunde der ikke komme et Pigebarn til Verden i Køben-
havn, uden at hun i Taknemmelighed til Dronningen blev døbt:
Charlotte Amalie.

1699, 25. August, kun 53 Aar gammel, var Chr. V død af en
Sygdom, fremkaldt ved et Jagtuheld nær den gamle Eremitage
i Jægersborg Dyrehave, hvor han var blevet stanget af en Hjort.

Der blev anvendt en Mængde Kure: Kongen maatte tage
Vinbade, og han blev snøret ind i et Jærnsnøreliv; men det
hjalp saa lidt som, at den Ribe-*Stiftprovst* Jørgen Serup,
finere Seerupius, gav ham Kviksølv, eller at Frydeskrigs-*Dig-*
terne midt i Kongens Elendighed kaldte ham: Verdens Herku-
les! For denne Herkules maatte, naar han vilde bevæge sig lidt,
med stort Besvær støtte sig til et Rækværk, der i den An-
ledning var rejst gennem Gemakkerne. Men snart hjalp dette
heller ikke; Hoftene faldt ind og Tænderne ud; mere og mere
gik det ned ad Bakke.

Dronningen plejede ham kærligt og var altid ved Dødslejet, hvor hendes, som Historikeren Riegels siger: „uforandrede Æmhed har indgydet Høi i hans (Kongens) beflemte Hjerte“.

Hun købte af Chr. V's Halvbroder Ulrich Frederik Gyldenløve Palæet »Gyldenløves Palæ« paa Kongens Nytorv, som nu efter Dronningen døbttes »Charlottenborg«. 1672 havde Chr. V lagt Grundstenen til dette skønne Slot, Opførelsen varede fra 1672—77, det byggedes delvis af Sten fra Kalø Slot og af Fundamentsten, der havde været benyttet til Huse, som laa her i den gamle Bys Forstad udenfor da værende Østerport, der var for Enden af Østergade. Tegningerne menes at være udført af Arkitekt Ph. Wingboon. Paa mange Punkter minder Slottet om Reformert Kirke.

Arbejdet udførtes af Bygmester Evert Jansen. Smedejærnitrene over Indgangen til Slotsgaarden er ligesom »Den italienske Trappe« endnu fra Gyldenløves og Dronningens Tid. Ved en Restavrering for nogle Aar siden af Thorvaldsens Atelier i Gennemgangsbygningen fandt man i Følge elskværdig Meddelelse til mig af kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Magdahl Nielsen, et Smedejærns Gitter med de sammenslyngede Bogstaver C og A. Det er nu anbragt ved en Kamin i Forstuen til Kuppelsalen. I Følge samme Kilde kan man med nogenlunde Sikkerhed bestemme Charlotte Amalies Sovegemak, hvori hun jo efter al Sandsynlighed er død. Det findes paa første Sal, i Loftet er malede Fremstillinger af Nat og Dag, og i Væggen er der en Ørn med en Ring i Næbbet, formodentlig bestemt til at bære Sengehimlen.

Heller ikke nu i den nye Residens glemte Charlotte Amalie sine Troesfæller, hverken her eller ude i Verden.

I Frankrig arbejdede hun ved Henvendelser til den danske Gesandt Meiercrone for at faa fængslede reformerte sat paa fri Fod; og det fortælles, at det samme lykkedes for hende

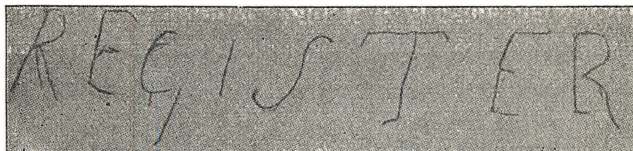
med Hensyn til de reformerte Kvinder, man havde indespærret i Klostre for at faa dem til at gaa over til Katholicismen.

Blot et Ord, det vil sige det Ord, at de gik over til Katholicismen, og de var fri; men mange vilde hellere dø end at sige dette Ord. Herom kan Huguenotternes Breve tale.

Men ogsaa Stenene kan tale!

I hvert Fald én Sten, og den sidder i »Tour de Constance« i et Slot i Nærheden af Toulouse. Her sad flere af de ulykkelige Huguenotter fængslede, man gjorde alt for at de skulde svigte deres Tro; men de vilde ikke. Blandt Fangerne var en gammel Kvinde, hun mærkede, at Døden nærmede sig, snart skulde hun staa for Guds Aasyn, og i Fængselsgulvets Sten ridsede hun saa som sin sidste Bekendelse, sin sidste Formaning det ene Ord: »Register« (résistez), staa imod!

Stenen findes endnu, og en Afstøbning er ophængt i den franske Menigheds Præstegaard i Aabenraa.

I et Digt hedder det:

*Non ce n'est pas la lourde grille
Ni ton mur noir,
Sombre tour, funebre bastille
Que j'aime à voir.
Mais ces traits qui par une femme
Furent sculptés
Ce mot qui couvre un triste drame
»Résistez«.*

amitié que vous m'avez toujours témoigné
 je vous prie de me les continuer, et de ne
 vous point chagriner de mon malheureux
 sort, De mon Costé je me Resigne entièrement
 à la volonté de Dieu, Auy offrant tous
 mes peines et souffrances, qui ne sont
 pas égales à celles qui l'ont plu au Sauveur
 de mourir pour tous les pechiez de cet homme,
 Et j'espère tous les jours que moyennant
 la Sainte grâce j'l me deliurera du triste
 Estat où je suis presentement, pourquoy
 je ne Cesseray jamais d'offrir mes vœux
 à la divine Providence esperant que ce
 grand Dieu exaucera mes prières, je
 vous proteste que ie ne perdray point
 courage, et que ie Combattray toujours
 pour la foy et que ie seray toujours
 ferme et Constant jusq' à la Mort,
 Je vous Suplie Mon Cher frere de joindre
 vos vœux aux miens, et de vous point
 attrister à mon sujet,

»Bekenderin-
derne«

En Gang befriede Dronningen tolv Kvinder, de saakaldte »Bekenderinder«, der lige som Troesvidnet i »Tour de Constance« med Fare for deres Liv havde holdt fast ved deres Tro.

De kom til København, og Dronningen tog sig af dem. De to længstlevende var: Enken Johanne Caillette, f. Duolith, død 15. Februar 1744, 80 Aar gammel, medens Jomfru Johanne Chaune døde i samme Alder 22. Januar 1748.

Dronningen var utrættelig; 1693 fik hun saaledes sat en Kollekt i Gang for at faa Midler til at befri protestantiske Galejslaver; og andre Indsamlinger fulgte, saaledes bl. a. til Menighedens egne fattige; og det er overflødigt at sige, at hun var den første til at give.

Enkedronning
Charlotte
Amalies sidste
Vilje.

4. September 1713, kort før Dronningens Død, fulgte Udstedelsen af det store Gavebrev, der kan regnes for Dronningens sidste Vilje. I dette bekræftes hendes tidligere Gaver og føjes nye til, ligesom der træffes en Række Bestemmelser om, hvordan man skal forholde sig i forskellige Tilfælde, bl. a. det, at den reformerte Kultus skulde ophøre i Danmark. Da var det Dronningens Vilje, at Menighedernes Midler skulde gaa til Hessel-Kassel. Tilsynet med Overholdelsen af dette Gavebrev lagde hun i Hænderne paa de holl. Stater i Erkendelse af disse Staters „berømmelige Jvør for vor sælles Religion“.

I Oversættelse lyder Begyndelsen af Gavebrevet saadan:

„Efter som Gud Allmægtige, der ligesom han har alle Menneskers ogsaa Kongernes Hjerter i Sin Haand, i sit hellige Forsyn naadigst har behaget at vende Vor højt- og hjærtenselskede Herre og Gemals, Kong Christian den Femtes, højsalig Jhukommelse, Hjærte og Sind derhen, at han ifølge Kgl. Privilegier af Anno 1685, 3. Jan., allernaadigst har meddelt og forundt Vore Evangelisk-reformerte Troesfæller, som maatte nedsette sig i hans Kongeriger og Lande ikke alene forskellige Friheder til Fortsæt-

telse af deres Næring, men ogsaa fri offentlig Udøvelse af deres Gudstjeneste i den fgl. Residensstad København — saa vilde vi“
o. s. v.

I Følge de fire Hovedpunkter i Gavebrevet skænker Dronningen:

„1. For det første den Kapital, Vi har staaende i Rigsstaden Bremen i forskellige Obligationer til et Beløb af 16,000 Rdl. danske Kroner, som aarligen forrentes a 5 pCt. med 800 Rdl. Kroner. 2. For det andet de Os tilhørende 108 Lodsedler, hver paa 290 Fl. (1 Fl. = ca. 5 Kr.) hollandsk Mønt, ialt: 31,320 Fl. holl., hidrørende fra Lotteriet paa 12 Mill., som i Aaret 1712 under Provinsen Hollands Garanti og Kredit dels bleve trukne, dels købte. Denne Kapital kan dog ikke hæves inden Udløbet af de Aar, der er fastsat og bestemt i de forskellige Klæsfer. Til dette Tidspunkt forrentes hver Seddel kun med 8 Fl. aarlig og altsaa hele denne Kapital paa de 108 Lotterisedler med 864 Fl. holl. aarlig. 3. For det tredie Bore 14 Lotterisedler hver paa 260 Fl., ialt 3640 Fl. holl., som Vi har købt i det i Aar trukne nederl. Generalitetslotteri. 4. For det fjerde hvad der nu i de foregaaende tre Poster endnu maatte mangle i det ovenfor fastsatte Beløb 16000 Rdl. og noget derover, foresætter Vi os saa snart som muligt med Guds Bistand at erstatte og komplettere med andre Fonds og Kapitaler“.

Og skal her paa ét Sted efter »Manual oder Hand-Buch über das Kirchen-Wesen der Teutschen Reformierten Gemeinde« 1769, pag. 6-7 nævnes de Summer Dronningen skænkede Menigheden, nemlig: 1693: 11,000 Rdl.; 1696: 2200 Rdl.; 1701: 3212 Rdl. 58 Skl.; 1710: 1000 Rdl. hvortil kommer de i Gavebrevet af 4. September 1713 nævnte Summer 16,000 Rdl. danske Kr. m. m., som man ser, en storstilet Gavnildhed.

Den 27. Marts 1714 kom den store Sørgedag for mange danske og sikkert for alle reformerte.

*Enkedronning
Charlotte
Amalies Død,
27 Marts 1714.*

Fra Charlottenborg gik Sørgebudskabet ud over Byen: vor gode, gamle Enkedronning er gaaet ind til Gud!

I nogen Tid havde hun ligget syg paa Charlottenborg, lidende af Skarlagensfeber, og 27. Marts Kl. 6 $\frac{1}{4}$ døde hun paa Maanedsdagen, før hun skulde fylde 64 Aar, som det et Sted hedder: „til hjærtelig Sorg for mange“.

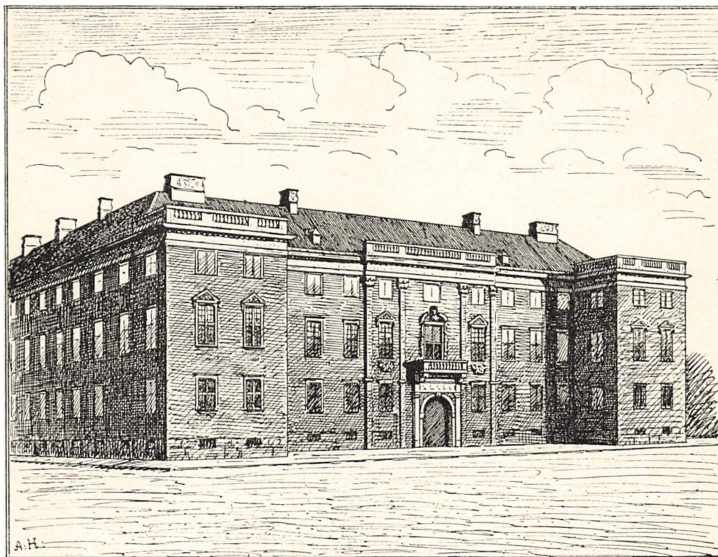
Den 25. April havde Biskop Worm fra Kl. 4—5 holdt en Sørgetale paa Slottet, medens den afdødes egne Præster Kersting og Herault om Formiddagen fra 10—12 havde talt i Charlottenborgs Kapel. Teksten var M. 3, 14—18, hvis Hovedindhold samles i 18. Vers: „vender om og seer, hvilken Forskiel, der er mellem den retfærdige og den uretfærdige, mellem den, der tjener Gud, og den, der ikke tjener ham!“

Kl. 8 samme Aften blev Liget med stor Højtidelighed ført til Roskilde, hvortil det kom næste Morgen Kl. 7. Her i den gamle Domkirke, hvor Frederik IV rejste Moderen et smukt Minde, var der atter højtidelig Gudstjeneste, dog ikke af den dødes egne Præster, som Domkirkens Døre var lukkede for.

Og alle Stadens Klokker ringede, alle Danmarks og Norges Klokker ringede, kun én Klokke tav, fordi den ikke maatte ringe, og det var Klokken i den gamle Dronnings egen Kirke.

Men steg der ingen Klokkeklang fra den, der steg sikkert mangen inderlig Taksigelse til hende, de forfulgtes Ven og Trøsterinde, til den gode, den milde, den kloge Dronning, der nu var paa den sidste, den lange Rejse. . . .

Charlottenborg paa Københavns Kongens Nytorv.

II
DE
REFORMERTE MENIGHEDER
I KØBENHAVN
EFTER
DRONNING
CHARLOTTE AMALIES
TID

DRONNINGEN var død; men Kongen levede. Og denne *Frederik IV.* Konge, Frederik IV, var en udmærket Moders udmærkede Søn. Senere skal vi se, hvordan han i Fredericia i stor Stil fortsatte Moderens gode Gærninger mod de reformerte, og her i Residensen skal vi se, hvordan han bekræfter Faderens Privilegier, efter hele Præsbyteriet, ligesom ved senere Tronskifter, i højtidelig Procession er vandret til Slottet for at bede om Kongens Naade.

Og Menighederne fik Kong Frederiks Naade.

Han kunde jo ikke gøre for, at Menighederne 1728 blev husvilde; det var den store Ildebrand, der bar Ansvaret.

Den reformerte Kirke brændte, dog ikke til Grunden, som nogle har ment; men senere herom. Saa ødelagt var den imidlertid, at Gudstjenesten dér var en Umulighed, og man maatte se sig om efter et andet Sted.

*Kirken brænder
1728.*

Det var da saa heldigt, at et af Menighedens Medlemmer,

Grev Gyldensteen (f. 1654 i Lyon, Søn af en Bogtrykker og Boghandler, hed Huguetan, tjente sig en Formue og blev adlet), havde et Palæ, og her fik man Husly.

Som man i Menighedernes første Tid havde været til Huse hos Vigant Michelbecker, Kongens Kældermester, saaledes kom man nu til at holde Gudstjeneste i et Hus, hvor Kældermesterens fugtige Kunst senere kom til at spille en stor Rolle; Grev Gyldensteens Palæ er nemlig identisk med nuværende »Hotel Fønix«.

*Kirken
genopføres.*

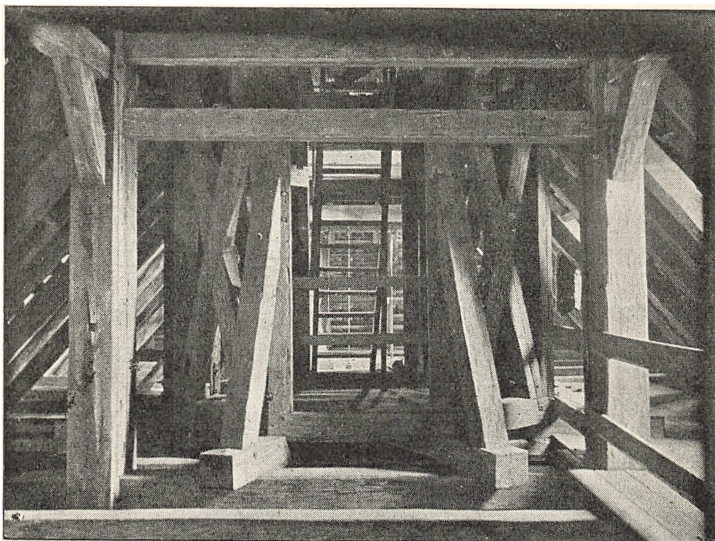
Man tog imidlertid med Kraft fat paa Genopførelsen af Kirken. Der anvendtes 10,321 Rdl. (i Nutidens Penge, naar de har normal Værdi: ca. 40,000 Kr.), hvoraf en Del gik til Præsteboligerne foruden til trængende Menighedsmedlemmer, af hvilke mange var blevet husvilde ved Branden, der lagde store Dele af Byen i Aske. Muligvis har Præsterne— to franske og én tysk— i alt Fald dækket en Del af Udgifterne til Præsteboligernes Genopførelse, som det hedder et Sted: „paa Grund af de store Udgifter, det var nødvendigt at gjøre ved Opførelsen af Kirken“.

En Del af Midlerne til Genopførelsen kom fra Udlandet, hvor der ligesom herhjemme foranstaltedes en Indsamling. I Kirkens Arkiv findes en Fortegnelse over Indsamlingens Resultater, der viser, at den tyske Menighed i Frankfurt a. M. gav 600 Gylden, (1 G. = ca. 5 Kr.), mens den franske samsteds gav 376; Köln 224, London 30, Holland 2205 Thaler, Lyon 1266 Livres (1 L. = ca. 1 Frc.), Genf 1846 Livres, Basel 100 Louisd'ors (1 L. = ca. 20 Frcs.) og Zürich 2000 Pund.

Under Indsamlingen i det skønne Schweiz er der opført 4 Livres, som var givet af de Folk, der befordrede de to Indsamlere. Deres Vogn var styrtet ned ad en Skrænt, Postfolkene skaffede den dog op igen; men ikke nok med det; de reformerte Indsamlere maa havde talt dem til Hjærte, i

hvert Fald gav de, som sagt, 4 Livres til Kirken i Gothersgade. Uheldet, eller, om man vil, Heldet med Vognen skete mellem Basel og Zürich, og Turen kostede, i Følge Optegnelserne i Kirkens Arkiv, 36 Livres.

Kunsthistorikeren Dr. phil. Vilh. Lorenzen siger i sin Bog

Kirketagets Bjælkekonstruktion.

om »Den reformerte Kirke i København«, at der ikke som fra anden Side paastaaet, kan være Tale om, at Kirken efter Branden er opført paa ny lige fra Grunden. Ganske vist siger C. F. Reiser i sin „Ildbrandes, Levneds- og Forsølgelses-historie“, at til de første efter Branden genopbyggede Kirker — foruden Trinitatis — ogsaa hørte Reformert Kirke; men Thura siger i „Den danske Vitruvius“, at den blev ilde tilredt: „dog blev den snart ført i den Stand, den nu er“. Og det kan med Bestemthed hævdes, siger Vilh. Lorenzen: „at

den Bygning, der endnu staar, er den, som opførtes i Menighedernes allerførste Tid i København 1688—89".

Ved de nye Byggearbejder brugtes en Del hollandske Sten fra J. Wouters i Amsterdam, hvilket ses af Regnskabet for 1729. Murermester var Andreas Simonsen; og det kan nævnes, at Tagets Bjælkekonstruktion ofte med Bjælker paa 45 Centimeters Tykkelse og med de to Længdebjælker, som bærer hele Kirkens Loft, er blevet beundret af senere Tidens Arkitekter.

Indvielsen fandt Sted 4. Marts 1731, og ved denne Lejlighed har Kirkens Indre omtrent haft samme Udseende som den Dag i Dag, det man nu havde anskaffet største Delen af det smukke Udstyr, som gør denne Kirke til en af de mest fornemme, harmoniske og stilfulde i København.

4. August 1748 truedes Kirken igen af en ny Brandulykke, idet Lynet slog ned og tændte; men en voldsom Regn slukkede heldigvis Ilden.

*Menighedens
indre Liv.*

Om Menighedens indre Liv omkring denne Tid kan berettes, at Münter i »Magazin für Kirchengeschichte« II, 2, mener, at det højeste Antal, Menigheden har haft, er 600; men at man ikke nogen Sinde kom op paa mere end 300 Kommunikanter. 1740 var der 200, og omkring 1816 siger Kirkens Præst, Prof. Mourier: „at Communicanternes Antal, Mandfolk og Fruentimmer, selv ved Paasketiden, ikke er over 80“. I København er Antallet af Menighedernes Medlemmer nu, 1922, ca. 600.

Forskellige ejendommelige Skikke iagttoges før og under Gudstjenesterne, saaledes ved den højtidelige Indsættelse af Præster og Presbytere; endvidere skulde det nøje paases, at ingen udenforstaaende kom til Altergang, hvorfor der Dagen før denne ved Kirkedøren stod to Presbytere, som til Altergangen uddelte Tegn, tidt smykkede med en Palme, en Due o.s.v.

Ofte, endogsaa helt ned i vor Tid, skete det, at Presbyterne, tidt Folk, der var højt oppe paa Rangstigen, stillede sig ved Kirkedøren og indsamlede Penge til Menighedens fattige, en baade smuk og i Sandhed kristelig Skik. Ved Begravelser blev Kvindernes Lig baaret til Graven af Kvinder, Mændenes af Mænd; og havde nogen af Menigheden forbrudt sig, maatte han eller hun stille til Formaning i Kirken; ja, man havde endogsaa noget, der hed: »det store Band«, Udstødelse af Menigheden; men det maatte ikke eksekveres uden kgl. Majestæts Billigelse.

Imidlertid øges Menighedernes Tal.

I Altona (senere Hamborg) er der en Menighed, endda den ældste reformerte i Norden, idet Chr. IV i Følge Brev, dat. Glücksborg 29. Maj 1641, bekræftet af Fr. III 1647 og Chr. V 1670: »*accorder (de reformerte) la continuation du libre exercice de son culte*«. Og til denne Menighed kommer Menigheder i Glückstadt og Fredericia, som faar Præster 1730—40; i Helsingør og i Nyborg var der endvidere mindre Samfund af reformerte, som alle stod i Forbindelse med Moderkirken i København, medens Kolonisterne paa den jyske Hede sorterer under Fredericia.

1749 ved vi, at der var et reformert Samfund i Helsingør, og vi ved, at 1759 var Pastor Stubenrauch fra København i den skønne By ved »Østersøens Strube«, Byen med de røde Tage og de grønne Spir, hvor han i: „Hr. Etatsraad Hansens Hus taler for en Forsamling af 22 Personer“; 1792 faar man sig egen Præst.

Og 1778 hedder det, at de: „Reformierte in Fühnen bitten das ein Prediger jährlich nach Nieburg (Nyborg) komme zu Aussagung der h. Abendmahls“.

Der afholdes stadig Menighedsmøder, Synoder, Bindeledet mellem de tre danske Menigheder. Til disse Synoder kom

mer Repræsentanter for de forskellige Menigheder, ogsaa til Tider den svenske, til Stede. I Stockholm grundlagdes Menigheden af Louis de Geer. Under Kong Frederik I, ligesom Charlotte Amalie fra Hessen-Kassel, faar man 1741 Kirke i Stockholm.

Menighedernes Medlemmer kom stadig fra alle Lag i Samfundet: Adel, Officerer, Videnskabsmænd, Kunstnere, Fabrikanter og Haandværksfolk; og Professor Mourier lægger: „med Forundring Mærke til en Mængde Paryfmagere og Haarstærere“.

Paa Holbergs Tid hører man forøvrigt om reformerte Kvinder, der gør sig en Profit ved paa Gader og Stræder at sælge Handsker, Florettenbaand og Pyntesager til Damer, hvorved de dannede en Konkurrence til Datidens store Leverandører af Pernillernes og Leonoraernes Pyntesager og Lokkemidler, Brødrene Petersen, der havde deres Bod ligefor Helligaandskirken; hvor »Petersens Jomfrukloster«, der var stiftet af dem, laa (nu: »Københavns Bank«).

Paa den Tid er der forøvrigt af de første reformerte Flygtninge kun tre tilbage, nemlig Larpent de Tripien, le Sage de Fontenay og Mazar de la Garde. Lidt senere kom Familier som de Coninck og le Maire, den sidste fra Kolonien i Fredericia. Der maa dog, som omtalt, i Menighedernes allerførste Tid ogsaa have været en le Maire i København.

Menighederne levede saa deres stille og lykkelige Liv videre, og lidt efter lidt kom deres Medlemmer til at spille en Rolle. Vi ser, at Forstanderskabet ved Jubelfesten, som nu snart skal skildres, er høje Rangspersoner; og hvad der er endnu glædeligere, at Lutheranere og reformerte nu staa saa godt til hinanden, at selve Sjællands Bisköp Edinger Balle er med til denne Fest, hvor Lutheranere assisterer i de reformertes Kor.

Flere af Menighedernes Medlemmerne, dog uden Rang, var Kokke og Traktører. I Datidens glade København – ligesom i Nutidens hvor vi har à Porta, Gianelli, Schucani og Josty, som Frederik VI gav Privilegium – spillede de med, og de har skaffet mange af vore Forfædre en glad Aften, da vi Danske jo nu engang betragter dette at spise som en Glæde; typisk er det f. Eks., at det første, vi spørger om, naar en anden har været ude, er: hvad fik I? Og man fik og faar meget godt hos disse Traktører!

1789 blev Kirken istandsat og kalket i Anledning af den forestaaende Jubelfest, som højtideligholdtes med største Festivitas, hvilket fremgaar af Presbyteriumsprotokollen, som her citeres:

„Beschreibung des am 8. u. 15. Nov. 1789 von beiden Gemeinden gefeierten Jubelfestes.

Zur Erhaltung guter Ordnung wurden 4 Polizeibeamte, 4 Wächter und 2 Unteroffiziere angenommen, welche an den Jubeltagen mit den Ober- und Untergräbern beider Gemeinden Sorge tragen wollten, dass sowohl ausserhalb der Kirche, als innerhalb derselben alle Unordnung, soviel möglich verhület werden möge.

Mit der Verteilung der Plätze ward folgende Veranstaltung getroffen: Den Hof Dames und Hofcavaliers wurden teils die zugemachten Stühle zu beiden Seiten des Königsstuhls, teils die 2 ersten Stühle hinter dem Predigerstuhl und der sogenannte Cavalierstuhl angewiesen, die übrigen Stühle unten in der Kirche nahmen diejenigen Gemeindemitglieder ein, welche dafür die jährliche Miete bezahlen. Die Lehnbänke auf der Gallerie wurden von den fremden Zuhörern von mittleren Stande u. die Gänge oben u. unten von denen von geringerem Stande besetzt. Die zur Durchführung der Kirchenmusik eingeladenen Sängerinnen und Sänger, welche aus Musikliebhabern u. Liebhaberinnen teils von un-

seren Gemeinden, teils von Lutheranern bestanden, mussten nebst der ganzen Königl. Kapelle die ganze Orgel für sich freibehalten.

Den 8. Nov. Vormittags 9 Uhr, da der Gottesdienst der deutschen Gemeinde seinen Anfang nehmen sollte kamen die Königl. Herrschaften, nämlich S. M. der König Christian VII, der Kronprinz Friederich, der Erbprinz Friederich, die Kronprinzessin, Louise Auguste, der Erbprinz von Augustenburg, Gemahl der Kronprinzessin mit seinem Bruder dem Prinzen Emil; der Prinz Carl von Hessen-Cassel, mit seinem Ältesten Sohn, u. der Prinz von Württemberg, alle in ihren Staatskutschen u. Begleitung ihres ganzen Hofstaats und unter Bedeckung der Königl. Leibgarde zu Pferd nach unserer Kirche gefahren.

Am Haupteingang in der grossen Tür standen unsere Herren Ältesten und Vorsteher, nämlich: Herr Kammerverwalter Spengler, Hr. Konferenzrat Fabrius von Tengnagel, Hr. Agent Frölich, Herr Peter Lutein junior, Herr Pfriem, Justisrat Bebehagen welche die Königl. Familie auffingen u. nach dem Königsstuhl führten. Dr. Colsmans Festpredigt.

Nach dem Segen wurde ein Teil von dem *Te Deum laudamus* unter der Direktion des Königl. Kapellmeisters Schulz ausgeführt.

In der Pause zwischen den Gottesdienst der deutschen und der françoessischen Gemeinde, von 11—12 Uhr ruhten S. M. der König u. die übrigen Königl. Herrschaften mit ihrem ganzen Gefolge in der H. Dr. Colsmanns Haus in Ubenraade allergnädigst einzufehren und auf dessen mit den seltensten Gemälden von ihm ausgezierten Saal ein Frühstück zu geniessen, welches die Frau Doktorin Colsmann auf Kosten beider Gemeinden besorgt hatte.

Auch ward den Sängern und Sängern auf der H. Doktor Studierstube u. der ganzen Capelle in der sogenannten Presbyteriumsstube ein Frühstück vorgesetzt.

Um 12 Uhr, da der Gottesdienst der françoes. Gemeinde an-

gingen die Königl. Herrschaften zu Fusse v. H. Dr. Colsmanns Haus über gelegte Bretter, über welche Höchstdieselben weil die Strasse schmutzig war, auch dahin gegangen waren, wie der nach der Kirche. H. pasteur Broca hielt die franz. Predigt".

Det har været en anstrængende Dag baade for det højkongelige Hus og for Fru Colsmann i »Abenraade«; og saa maa Herskaberne endda til det igen d. 15., da der bl. a. prækes af selve Pastor Maurenbrecher, hvis lidt pudsig Navn kun kan konkurrere med et af Menighedens andre Præstenavne, nemlig Rindfleisch.

1794 har man atter kongeligt Besøg, idet Pastor v. Gehren i Følge Presbyteriums Protokollen: „der Freude teilhaftig geworden ist J. Königl. Hoch. unseren theur geschätzten Kronprinzen, den Fürsten, den das Ausland den Wiederhersteller und Verteidiger den Menschen rechte am Belt und Senegal, den das Einland den Hoffnungsvollen u. Geliebten nennt unter seinen Zuhören zu sehen“.

Og 1889, da man atter holder Jubelfest, er Kronprins Frederik (VIII) i den reformerte Kirke. Endvidere var til Stede daværende Prins Christian og Carl, nu Deres Maj. Christian X. og Kong Haakon VII af Norge samt Prinsesse Louise.

I Anledning af Sønderjyllands Genforening med det øvrige Danmark afholdtes i Juli 1919 stemningsfulde Guds-tjenester i Kirken.

Men hvor godt og fredeligt man havde det indendørs i Menigheden, kunde der dog nok imellem opstaa en og anden lille Meningsforskel; reformerte er jo ogsaa Mennesker, og her i Menighederne var de ikke alene fra mange Samfundslag, men ogsaa af mange Nationer: Schweizere, Tyskere, Franskmand og Hollændere.

1791 udkæmpedes saaledes en lille Strid, som man endnu har nogle ret pudsig Minder om.

*En lille Strid
1791.*

Striden kom dog udefra og drejede sig om Rejsningen af et Kongemonument. Formodentlig har Monument-Komitéen under Haanden henvendt sig til Menighederne om et Bidrag, og formodentlig er der blevet svaret, at Menighedernes Midler var bestemt til Kirkens og Menighedens Tarv og ikke til Kongemonumenter. I Kampens Hede synes Udtalelser af en fransk Lærer at være blevet udlagt, som havde han sagt noget mindre pænt om Dronning Charlotte Amalie, hvilket nærturligvis er galt; men Bogtrykkersværten flød i stride Strømme, Papiret var den Gang som nu taalmodigt, og enkelte af Udgydelseerne er saa kraftige, at de godt kunde stamme fra Kirkens Genbo: Poeten i Aabenraa.

I Monument-Komitéen sidder Suhm, Malling og Colbjørnsen, der faar læst Teksten af den tidligere omtalte Pastor Maurenbrecher, medens den tidt kraftige Historiker N. D. Riegels i et andet Stridsskrift absolut kunde tage Luven fra selve Poeten i Genbogaden.

Dronning
Charlotta
Amalias
Opmuntring
til nærværende
Tider

Titlen paa Riegels Skrift lyder: „Dronning Charlotta Amalias Opmuntring til nærværende Tider“, hvilket Opus sælges til Fordel for Opfostringshuset. Og han skriver bl. a. at: „Frihedens Solens Straaler bræf frem“, og da det er besørget, fortsætter han: „saare lidet er vist det Antal af min Menighed (det er altsaa Dronningen, som taler), der ikke ønskede mig tilbage i Danmark for at dele Glæden med min Søn (Fr. IV) over at høste de modne Frugter af den Frihed og christelige Overbærenhed, vi udsaaede“.

Saa vender Forfatteren sig mod det Menighedsmedlem, der skal have fornærmet Dronningen, og hans Stemme dirrer: „Hvo er den Usling, der saa dumdriftig, saa utidig vovede at falde min Skygge (ikke Riegels, men Dronningens) af Graaven? Er det dig min franske Menigheds yngste Lærer? Nu jeg møder for dig, hvad vigtigt haver du at sige mig?“

I et effektivt Sprog udspejler du blot alt det, som din Misundelse over sande Fortienester, fortient Biesald og roesværdig Patriotisme samt stinkende Gierrighed have kundet indgive dig. Og Ugle! dette indklæder du i forstilt Omhed for de Fattige, som du med din Tænkemaade snarere martrer end lindrer, da du ikke vil være enig med hine ædle Siele (Charlotte Amalie og Fr. IV), der ved at indføre Frihed og med den Velstand, stræbe ganske at forkomme Fattigdom. Skielv for min Bredde! du vilde, at jeg ikke skulde biesalde Udes Daad, du haver sat mig blandt Menneskehedens grumme Tyranner, der ene hade og hindre Borgerfrihed. O! fortsynede enfoldige Mand, du fortienest Medlidenshed!"

Hvordan det nu end er med Aarsagen til denne »grausame Salbe«, faar man ihvert Fald her en begejstret Hyldest til Charlotte Amalie og Frederik IV.

Et andet Stridsskrift har Titlen: „An Herrn Pastor Maurenbrecher“, og samme Pastor Maurenbrecher, som forøvrigt ligger begravet paa Kirkegaarden i Gothersgade, har sikkert været en baade virksom og ikke ugemytlig Mand. Paa Universitetsbibliotheket i København er der endnu opbevaret et Par Skrifter af ham. Det ene hedder: „Skizze zu einem Lustspiel in fünf Aufzügen“, betitlet: „Die Irrthum oder viel Lärmen um Nichts“. Og dér i Forordet siger den gamle Maurenbrecher ganske gemytligt: „Der Leser, den dies Skizze nicht interessiren, der sie also auch nicht goutieren wird, bitte ich um Verzeihung. Seine 4 Schilling werde zu einem guten Zweck angewendet und das wird ihn mit dem Verfasser gewis wieder auslöshen“.

Det andet opbevarede Skrift, der sælges: »zum Besten eizer armen alten und kranken Wittve«, er af mere seriøs Art, der for saa vidt dog er glædelig, som det vidner om et godt Forhold mellem Lutheranerne og de reformerte.

Det hedder: „Jubel-Predigt in der hiesigen Reformierten Kir-

che (ved den tidligere omtalte Fest) vor dem König und der Königlichlichen Familie 15. Novbr. 1789". Den maa have været lidt slem at høre paa, da den fylder 66 trykte Sider; men tilsidst oplives man ved at læse, at det højtidelige Te=Deum, som vi før hørte, udførtes dels af Kirkens egne Sangere: „theils von (Tilhængere af) der lutherischen Confession, welche Alle sich mit besonderer Güte dazu willig erflärt hatten“.

Tiderne har altsaa forandret sig paa en glædelig Maade, Skyggerne fra Biskop Baggers Dage er svundne; hele det højkongelige Hus gaar til Gudstjeneste i »Kætternes Kirke«, og Medlemmer af den lutherske Menighed synger med i »Kætternes« Kor.

Fra 1792 har man ganske gratis et Skrift: „Brief an den Herrn Professor Lode“ fra Præsten ved den tysk=reformerte Menighed, Carl Christian von Gehren. Paa Omslaget bemærkes nemlig: „Wird gratis ausgeheilt“; og indeni hedder det bl. a.: „Den Hr. Prof. Lode rechnet meinen an Jhn geschriebenen Brief, ziemlich egoistisch, für nichts „for intet“, weil ich aber doch wünsche, daß er wenigstens Etwas seyn, und für Etwas gerechnet werden möchte, so bin ich genöthigt durch die Presse ihn aus dem Nichts in die Wirklichkeit zu rufen“.

Ogsaa i den franske Menighed er der Uro, hvilket vi faar at vide af en Bog: Fred. de Coninck »Aux Membres de l'Eglise réformée françoise de Copenhague, 1793«, hvori fortælles, at en Del af den franske Menigheds Medlemmer søger Kongen om: „at det maa behage Deres Majestæt allernaadigst at udnævne Comisarier for at paakiende og bestemme, hvorvidt de Rettigheder, som nogle af Kirkens Forstandere søger at tilvende sig til Fornærmelse for heele Menigheden, kan tilkomme dem?“

Og kgl. Majestæt holder med de Coninck og hele Menigheden, i hvert Fald findes der paa det kgl. Bibliothek i et Hæfte med haandskreven Titel, der lyder: »Corps de Rég=

lements joublié par ordre des Anciens de l'église réformée française de Kopenaghe, en Juin 1793«, følgende Kongeord: „Efter Vi have ladet Os udførlig fordrage de af Etatsraad de Coninck og Præsten, Hr. Mourier, i denne Sag indgivne Klager og deri fremsførte Beskyldninger, finde Vi samme aldeles ugrundede og urigtige, samt at derpaa ei er at agte“.

Ogsaa i Jylland er det galt. Man er kommet under Vejr med, at anden Juledag 1797 har nogle reformerte holdt Guds-tjeneste i et Hus i Aalborg, hvorfor kgl. Majestæt befaler, at vedkommende Præst øjeblikkelig har at forføje sig fra Byen.

Paa denne Tid, 1793, vederfares der imidlertid som Mod-gift mod alt dette den reformerte Kirke i København en stor Ære, i det man faar Besøg af Johan Caspar Lavater (f. i Zürich 1741, d. 1801), der prækede her 30. Juni. Han var Præst i Zürich, en stor Prædikant, bedaarende, forgudet, forkættet, højt begavet, løftet til Skyerne af nogle, forhaanet af andre; men af selve Goethe i »Dichtung und Wahrheit« kaldet: „En Personlighed, enestaaende og udmærket i sin Art, hvis Lige man ikke har set, ej heller mere vil faa at se“.

Johan Caspar
Lavater.

Han var en søgende Aand, Beundrer af Naturens Kræf-ter, ogsaa af Magnetismens Fader Franz Anton Mesmer, foretog selv magnetiske Kure paa sin Hustru, interesseret i alle de mystiske Fænomener, der den Gang som nu interesserede Verden. I Preussen var Fr. Wilh. II optaget af Aandemanin-ger og Alkymi; i Sverige var Gustav III det samme, og i Danmark var det en Slægtning af Charlotte Amalie, Land-grev Carl af Hessen, Chr. VII's Svoger, som førte an paa det mystiske Omraade, der altsaa ogsaa interesserede de refor-mertes Apostel: Lavater.

Især i de højeste Kredse stiftedes hemmelige Forbud, der dyrkede Nekromantik, Kabbalistik o. s. v.; man holdt natlige Sammenkomster paa Kirkegaardene, forudsagde Sygdomme

og Død, holdt Seancer, hvor der viste sig Lysfænomener m.m. Alt det interesserede, som sagt, Lavater, og under Drøftelsen af disse Ting kom han i Forbindelse med den fornemme Verden i Danmark, blev indbudt hertil og drog 1793 mod Nord til Danmark, hvor han træder i Forbindelse med Landgreven. Med Baggesen har han allerede sluttet Venskab i 1789, og i Baggesens Dagbog skrev han: „Zimmer lieberer Lieber! D mögte ich deiner einst werth seyn“. Grevinde Charlottte Schimmelmänn skriver om L.: „Jeg er fortryllet af dette originale og interessante Menneske, af hans Sandruhed, hans Fld, hans Energi! Han er skabt til at være Konge...“, og Grevinde Reventlow siger: „det er umuligt blot at se ham uden at føle en varm Interesse for ham . . . Han synes at være en ægte Religionens Tjener efter Apostlenes Forbillede“.

Denne mærkelige Mand, der til sin Død holdt Forbindelsen med Danmark vedlige, var det altsaa, som 30. Juni 1793 blev Reformert Kirkes Gæst, og han har efterladt sig en Skildring, hvori det bl. a. hedder: „30. Junius. Um vier Uhr erwacht, halb fünf auf, Gedanken zur Predigt. Ich musste bey einem sehr allgemeinen Plan still zu stehen mich entschliesßen. Der Kapelmeister Schultze frühstückte mit mir, fuhr um sechs Uhr mit mir nach Kopenhagen. Ich sprach wenig mit Ihm, bleystiftedte Gedanken zur Predigt . . . Ich stieg bey dem reformierten Prediger von Gehren ab . . . ging in ein niedliches Gartenhäuschen, wo ich meiner Gewohnheit nach, Devisen aufschrieb und den Plan zur Predigt ins Reine schrieb, vorher die Kirche besah, die Kanzel bestieg, und dann einsam saß, ohne etwas anderes zu thun, als mein Herz ruhig zum Himmel zu erheben. Nach IX Uhr ging ich ohne Hut, in einem weit geärmelten . . . seidenen Koch, mit einem glatten Kräglein — mit Gehren und Maurenbrecher, zur Kirche, die nicht gross, wollgefüllt, doch ohn alles unordentliche, bangmachende Gedränge war“.

Saa synges og tales der og „die Aufmerksamkeit war sehr gross“. Saa er der Nadver, først for Mændene, derefter: „hatten die Frauen, frenlich im Gedränge gesammelt, dann kam eine nach der andern und empfing das Brot von mir... nach der Predigt gieng ich noch zu Maurenbrecher, wo eine Menge freundliche Menschen war — wo ich in Stambücher zu schreiben hatte und eine Schaale Chokolade genoss“.

Gennem disse Meddelelser om Lavater, der er hentet fra kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil. Louis Bobés interessante Bog »Johan Caspar Lavaters Rejse til Danmark«, ser man, at Sommeren 1793 har været en stor Tid for de reformerte Menigheds heder, maaske ikke mindst stor for Menighedernes Damer.

Saa vender man tilbage til Maurenbrechers Prækener og mere daligdags Ting, og af Nyheder sker der kun dette, som ikke kan kaldes oplivende, at Københavns Magistrat 1804 giver Tilladelse til at oprette en ny Kirkegaard ude paa Assistens, samt at det i Følge kgl. Forordning af 22. Februar 1805 forbydes fremtidig at indrette Begravelser i Kirken; det sidste var man endda sikkert ked af, da dette at ligge i Kirken jo alle Dage var meget eftertragtet. Og nye og værre Ulykker kommer til: 1807, 5. September, da Englændernes Bomber regner over den ulykkelige By, rammes Kirken og den ene Præstegaard; men, som vi senere skal se, var det et Medlem af Menigheden, Konferensraad Hauser, der var blandt de første til at bøde paa Ulykken.

1822 foretoges forskellige mindre Reparationer ved Kirken, bl. a. forgyldes Spirets Kugler, saa de kan skinne over til den skønne kongelige Genbo; ca. 1870 maa Taarnet helt nedtages og repareres, og 1889 underkastes Kirken for 21,000 Kr. en Hovedreparation under Ledelse af Arkitekt, nuværende Prof. L. Knudsen, og 1914 faar den elektrisk Lys.

Om Livet indenfor disse nypudsede Vægge har Maleren,

Tegnelærer ved tysk-reformert Skole V. Schorn (d. 1912) giver enkelte spredte Træk i sin Bog: »Da Voldene stod«. Han hørte fra Barn til Menigheden, og han fortæller om, hvordan han husker de mindre venlige Blikke, som modtog den tyske Menighed, naar den Vinterdage gik fra Kirke, og Guds-tjenesten var trukket lidt længe ud. Paa Kirkegaarden i Sne og Kulde stod den franske Menighed og ventede paa at komme til. Han giver ogsaa et pudsigt Billede af en Konfirmation, hans egen nemlig, hvor hans kvindelige Kammerater pludselig optræder som Damer i Silkekjole, medens han selv spiller Kavaller med høj Hat og Spidskjole.

Et Strejflys kaster han ogsaa over Tiden, vore Bedstefæders, da han fortæller om Kirkegangen, hvor han sidder og breder sig paa en Gyldenlæders Hynde inde i en af de lukkede Kavallerstole. Drengen længes dog ud; men der er ingen Pardon; Landgreven, Dronning Louises Fader, er i Kirke, og da alle, ogsaa Hs. Durchlaucht, fra Galleriets Stole skal nedad en snæver Trappe, den samme, som endnu findes, og da Hs. Durchlaucht naturligvis skal gaa først ned, maa alle vente, til han durchlauchtigst behager at begive sig bort.

Men saa fik man til Gengæld Lov til at sole sig i et durchlauchtigst Smil, mens man gjorde sin underdanige Reverens.

Som et Kuriosum for den Tid skal fortælles lidt om et af Menighedens Medlemmer, hvis Ansigt er kendt af næsten alle Danske og mange flere, uden at de aner, hvem Ansigtet tilhører. Han hed C. F. Würtz, var Kunsthandler og døde 1877. Men først stod han Model for Carl Bloch til det berømte Billede med Munken, der har Tandpine; og saaledes blev ogsaa hans Ansigt berømt.

Efter dette lille Sidespring vil vi saa atter vende tilbage til Charlotte Amalies gamle Kirke; men inden vi nu gør os en Glæde ved at se Kirkens Indre, vil vi kaste et flygtigt

Blik paa den gamle Kirkegaard og dens Grave, som vi senere skal komme tilbage til. Og vi vil kigge i den gulnede »Manual oder Hand-Buch über das Kirchen-Wesen«, 1769, og

Kirkens Hovedindgang.

den fortæller os, at Grave foran Façaden kostede for et Barn 3 Dl. 2 Mark, men: „für eine Person 6 Dl. und 4 Mark“, mens det var billigere at ligge ud mod »Apenrade«, nemlig 2½ Dl. for et Barn og 4 for »en Person«. Der var ogsaa andre Takster lige ned til: „Armen Erde gratis“.

Men forløbig vil vi ind i den skønne Kirke for at se, hvad den kan gemme over og under Gulvet.

Kirken i dens
 nuværende
 Skikkelse,
 under og over
 Gulvet.

Lys, fornem og harmonisk er det rolige, høje Rum, højtindeligt, reformert. Det har, for at holde sig til de nøgterne Tal, en indvendig Bredde af 14 Meter og en Længde af 23,5 Meter, og Murene er 1 Meter tykke. Under den nordre Del er en hvælvet Kælder; og under Kirkens Gulv er gemt det sidste af Kirkens gamle Menighed. I den guldede »Manual« fra Kirkens Arkiv er blandt mange andre Ting foruden en Plan over Stolestaderne i »Loger« og paa »Parterre« ogsaa en detailleret Fortegnelse over, hvordan de døde af Menigheden har faaet det indrettet til deres sidste Kirkegang nede under Gulvet; man faar at vide, at Taksten for en »voksen Grav« er 60 Rdl., for et Barn under 5 Aar 3 Daler kurant, for en Person paa 15 Aar = 4 Daler og: „für ein Person über dies Jahren 5“. Man faar at vide, at: „für ein grosse Kiste wird bezahlt 50 Dl.“; men for en Barnekiste kun 25 og for en: „Leichwagen à parte 8 Mark“.

Og vi finder en nøjagtig nummereret Plan over „Gräber im Parterre“: i Nr. 16 har saadan de to Præster, gamle Pastor Stubenrauch, begr. 10. Juli 1776, fundet unge Pastor Brummer, begr. 27. Juni 1750, kun 30 Aar gammel og „sehr beliebt“; og vi ser, at Nr. 11, der oprindeligt har været ejet af J. H. Schwerdfeyer, er: „transportiert an Commandeur Courtonne“, som hviler her fra 12. December 1750. Og vi finder andre, som en Gang har spillet en Rolle og sikkert tidt Søndag efter Søndag har siddet i Kirkestolen én Etage højere oppe: dér en von Hemert, Wasserfall, Admiral de Fontenay og mange andre med klingende Navne og Titler — nu har Bjælderne raslet deres Melodi til Ende . . .

Ja, der er koldt og klamt dernede; vi maa op til Lyset, op i den skønne Kirke med de smukke Stolestader og de fornemme Loger; og har vi Lyst, kan vi ogsaa befolke dem efter Fortegnelsen i den gamle guldede Protokol: »Frau Gene-

ralinne de Longeville« har Nr. 46—47 à 10 Rdl. — dyrt at leve, dyrt at dø —; Madame Schopen giver det samme for Nr. 5, og i: „Charlotta Amalia die Gottseligen Königin Ihr Stuhl“ 4 Loger à 10 Dl. sidder: »Gräfin v. Ahlefeldt, I. v. Hemert, Frau Karstenschiodt und Admiral v. Römeling«.

Men vi er jo kommet ind i Kirken for at se, hvordan den nu ser ud, og saa bruger vi da vore Øjne: Kirken bestaar af ét stort Rum, 12,2 Meter højt med fladt Loft, der er smykket med Stuk.

I Midten, hvor man tidligere havde hængende en stor Lysekroner, er nu en oval Lærredsskive med følgende Indskrift: »D. O. M. Favente sum numine concedente potentissimo monarcha Christiano Vto Dan. Norv. Got. Vand. rege augustus, regine Carolina Amalia Hass. Landg. cura templum hoc in usum Reformatorum extructum est Ano MDCLXXXIX, 11. Oktbr.«. (Den almægtige Gud Med den højeste Guds Bistand, med Tilladelse af den stormægtige Monark Chr. V, Konge til D. og N., V. og G., og ved den ærværdige Dronning Caroline (ikke Charlotte; en mærkelig Fejl, som altsaa aldrig er bleven rettet) Amalie, Landgrevinde af Hessens Omsorg er denne Kirke bleven opført i Aaret 1689, 11. Oktober).

Over Kirkens nordlige Dør staar: »*Ipsiveluti novi lapides ædificati fiatis domus spiritualis.* 1 Pet. II« (Vorder selv som levende Sten, opbyggede til at blive et aandeligt Hus).

Over Kirkens sydlige Dør staar: »*Domus mea domus orationis vocabitur.* Jes. LVI« (Mit Hus skalkaldes et Bedehus).

Kirken har et 9 Meter højt teglhængt Tag, over det løfter sig et smukt kobbærtækt Spir, 13,2 Meter højt til Fløjstangen, 17,3 Meter med denne. I Fløjen er Charlotte Amalies og Chr. V's Navnetræk. Murene er smykkede med joniske Pilastre. I Portalen staar: »*Venite et ascendamus ad montem do-*

mini et ad domum dei. Jac. Ies. II« (Kom og lad os stige op paa Herrens Bjærg og til Hus et af Jacobs Gud).

I den lave Gavlfronton er anbragt en kroneprydet Dekoration med Løver. Paa et Skjold staar Chr. V's og Dronning Charlotte Amalies Navnetræk.

Stilen er i Følge Vilh. Lorenzens Tekst til »Den reformerte Kirke«: „Barok i den hollandske Klassicismes Form, som den allerede fra første Halvdel af det 17. Aarh. havde udviklet sig i sit Hjemland, og der var blevet udformet videre af Praktiseren og Theoretikeren Phil. Vingboons“ (1608—75), som menes at have givet Tegningen til Charlottenborg.

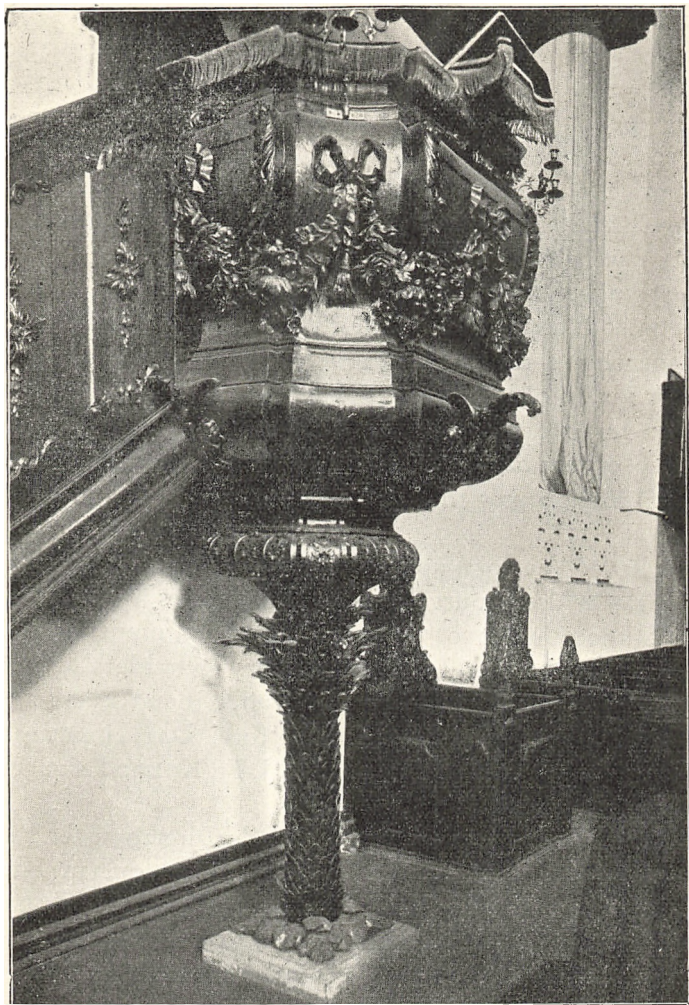
Af Smaaforandringer efter Genopførelsen 1728 kan nævnes, at et Alter anbragtes under Prækestolen, en Ordning, som kan førestilbage til Slotskapellet i Wilhelmsburg i Schmal kalden 1590.

*Kirkens
Inventarium.*

Kirkens Inventarium bestaar af: et SandstensAlter fra Tiden efter Branden 1728, Prækestol af Eg med rige og skønne Udskæringer i Barok, komponeret over Ottekanten og gaaende op i en Vase, baaret af en Palmestamme. Traditionen vil vide, at denne skønne Prækestol skal symbolisere Kristendommen: Stenene ved dens Fod er Troen, Palmestammen: Haabet og Frugt og Blomsterdekorationerne: Kærligheden.

Ved Siden af Prækestolen findes »Forsangerstolen«, hvor Kantoren paa gammel huguenotisk Vis sang for med Salmerne af Clément Marot og Theodor de Bèze til Tonerne af Claude Goudimel. Saa læstes de ti Bud, og Præsten stillede sig under Lektorpulten ved Kommunionbordet og bekendte sin Synd, mens han og Menigheden knælede.

Nær Forsangerstolen er den skønne Skranke med to herligt udskaarne Vaser. Her er anbragt et Par Kandelaebre, den ene er en Gave fra Biskop Bast, den anden fra gamle Elever i den tyske Skole. Et Par Lysekroner er en Gave fra

Prækestolen.

Fabrikant Mouvielle og Frue. Orglet er fra 1878, bygget af Daniel Köhne, medens Kirkens første Orgel, som Köhne købte i 78 for 1000 Rdl., var bygget af Peter Bodtzen og var anbragt over Hovedindgangen. Det havde staaet i det gamle Slotskapel og kostede 8000 Rdl. kontant. Det nuværende Orgel, som Köhne fik 800 Rdl. for at bygge, har 1041 Piber, fordelt paa 20 Stemmer. Til det er anvendt Dele af det gamle, bl. a. Chr. VI's og Dronning Sophie Magdalenes Navnetræk.

Weyse og
Julie Tutein

Og paa dette Orgel har Weyse spillet!

Det vugger mildt af gamle skønne Melodier, det dufter sært og sødt af Lavendler og Potpourri; saa bliver Melodien saa sørgelig, den hulker, den sukker, den græder: det er om bristet Haab, om Kærligheds Længsel . . .

Men nu er det en Sommersøndag om Aar 1800, Søndagsmorgen og Søndagsfred, Byens Klokker ringer, Byens Folk gaar til Kirke, ogsaa til Dronningens gamle Kirke i Gothersgade.

Endnu er den tom, ude paa Kirkegaarden i det gamle Kastanietræ kvidrer Spurvene, saa det kan høres helt ind i Kirkens Stilhed, ind, hvor de første Solstriber, mønstret af de smaatavlede Vinduer, lyser varmt over den hvide Væg. Graveren Philip Patheier vimser ivrigt rundt for at se om alt er i Orden. Det er af stor Vigtighed; for i Dag kommer her fornemt Folk, den nye Ældste, Hr. J. Fr. Kotzand skal indsættes højtideligt i Presbyteriet!

Gamle Patheier gaar og repeterer hele Ceremoniellet Præstens Tale og Tak til den Ældste, der fratræder, og hans Fremstilling af den nye, der tiltræder, dennes højtidelige Anbringelse i de Ældstes Stol ligefor Præstens og alt det andet højtidelige. Og han ser om Wasserfalls, Fontenays og Hemerts Stoledssteder er i Orden.

Nu lyder der hastige Trin; det er Kantoren Henry de Brême,

som kommer halsende — nu nye Trin, langsomme, nølende, og dér: den ranke, skønne Skikkelse, frem fra Skyggen, ind i Solstriben, saa op til Orglet ved Indgangsdøren — det er den unge Organist Weyse. Men straks sætter han sig ikke ved Orglet, lidt skjult stiller han sig ved Vinduet ud mod Gøttersgade; for derfra glider nu i grønlig Skygge fra Kastanien og saa frem mod Kirken en Strøm af Kirkegængere: blaa Kjoler med blanke Knapper, gule Nankins Bukser, Kalvekrø og Fadermordere, blanke Halvstøvler med Kvaster; værdige, trivelige Herrer, der ikke eneste gaar i Kirke, men ogsaa holder til i »Kongens Klub« og »Den bestandig Borgerlige« — og Damerne: det bruser af Fiskeben, det lyser i blomstrede Kysehatte — og dér: Weyse bøjer sig lidt frem, og han fornemmer saa sær en Urolighed i sit Hjærte, mens Blodet farer til Kinderne: han kender det allerkæreste, aller sødeste Smil under den blomstrede Kysmig-ikke-Hat; det er jo den fortryllende Julie Tutein, som danser frem ved den værdige Faders Side; og Faderen er selve Peter Tutein, Købmanden fra Hjørnet af Klareboderne og Købmagergade — dér Etatsraad de Coninck, Adelsmanden fra Brabant.

Og medens den skønne Julie danser frem paa de smaa Fødder og løfter saa meget op, at man kan se de lykkelige Svikkel-Baand paa de hvide Strømper, tænker Weyse paa hendes Hjem: hun sidder ved Spinetten, han, den lykkeligste af lykkelige, giver hende Information i den skønne Musa-Kunst — o, *musica sacra*, helliget ved dig, min Julie!

Weyses Øjne følger hende; men Øjnene er bedrøvede: han er en arm Musicus; men Peter Tutein er Peter Tutein, og han vil, at Julie skal gøre et standsmæssigt Parti.

Weyse sukker og tager sig til Hjærtet, som hamrer under den blomstrede Vest, men i det samme kommer Kantor Brême farende: Herre min Gud, hvor bliver Organisten dog af; vi

skal jo fange an. Og der fanges an; sørgeligt sukker Orglet; saa taler Pastor von Gehren, og der lyttes rundt fra Stolestaderne, fra Wasserfalls ligefor Alteret, fra Agent von Hermerts dérhenne under Dronningestolen, fra Ackermanns ved Døren og Fontenays henne i Krogen. — Saa indsættes Hr. Kotzand i Presbyteriet, og det gaar altsammen, til Graverens Glæde, som det skal — atter Orgel, saa Sang: »Est ist bestimmt in Gottes Rat« . . .

Tonerne dør, Menigheden strømmer ud i Solskinnet; men oppe fra et af Kirkens Vinduer følges Strømmen af et Par bedrøvede Øjne: ja, es ist bestimt in Gottes Rat . . .

— — —

Saa er vi atter langt fra Weyse, fra Peter Tutein og hans skønne Julie; vi er atter i vor egen Tid; og videre gaar vi rundt i den gamle Kirke: dér de skønne Stolestader i Barok! De er fra Tiden efter Branden, og de er ligesom Galleriet af godt gammelt Egetræ. Allerede i den ældste Tid var der et Galleri med Dronningestol, udført ligesom Stolestaderne af J. Conrad Braun.

Den nuværende Dronningestol, indvendig beklædt med Gyldenlæder, har i Loftet et Maleri, forestillende vingede Genier og et Skjold, bærende Charlotte Amalies Navnetræk og Valgsprog. Galleriet synes at være yngre end Logerne nedenunder, nemlig fra 1760, da Konsistorierne vedtog at bygge dem, dog paa den Betingelse, at: „de ikke ødelagde Symetrien“. Det siges, at de skal anbringes: „over og under Orglet, ligesom over og under et Galleri, bestemt for Soldater“.

Disse Stolestader til Soldater findes endnu og udmærker sig ved deres Smalhed og Haarhed. Det var jo af Vigtighed, at Soldaterne sad saa ubekvem som muligt, f. Eks. for at undgaa, de faldt i Søvn. Lignende Sikkerhedsforanstaltning

Dronningestolen.

ger genfinder vi i Christianskirken paa Christianshavn, der paa flere Maader minder om reformert Kirke.

Ved Branden er Kirkens første Klokke eller Klokker gaaet til Grunde. Nu er der to ganske ens Klokker med Indskriften: »*Gloria Deo in exelsis* (Ære være Gud i det høje) Anno 1729«.

Der maa stadig
ikke ringes med
Klokkerne.

Det gamle Forbud stod imidlertid stadig ved Magt; der maatte vedblivende ikke ringes med Klokkerne, kun slaas Timeslag. 1788 indgav Menighederne en allerunderdanigst Supplik om at faa Lov til at ringe; men den blev allerhøjest afslaaet. Da der saa ved Grundloven var indført Religionsfrihed her i Landet, og man, skønt uden nogen Sinde at have faaet officiel Meddelelse herom, maatte ringe, kunde dette dog ikke lade sig gøre, da det viste sig, at Taarnet var for svagt til at taale Svingningerne. Man maatte da lade Klokkerne tie lige til 3. November 1912, da de lød for første Gang.

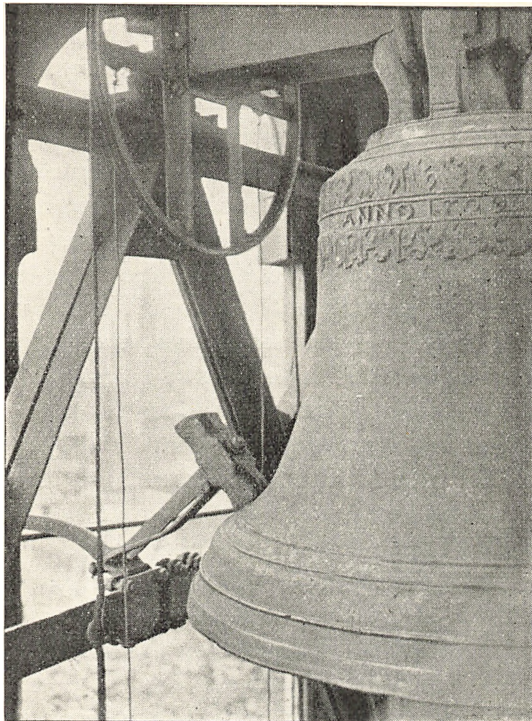
Der ringes
første Gang
3. November
1912.

I den Anledning er en Sølvtafle indsat i Kirkens Konkaktrum. Pladens Indskrift lyder: „Nach 225 Jahren läuteten die Glocken zum ersten Mal am 3. November 1912, dank der hochherzigen Stiftung des Fabrikanten F. Cloëtta“.

Det var første Gang en reformert Kirkes Klokker lød i Norden, og det gav Genlyd saa langt ude i Verden, at man den 23. November 1912 kunde læse i »*Semaine religieuse*« Nr. 47, der udkommer i Genève: »*Ce même matin* (3. Novbr.) *à leurs services de Fête de la Réformation . . . elles ont entendu retentir de nouveau, après 222 (d. v. s. 225) ans de silence, les cloches de leur temple*«.

Det var, som Indskriften siger, Fabrikant, nuværendeschweizisk Generalkonsul Fritz Cloëtta, som, efter han havde ladet Taarnet istandsætte og afstive med Jærn, skænkede Kirken den elektriske Installering, som skulde besørge Klokkeringingen. Da de gamle Klokker endelig fik Lov til at ringe,

gik det nemlig paa moderne Vis og endda efter et nyt System, der lader selve Klokken svinge, medens Kneblen hænder

Kirkens Klokke.

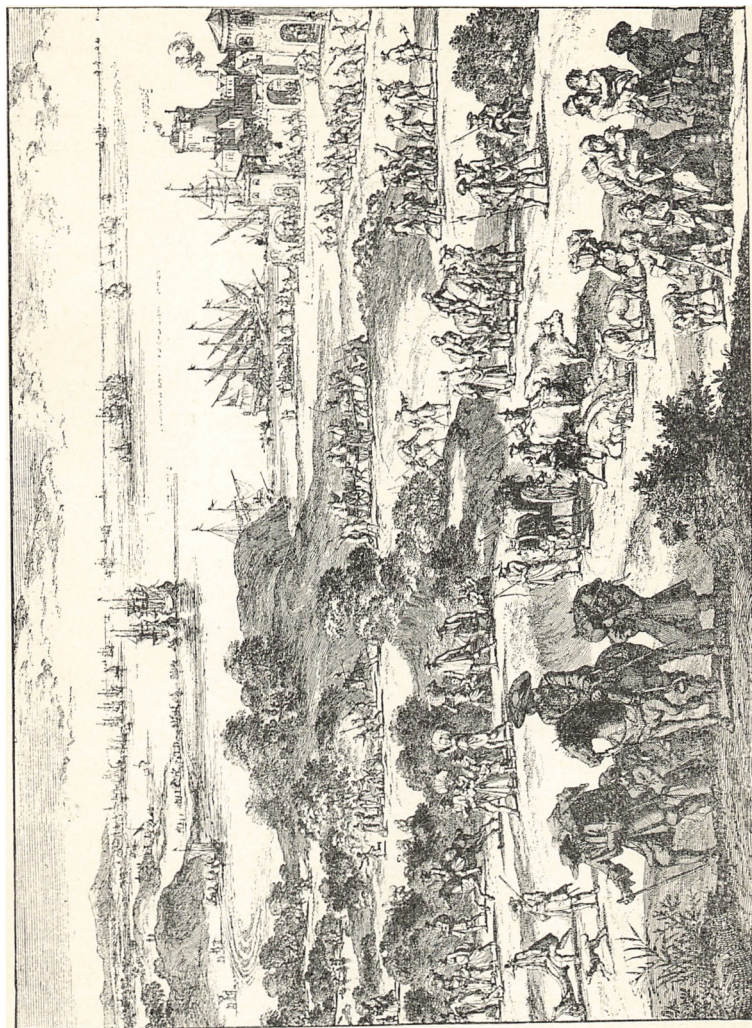
ger stille. Paa den Maade faar man nemlig først den rette Klang frem.

Forøvrigt har Generalkonsul Cloëtta ligesom hans udmærkede Fader, Konsul C. Cloëtta (d. 1897) paa forskellig Maade vist Kirken stor Interesse. Efter Faderen kom Sønnen ind i Forstanderskabet for den tyske reformerte Menighed, og Gene-

ralkonsulen er tillige Kasserer. Han har skænket Kirken og Skolen forskellige Gaver, bl. a. 1909 et smukt, fuldrigget Skib, som nu er ophængt i Kirken, der i Følge Traditionen tidligere skal have haft et andet Skib. Dette gamle Kirkesymbol, som for de reformerte har en særlig Betydning, henpegende til Huguenotternes Flugt og Omflakken paa Havet, findes ogsaa i Kirkens Segl. De, der efter Ophævelsen af det Nantiske Edikt 1685, søgte at flygte fra Frankrig, truedes med Gallejerne. Men da man ikke vilde svigte Troen, flygtede man i store Skarer, og her var det, at Skibet kom til at spille en Rolle.

En Mængde Beretninger fra denne Tid er bevarede: Forsklædninger, sindrigt udtænkte Skjulesteder, Ilmarcher midt om Vinteren gennem Ardenner-Skoven, hvor Ulve og Spioner lurede; fornemme Kvinder, gemte i Lasten af Handelskibe, Børn anbragte i Kurve med Grøntsager, som et Æsel bærer til Stranden, hvor Skibet venter. I Følge Kongens Befaling brænder man Svovl i Skibslasterne paa ethvert afgangende Skib for at kvæle de ulykkelige, der her havde søgt Skjul. Trods alt dette slap mange bort baade til Lands og Vands; Schweiz, dette Frihedens Mønsterland, stod med aabne Arme, 1693 var af Genève's 16,000 Indbyggere de 3,000 indvandrede Huguenotter. Holland blev »de landflygtiges store Ark«, og 1688 var der 62 reformerte Kirker i dette Land. Til England gik ikke mindre end 70,000 Haandværkere. Og saa var der Tyskland og Skandinavien tilbage: ud over al Verdens Have gled Skibe med de flygtende Huguenotter, derfor blev Skibet i særlig Grad de reformertes Symbol; og Skibet her i Dronningens gamle Kirke fortæller da sit skønne Æventyr fra Troesvidnernes store Tid, som kan give Menigheden et og andet at tænke paa.

Men vi skal videre rundt i Kirken at se paa dens andre Skatte. Uhret i Taarnet, efter en Indskrift paa det kønne Smede-

Huguenoternes Flugt.

jærnsstativ, lavet af den kendte udmærkede Uhrmager: »Peter Mathiesen, Copenhagen 1667«, er skænket Kirken af Medlemmer af den tysk-reformerte Menighed.

Endelig har Kirken to 4-delte Timeglas, der formodentlig stammer fra de Dage, da der var givet Ordre til, at Prækerne skulde vare en bestemt Tid, hvorfor Presbyterne i deres Stol og Præsten oppe paa sin Stol havde Timeglassene, saa de kunde kontrollere, og han nøjagtig kunde se, naar han skulde sige Amen!

Sluttelig kan nævnes en smuk, broderet Alterdug, skænket af en af Menighedens Damer.

De hellige
Kar.

Den tyske Menighed ejer følgende hellige Kar, der ligesom den franske Menigheds hellige Kar opbevares i et ildfast Skab, der krones af en Smedejærnsprydelse fra Kirketaarnets gamle Fløjstang: Et *Daabsfad*, sølvforyldt, med det Augsburgske Bymærke samt Guldsmedens Stempel: I og S. Det vejer 4 Pund og 22 Lod og er fra Tiden om 1650. En *Kalk*, sølvforyldt, med Kassels Bymærke. I den er indgraveret et syv-delt Vaabenskjold med Hjerteskjold og Kongekrone, Charlotte Amalies Vaaben: 1 Pund og 1 Lod; *Kalk*, Kopi af den foregaaende, 1740, Bægret nyt. Gardeinens Mærke P(eter) N(icolai) V(on) H(aven), 41 Lod. Indskrift: „Hr. Michael Fabritius und Fr. Anna Maria Koster Haben disen Kelch uns verehret 1744“; *Disk*, sølvforyldt med Kassels Bymærke og Vaaben; *Kalk*, Sølv med forgyldt Rand, Københavns Mærke: N(iels)J(onsen) og Gardeinens Mærke: C(onrad)L(udolph) M(ünz) W(ardein); *Hjemmekalk*, Sølv, 1719; *Disk*, Sølv; *Kande*, sølvforyldt 1775, indgraveret et Vaaben med tre Roser og Rose over Hjælmen (Langernes Vaaben?); *Alterkande*, Sølv med forgyldte Ornamentter, 1781; *Alterkande*; *Daabskande* 1885; *Sygekalk*, 1900; *Disk*, 1900; *4 Fade* af Plet, 1907; *50 Bægre*, Sølv, ca. 1907 samt 2 Tintallerkener.

Med Hensyn til de næstsidst nævnte 50 Sølvbægre kan bemærkes, at Kirken ved at indføre Særkalke, dog saaledes at de gamle Alterkar samtidig benyttes, ligesom med Hensyn til den elektriske Klokkeringning kom til at høre blandt ForegangsKirkerne her i Landet.

Den franske Menighed ejer følgende hellige Kar: *Vinkande*, Sølv, med Hamborgs Mærke: en Fugl, 17. Aarh.; *Vinkande; Kalk*, sølvforgylt, Københavns Mærke: J(erome) P(aul) L(enoir), 1754; *Kalk; Disk*, Sølv, 1731, Københavns Mærke: J(ean) M(arie) L(enoir), 1729, Indskrift: »*Anna Duplessi*«; *Døbefad*, Sølv, Kbhv. M., 1781 C(hristian) H(osøe) 81 F(abritius); *Daabskande*, Sølv, Kbhv. M., 1781 C(hristian) H(osøe) 81 F(abritius); *Sygekalk med Disk*, Sølv, Kbhv. M., C(aspar) H(übertz) G. M. F(abritius); *Daabsfad*, galvanoplastisk Kopi af den tyske Menigheds (Gave fra Familien Clément); *Daabskande*, Sølv, 1803, Clément, i Følge Indskrift skænket Menigheden 1903; 25 *Alterbægre* samt 2 *Fade*.

Altsammen Sjølegaver, som taler deres stumme Sprog om Fromhed og Frygt hos henfarne Slægter, der nu længst er under Mulde, taler om skiftende Generationer i den gamle Menighed, om Altergæster, der har søgt Styrke ved Herrens Bord, en Styrke, som sikkert tidt kunde behøves, naar disse fremmede, farende Folk trængtes haardt fra mange Sider.

Flere af Arbejderne er smukke og udført med Mesterhaand, der fortæller om gode gamle Dage, da Fabrikerne larmede mindre, og Aand og Haand trofast arbejdede sammen, da de unge drog ud i Verden med Randsel paa Ryggen og Staven i Haand, drog ud som Svend og vendte hjem som Mester.

I Kirken findes to Epitafier.

Det ene har følgende Indskrift:

HER GIEMMES DET FORKRÆNKELIGE
 AF DEN SALIGE
 FRUE ELISABETH VON HOLSTEEN
 FØDT VON DER SPUY
 DETTE LIVS LYS SAA HUN FØRST
 PAA CAP DE BONNE ESPERANCE D. 25de JULI 1760
 HVOR HENDES FADER
 Hr. JOHANNES VON DER SPUY
 VAR JUSTICIE-RAAD OG TREDIE STEMME I REGIERINGEN
 HUN BLEV FORENET D. 16de MARTS 1783
 MED HENDES NU SØRGELIGST EFTERLEVENDE MAND
 VELBYRDIGE Hr. DIDERICH VON HOLSTEEN
 K: M: SØE CAPTAIN LIEUTENANT
 FULD AF RELIGIONENS TRØST HENSOV HUN SALIGEN
 HER I KIØBENHAVN 16de JULI 1785
 I HENDES ALDERS 24 AAR 17 MAANEDER 21 DAGE

KUN FAA OG MATTE TRÆK
 DIG DENNE GRAVSKRIFT GIVER
 O LÆSER AF DEN SJÆL, HVIS FALDNE HYTTE BLIVER
 TIL GLAD ØPSTANDELSE, I FRED BEVARET HER
 MEN LÆS OG KIEND OG TRØE GUDS FORSYNS FØLELSER
 DØM SAA, HVAD HAN HAR TABT
 OG VEI HANS SORG OG SMERTE
 DA HUN BLEV REVET BORT FRA HANS SAA ØMME HIERTE
 DET ANKER KUN HAM HOLDT SOM VERDEN HOLDES VED
 VI ELSKTE VENNER FAA IGIEN I EVIGHED

Indskriften paa det andet Epitafium lyder:

HER GIEMMES
 TIL EN ÆREFULD OPSTANDELSE PAA HIN DAG
 STØVET
 AF
 MARIA MAGDALENE HASTE
 FØDT LAFEBRE
 PAA CAP DE BONNE ESPERANCE DEN 19 MARTII 1758
 GUDS FORSYN STYREDE DET SAA
 AT HUN VED AT INDGAA ÆGTESKAB MED
 JOHAN HENRICH HASTE
 CAPITAINÉ UDI DET DANSKE ASIATISKE
 COMPAGNIES TJENESTE
 SOM SKEEDE DEN 8. APRIL 1780
 SKULDE FORLADE DEN VERDENS DEEL
 HVOR HUN FØRSTE GANG SAA LYSET
 FOR AT BLIVE SIN MANDS GLÆDE
 SINE VENNERS LYST
 OG ET MØNSTER FOR GOEDE MØDRE
 MEN HUN VAR TIDLIG BESTEMT TIL NOGET BEDRE
 OG HØYERE TIL AT BLIVE ENGLE-LIIG
 GUD AABNEDE HIMLEN FOR HENDE DEN 25. FEBR. 1785
 JUST SOM HUN HAVDE SKÆNKET JORDEN EN BORGERE
 DEN GLADE FADER BLEV UFORMODENTLIG
 EN BEDRØVET ENKEMAND
 HUN GIK BORT OG EFTERLØD HAM
 MED EN SØN OG TRE DØTTRE
 UNDER DEN HØYESTES VARETÆGT
 FOR AT SE HAM IGIEN
 NAAR HERREN FORSAMLER SINE BØRN
 FRA ALLE JORDENS ENDER
 OG FØRE DYDEN I TRIUMPH
 TIL ÆVIG ÆRE OG UDØDELIGHED

Saa gaar vi fra Døden, Dyden og Triumfen ud paa den stille Kirkegaard, ja, hvert Fald én Gang i de gamle Dage stille og fredelig med Duft af Hyld og Duft af Minder. Den Gang laa den i Byens yderste Udkant, til den ene Side omgivet af smaa, hyggelige Holberg's Huse med spidse Gavle, med Bislag og Svaler, hvor Magdelone og Pernille sladrede Bynyt, eller maaske var det Sieur Henrik og Pernille, der fikserede hinanden, mens det duftede angenehmt af Hyld ovre fra de tyskes Urtegaard.

Og dér om Hjørnet med Parykmagerens gyldne Skilt: »*Potzslapperment! Pedantus, Pedanta, Pedantum!* Træk ud Carnali!« Det er jo Jacob von Thyboe med hele Brabants Belejring — og dér den lille sorte Rotte: det er Magister Rosiflengius, som gaar og gør et Digt til 2 Rdl. om de ni Musæ og Hypocrene Kilde — og dér: Erasmus Montanus og et Par andre Studentere, som disputerer Logica et Metaphysica og smøger studentikost — og dér: ey! der kommer jo Jeronimus!

Og Jean de France, ja, han er sikkert ogsaa med udi dette Kompagni; for Luften her staar ham vel an: den er saa fransk søsk! Eller skulde det monstro være Herman Fransens Søn?

Det vides jo, at han havde et godt Øje til Reformert Kirke, som han havde det til den reformerte Kok.

Hvert Fald siger Jeronimus' Nabo Frans i 1. Akt 4. Scene af »Jean de France« om Herman Fransens Søn, at: „Han aad heller en Suppe koget paa en Skoer-Pind, naar den var tillavet af en Fransjøsk Kok, end den beste Kalve-Riød-Suppe paa Dansk. Ja, han vilde paa Sikasten (tilsidst) ikke gaae i Dansk Kirke mere, men holdt sig til den Calviniske Menighed udi Abentraae“.

Men paa den anden Side af denne calvinske Menigheds Kirke, af Dronningens Kirke, dér laa Kongens Slot og skønne Blomsterparterre med Laurierhus! Mellem de stive sorte Taks træer staar hvide »Kinders«; en Fontænes spæde Straale syn-

ker med Suk i en Marmorkumme; dér mellem Pimpinella-roserne i den geheime Løvgrotte rasler det af Fiskeben, knitrer af Silke, mens kgl. Majestæts Kammerjunker i den røde guldbroderede Kjole bøjer sig over en liden Hyrdinde, der dufter sødt af Poudre d'Ambrette.

Saa bliver der stille blandt Pimpinellaroserne, stille i Blomsterparterrets galante Have, som der er stille i Dødens Have dérovre ved den højsalige store Dronnings liden Kirke. . . .

Alt dette var i de gode, de gamle Dage, da der var Fred i Staden, da det i kgl. Majestæts Forordning af 10. Januar 1684 hed; at: „ingen fører med ledige og ladte ArbeidsVogne (maa) fiøre umanerlig fast paa Gaden, at syge Folk derover foruroliges og skee Fortræd, saa og Folk og Væg derved Skade tilføies“.

Men nu, da vi fra Kirken træder ud paa Kirkegaarden, ud under den gamle Kastanie, der er saa berømt, at den tidt er omtalt i Literaturen, bl. a. i Ludvig Feilbergs »Holbergs Træ«, pag. 41; nu da vi staar her i det Herrens Aar 1922, nu er det forbi med Freden; de fleste af de smaa Holberg-Huse er blevet til store moderne Kaserne, Blomsterparterret er blevet til Eksercerpladsen; og mellem den og Kirken sukker og synger, rasler og rumler den elektriske Sporvogn, mens Vogne larmer, Automobiler tuder; og maaske trækker kgl. Majestæts Garde op med fuld Musik — dog det kan ske, helst mod Aften, en Søndag Aften, naar Butikkerne er lukkede og Færdslen ringe, helst ved Foraarstid, naar Kirkegaardens gamle Kastanie staar i Blomst, og allerhelst om det kunde ske, at der ingen Sporvogn er at se eller høre, ja, da kan det hændes, at her endnu kan blive en stille Stund paa den gamle Urtegaard blandt de døde, som fandt Hvile her langt, langt fra deres Fædreland.

Et Steds ringer en Kirkeklokke Solen ned, ja, maaske er

Olfert Fischer. det Kirkens egen Klokke; for nu maa den jo ringe; den gamle Kastanie staar mørk mod den lyse Aftenhimmel, et Blink færner i Kirkens smaatavlede Vinduer; det skumrer, og vi gaar langsomt fra Grav til Grav, læser paa Ligstenene, ligesom hilser paa dem, der gik forud for os: i Dag dig, i Morgen mig! Som I er, saadan har vi været, som vi er, saadan skal I blive!

Dér paa Stenen staar: „Manon Richeburg, gift med Kæmner ved Øresunds Toldkammer“ — vi er i Øresundstoldens Tid med hvide Sejl over det blaa Sund, med hollandske Gylden og blanke Dick-Dalere i kgl. Majestæts Kasse! — Dér: „Fabriceur Chr. Heinrich Modest“ — dér: „Jacob Mini von Poschiavo, f. 18. November 1787 og død 26. Maj 1848“ — Poschiavo! Jeg ser den lille By, hvor Alperne skraaner ned mod Italiens velsignede Land, mod: *la mia seconda patria*, jeg ser de blaa Bjærges Æventyr, den gyldne Soltaage i Dalen, de sorte Cypresser mod den røde Aftenhimmel! Poschiavo! Alpernes romanske Vagt for Italiens Helligdom!

Men nu! Dér paa Stenen staar jo Mini von Poschiavo. Mini? Jeg lytter: det er, som hører jeg en gammeldags, fjærn og dæmpet Valsemelodi, ser røde Tarlatans Kjoler og hvide Mamelukker; for jeg er til Børnebal med afbrændt Rødvind og Punsch af Minis Arac apis apis — dér: Juliane Henriette Mazar de la Garde — dér: Judith Jordan, f. i Magdeburg — og nu synger et Vers i mit Øre:

Ja, det var den skønne Tid
Med vandrende Geseller,
Med Klokkeklang i Magdeburg
Og Vin im tiefen Keller — — —

Dér: Susanne Puerari, f. i Genève 1736, død i København 1799 — og dér: Monumentet mellem de stive Takshække — det er rejst til Ære for Olfert Fischer, for Helten fra hin 2. April Helten fra Kongedybet!

Foran det nye, stilfulde Monument, der 16. Maj 1920 er rejst af »Marineforeningen«, ligger den gamle, flade Ligsten, som dækkede den Fischerske Familiegrav.

Omkring den og Monumentet og mellem fire Kanoner er spændt en gammel Ankerkætting. Monumentet er prydet med

Olfert Fischers Monument paa den gamle Reformert Kirkegaard.

en Portrætmedaillon i Bronze, og derunder er i Stenen indhugget en Scene af Slaget paa Rheden, hvorunder staar: Kongedybet 2. April 1801. Derunder igen Indskriften:

OLFERT FISCHER
KØBENHAVNS HELTEMODIGE FORSVARER
TIL MINDE

Og denne Indskrift og dette Monument er fortjent. Olfert Fischer gjorde sit Land og den Menighed, han tilhørte, Ære. Han, Johan Olfert Fischer, var f. i København 4. August 1747,

blev Løjtnant i kgl. Majestæts Marine, Aar 1800 Kommandør, 1809 Kontreadmiral og 1825 Viceadmiral. Han var kendt som en udmærket Sømand, og skønt han hørte til den tysk-reformerte Menighed, var han saa god en dansk Mand som nogen. Det viste hans Liv, det skrev han med Blod.

1799 drog han som Chef for Linieskibet »Oldenburg« paa Togt til de danske Kolonier i østasiatiske Farvande. — Linieskibe! Stolte Fuldriggere! Danske Kolonier, Danmarks Flag paa fast Grund paa fremmed Strand! Hvor er det henne alt sammen? Forbi! Forbi! — — —

Naa, men Olfert Fischer drog altsaa paa de lange Rejser den Gang, man endnu saå stort nok paa Tingene til at have Kolonier; men udfor Taffelbay blev han sammen med en engelsk Orlogsmand overfaldet af en Orkan, Engelskmanden gik ned med Mand og Mus; men ved sit Mod og sin Aandsnærværelse frelste Olfert Fischer hver Mand af sin Besætning.

Størst Glans staar der om hans Navn for hans Deltagelse i Slaget paa Rheden 1801, hvor han var Chef paa Blokskibet »Dannebrog«, der førte 60 Kanoner og havde 357 Mands Besætning. Næstkommanderende var Kapt. Albrecht Braun, der ofte sammenlignedes med Huitfeldt. Navnet tyder paa, at ogsaa han hørte til en reformert Familie. I Slaget var der paa dansk Side 630 Kanoner og 5063 Mand plus 171 der senere kom til. Paa engelsk Side var der 1,192 Kanoner og 14 Morterer samt 8,885 Mand plus nogle, der var bestemt til Entring. I den engelske Reserve var der 16 Skibe med 700 Kanoner og 5,400 Mand.

Med denne vældige Overmagt skulde vore gamle Blokskibe kæmpe; hedt gik det til, der faldt 370 Mand, og 650 blev saarede, blandt dem var Olfert Fischer. Kl. 11 $\frac{1}{2}$ gik der Ild i hans Skib, som havde Nelsons Admiralskib til Modstander, dog, derfor opgav han ikke Kampen — at stryge

Flaget var Ord, han ikke kendte — han flyttede sin Stander til Blokskibet »Holsten«, hvor han kæmpede videre, stolt og herligt, som alle de Helte hin 2. April

Og da skrev Baggesen i den skønne Sang, som i kommende Tider blev sunget overalt i Danmark og Norge:

Hvor Juel før stod i Stormens Brag,
 Staar Fischer nu;
 Vi heise samme røde Flag,
 Og vi vil slaa med samme Slag;
 Velkommen Orlogs Jubeldag,
 Velkommen Du!

Ogsaa under Bombardementet 1807 havde han en Kommando, og til 1829 var han Chef for »Trekroner«s Batteri, hvortil hørte en Afdeling Kanonbaade, som foruroligede de fjendtlige Orlogsmænd og tog mange Priser. For disse udbetaltes der Officererne de saakaldte »Prisepenge«, der stod i Forhold til Prisens Værdi og tidt kunde løbe godt op og bøde paa de knappe Officerslønninger.

For saadanne Prisepenge købte Olfert Fischer en Del Værdipapirer, og disse findes endnu i god Behold *in originali* hos den tysk-reformerte Menigheds Forstanderskab.

Olfert Fischer testamenterede nemlig 1838 til Kirken en Sum, som dog først skulde udbetales, naar hans gamle Tjener var død. Af Veneration for det berømte Menigheds-Medlem har Forstanderskabets Kasserer haft den smukke Tanke aldrig at sælge eller ombytte disse Papirer, men bevare dem fra Slægt til Slægt.

Ellers kan om Kirkegaardens Historie kortelig berettes, at Kirkegården 1692 blev delt mellem de to Nationer, saaledes at Tyskere og Hollændere fik den Del, der vender ud mod Aabenraa og ligger øst for Kirken, medens Franskmændene fik Resten. Flere af Ligstenene laa tidligere inde i Kirken,

*Kirkegården
 deles 1692.*

men flyttedes ud 1853, da Kirken fik Varmeindlæg og en Del af Kirkens Grave raseredes.

Den nye Kirkegaard.

Da der ikke mere var Plads paa den gamle Kirkegaard, fik Menighederne, som omtalt, overladt en Del af Assistens Kirkegaard, hvor der byggedes et Kapel, det saakaldte »Scholtens Kapel«, som dog ikke mere bruges.

Her findes bl. a. Gravsteder (ofte prydede med skønne Monumenter) for Familierne: Agier, de Coninck, Michel Leigh Smith, Raffard, Frölich, Pedrin, Larpent, Frontin, Kräyenbühl, Seeler, Tutein, Frisch, Mazar de la Garde, de Fontenay, Gaudenzi, Arlaud, Fife, Péschier, Cathala, de Jonquières, Duntzfelt, Christmas, MacDougall, Clément, Schneider, Wasserfall og Cloëtta.

Præsteboliger, Skoler og Børnehjem.

Ved Siden af den gamle Kirkegaard findes Menighedernes Præsteboliger og Skoler. Den tyske Menigheds, der nu er indrettet i et moderne Beboelseshus med Façade mod Gøthersgade, bærer som Minde om Forgængeren et Relief, forestillende Pelikanen, som nærer sine Unger med sit Blod, en Kopi efter Originalen, der er indmuret i Væggen mod Gaarden. Den er udført efter Tegning af Kunstammerforvalter Lorenz Spengler; og Stenhugger Lohmann fik, i Følge Regnskaberne, 36 Rdl. 4 Skl. for at hugge det. Det bærer Indskriften: „Das Reform: Erzieh: Haus. Den XX April MDCCLXVI.“

Sindbilledet, som med god Grund er flyttet over i den nye Skole, fortæller om det Arbejde, der er gjort her i mere end 200 Aar, hvor Hold efter Hold, Slægt efter Slægt, er gaet ud, rustede til at tage fat paa Livets Arbejde.

Som den første Lærer nævnes en vis Konrad Brinckmann fra Bremen. Det første Skolehus var i Laxegade, saa i Klareboderne, Aabenraa og derefter siden 1887 i Gøthersgade 109.

Fra 1760 kan man følge Udviklingen.

Daværende anden Præst I. P. Wilhelmi fra Bremen gjorde et stort Arbejde, bl. a. for Oprettelsen af et Børnehjem, Opfostringshus, »Erziehungs-Haus«, som, efter at have bestaaet til 1823 forenet med Skolen nu føres videre som en Kirkeskole.

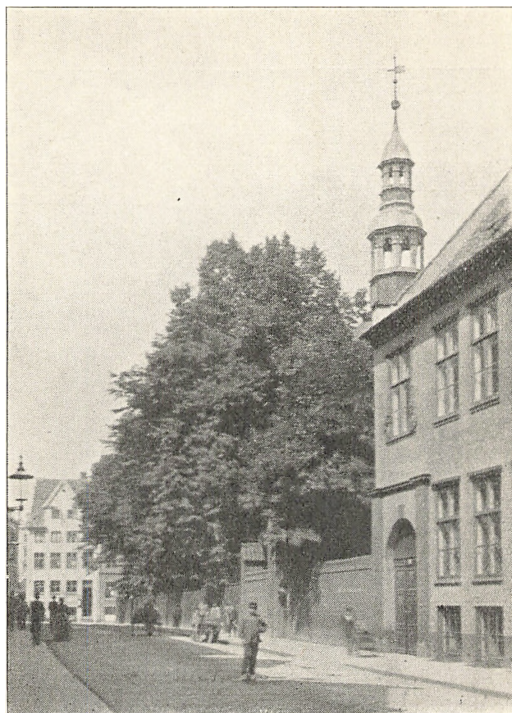

Lorenz Spenglers Basrelief.

I første Halvdel af forrige Aarhundrede var der 20-30 Elever; i 1847 blev Skolen delt i Drenges- og Pigeskole. Nu har man Plads til 105 Elever, og der er altid stor Tilstrømning, ogsaa af ikke-reformerte. Imellem sker det, at disse Børn og deres Forældre gaar ind i Menigheden. Siden 1921 faar Skolen Statsunderstøttelse; og Undervisningen, der foretages af 4 Lærere og 6 Lærerinder under Inspektøren, Pastor Baur's Ledelse, foregaar dels paa dansk, dels paa tysk.

Af de gamle Papirer ser man, at der ogsaa i svundne Ti-

der blev sørget godt for Børnene, og ikke alene, hvad det aandelige angik; saaledes fik Drengene udleveret: „alle Jahre ein neues Kleid, alle Jahre aber 2 Paar Strümpfe, 1 Paar Schuhe,

Aabenraa (t. h. den franske Præstegaard og Kirken).

ein neues Hemd" o. s. v. Men Pigerne blev heller ikke glemt; de fik: „ordentlichen Kleidern von grauen Couleur mit schwarzen Aufschlägen und Halskragen“.

En af Skolens og Børnehjemmets Velgørere var Baron Reinhold Iselin, en af Tidens største Handelsherrer. Han

var ligesom saa mange af Menighedernes Velgørere Schweizer, og hans Slægt lever endnu i hans skønne Fædreland.

Med Alvor og sikkert ogsaa med Strængthed har Præster og Lærere, som Børn af deres Tid, rygtet deres Kald; men lidt Lystighed var der dog ogsaa iblandt.

Maleren V. Shorn, som i en Aarrække var Tegnelærer ved Skolen, fortæller saadan i sin Bog: »Da Voldene stod«, at da han i sin Tid skulde begynde sin Konfirmationsforberedelse hos Pastor C. L. Hamburger, fik han samtidig sin første Snaps, idet Præsten bød ham ind i sin Spisestue med de Ord:

»Na, Villiam, nun ein Snäpschen un' en Stückchen Knackwurst!«

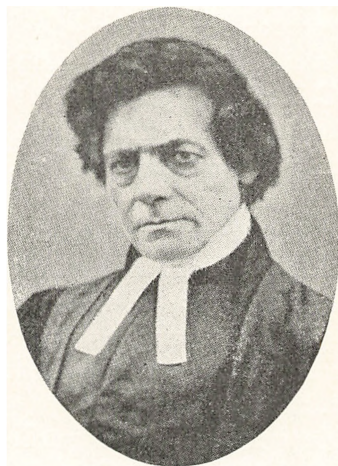
28. November 1919 stiftedes »Reformert Skoleforening« med den Opgave, at virke for Sammenhold mellem tidligere Elever fra tysk-reformert Skole, øge Interessen for Skole og Menighed og yde Skolen økonomisk Støtte. Foreningens Medlemmer, som tæller 150, støtter saaledes for Tiden Skolen med 2000 Kr. aarlig.

Den franske Menigheds smukke gamle Præstegaard og Skole findes endnu. Den har Façade mod Aabenraa og bærer Indskriften: »*Presbytère de l'église réformée française*«, og herunder er indsat en Bronze-plade med følgende Indskrift: »*Ici est né Adolphe Monod le 21 Janvier 1802*«.

Denne berømte sjælfulte Præst og Forfatter var Søn af Præsten ved reformert Kirke, og hans Moder var dansk, f. de Coninck. Fra Danmark kom han 1808 til Paris sammen med Forældrene. Her og i Genève (1820—24) fik han sin Uddannelse; derfra rejste han til Italien, hvor han grundlagde en reformert Menighed, som han ledede til 1827. Derfra gik han som Præst til Lyon, hvor han vakte Opsigt ved sin fængslende djærve Forkyndelse, som dog af nogle fandtes saa djærv, at han en Tid blev afsat. Han havde imidlertid

*Adolphe
Monod.*

et stort Parti, Stemningen vendte sig, 1836 blev han som Professor i Theologi kaldt til Montauban, hvor han var i 11 Aar. 1847 blev han Præst i Paris, hvor han beundredes som en af Samtidens største Prædikanter. 1856 blev han syg og led meget. Han bar sine Lidelser som en Mand; og til Menig-

Adolphe Monod.

heden, der samledes om hans Seng, talte han Trøstens Ord, som han selv siger: »*du bord de sa tombe à demi ouverte*«. Disse Taler udkom senere som »*Adieux d'Adolphe Monod à ses amis et à l'Eglise*«, der ligesom flere af hans andre Skrifter oversattes paa mange Sprog, ogsaa paa Dansk. Blandt disse kan nævnes: »Lucile eller Tag og læs!«, der udkom i 3 Oplag, »Kvinden, hendes Hverv og hendes Liv« (7 Oplag), »Livserindringer« og »Christelige Tanker«, Bøger, som sikkert endnu findes rundt i mangt et dansk Bogskab, Bøger, som har bragt Trøst og Glæde til mangt et Hjærte.

Som et Bevis paa, hvordan han følte sig knyttet til det

Land, hvor han var født, kan nævnes, at han stadig fra Udlandet sendte sine Bøger med Dedikation til den danske Konge, ligesom han i et af sine sidste Breve, hvor han sammenligner sig selv med »Johan uden Land«, dog lægger til, at han stadig føler varmt for Danmark, det Land, hvor hans Vugge stod.

Sympathien for Danmark fortsattes forøvrigt i Slægten, saaledes besøgte en Sønesøn af Adolphe Monods Farbrøder, André M., 1921 Danmark; og 8. April prækede han i Kirken her.

Ved sin Hjemkomst aflagde han Rapport om Rejsen og udtalte sin Glæde over Besøget i Danmark, ogsaa over at »Kollegahjælpen« herfra havde sendt 40,000 Frcs. til de fattige i Reims protestantiske Menighed; og han ender Rapporten: »*Den Modtagelse, som de gav Udsendingen fra deres Broder i Frankrig, var særlig hjærtelig. Størstedelen af Professorerne og Præsterne i København taler Fransk og elsker vort Land. Den danske Presse, saavel den kirkelige som den politiske, har bragt udmærkede Artikler om Reims og om vore ødelagte Kirker i Nord og Øst*«.

André Monod var ogsaa Gæst i den gamle Præstegaard i Aabenraa, hvor hans berømte Forfader havde leget som lille Dreng, og hvor Væggene i den smukke Skolestue er prydet med Portrætter af Menighedens gamle Præster: Mourier, J. Monod, Raffard og af selve den store Adolphe.

I Anledning af Hundred-Aaret for hans Fødsel udkom 1902 i Paris hans: »*Sermons choisis*«.

Men her i samme Hus, hvor den lille Adolphe legede som Barn, her lyder endnu den Dag i Dag glade Barnestemmer, naar man samles til Søndagsskole. Men ogsaa andet Steds fra lyder Barnestemmer. Den tyske Menigheds Skole har nemlig Legeplads ud mod Kirkegaarden; og kommer man her forbi — skal vi sige en smuk Foraarsdag, naar Himlen

er blaa, og Solen skinner, naar den gamle Kastanie staar i Blomst, ja, da kan det hænde, at man glemmer de triste Tanker ved at se gennem Gitret ind til de dødes Have; for dér ved Siden af den er Livets Have: Dørene til Skolen er sprunget op, og ud i Sol og Foraars stormer de glade Børn.

Larm og Lystighed fylder den linde, lune Foraarsluft, oppe i den gamle Kastanie, hvor Fuglene smutter ind og ud, kvitterende, syngende, tænder Vaaren sine hvide Festblus blandt de unge grønne Skud; og nede fra Børnenes Legeplads lyder glade Stemmer fra Menighedens Børn, fra de friske nye Skud paa den gamle Menigheds Stamme.

Den gamle Kastanie.

III

FORTEGNELSER

OVER DE KØBENHAVNSKE REFORMERTE
MENIGHEDERS PRÆSTER, ÆLDSTE,
KATEKETER, SKOLEMESTRE
OG ANDRE KIRKELIGE EMBEDSMÆND
SAMT EN DEL
KENDTE FAMILIER I MENIGHEDERNE.
CHRISTIAN X's BEDSTEMODER OG OLDEFADER
OG TYSK-REFORMERT MENIGHED.
MALEDE PORTRÆTER M. M.
AF EN DEL AF MENIGHEDERNES MEDLEMMER.
MINDER OM
DRONNING CHARLOTTE AMALIE

*PRÆSTER VED
TYSK=REFORMERT MENIGHED*

1. HANS MUSCULUS fra Hessen=Kassel, Hofpræst hos Charlotte Amalie, kom til Kbhv. 1667, fung. ved Kirken fra 1685—87, gik til Berlin, d. i Bern 1708.
2. WERNER KÖNE (Köhne) fra Bremen, Pr. hos Grevsinden af Altenburg, blev kaldet til Kbhv. 1687, d. i Marts 1714.
3. JACOB RUBKEN fra Hamborg, havde været Pr. i Glückstadt, blev Hofpræst hos Dronning C. A., fung. 1700—23, blev begr. i Kirken.
4. KONRAD JOH. KERSTING fra Bremen, f. 1672, kaldet af Dronning C. A. 1702 som 2. Hofpræst, Pr. ved Kirken 1714—27, d. i Juli 1727.
5. HANS MEIER (Meyer), f. i Danzig 1683, indkaldt Febr. 1709 som 2. Pr. ved Kirken, d. i April 1721, begr. i Kirken.
6. FRANS GÖCKEL VOGELSANG, f. i Lippe 1692, kaldet til Kbhv. 1722, d. 27. Juli 1757, begr. i Kirken.
7. HANS JACOB RINDFLEISCH, f. i Hessen, indkaldt Septbr. 1727, d. 1742.
8. KONRAD IKEN (Icken), f. i Bremen, Dr. theol., havde været Pr. i Steinfurt, indkaldt 1743, blev her 3 Aar.
9. HANS LEBERECHT STUBENRAUCH fra Anhalt, f. 1707, indkaldt 47, stor Bogsamler og lidt af en Kunstner, ugift, d. 5. Juli 76, begr. i Kirken.
10. DIEDRIK BRUMMER fra Bremen, kom fra Celle i Foraaret 1758 og d. 1759, 30 Aar gl. (»sehr beliebt«). Begr. i Kirken. En Prækensaml. udk. 1759.
11. HANS PHILIP WILHELMI fra Westfalen, f. 1732, indk. 1759, d. 1770.

12. HANS HENRIK KOLSMANN (Colsmann), Dr.theol., f. i Kbhv. 30. Septbr. 1738, stud. i Bremen, kaldet hertil 1771, d. 20. Febr. 1790.
13. DETHARD IKEN fra Bremen, Dr. theol., f. 1740, Pr. her 76, rejste til Bremen 84.
14. HANS GABRIEL MOURENBRECHER, f. i Düsseldorf 1746, stud. i Duisburg og Leyden, Pr. 8. Juni 84; stor Prædikant, udg. flere Skrifter, d. 27. Marts 1801.
15. CARL CHRISTIAN von GEHREN, f. i Marburg 1763, Pr. 90, gik 1806 som Metropolitan og Præst til Felsberg.
16. HANS JACOB BERKENHAUT, f. i Hamborg 1768, stud. i Halle, Pr. 1806, d. 1821.
17. CHR. L. HAMBURGER, f. ved Hanau 25. Juli 1796, stud. i Marburg, Pr. 1821, R. af Dbg. 40, d. i Kbhv. 23. Oktbr. 1853.
18. PHILIP WILHELM THEOBALD, f. 4. Marts 1819 i Blumenthal i Hannover, stud. i Göttingen 1838–41, Pr. 54, R. af Dbg. 15. Septbr. 67, d. 12. April 1883. Stor Ornitholog, ejede en meget interessant Æggesamling.
19. I. W. VOELTZEL, f. 12. Oktbr. 1860 i Bischweiler i Elsass, stud. 1876–81 i Hagenau, 81–85 i Strassburg, 86–94 Vikar i Schiltigheim, Sognepræst 94 i Diedenhofen (Thionville), blev 13. Maj 94 ansat som Pr. i Kbhv., hvor han endnu fungerer. Udg. flere Skrifter: »Bilder aus der Diaspora Lothringens«, »Festpredigt beim Jahresfest der Gustav-Adolf Vereines in Simmern« samt en Folkedigtning i elsassisk Dialekt »Stackelbergers Reis«.
20. W. BAUR, f. 12. Oktbr. 1862 i Basel, stud. i Bern 79–82 og i Basel 83–87, blev 16. Maj 87 ansat som Skoleinspektør ved Menigh. Skole samt som Hjælpepræst, i hvilke Embeder han endnu fungerer.

*DIAKONER OG ÆLDSTE VED
TYSK-REFORMERT MENIGHED*

<p>1687 MICH. ABESTÉE
NICOLAS BRUNS
PHIL. WALKENS
G. H. de MOOR
P. von HEMERT
ABRAHAM
 von SCHEPFEL
HANS (Johan)
 BRAMSTEDT
H. BROCKMANN</p> <p>1697 ALEXANDER ROSS
1699 VALENTIN
 NEUHEUS</p> <p>1700 JOSIAS BARBETTE
 de STRASSBURG</p> <p>1703 G. ACKERMANN
1704 A. WERNER
1705 J. v. d. SCHLEUS
1706 A. GERCKEN
1707 H. SANDER
1708 HERM. FABRITIUS
1709 A. LAMPE
 I. v. d. HAYE</p> <p>1711 L. FLÖKEN (Fløhr)
1713 H. HEUS
1715 D. HOOGLAND
1717 I. W. ENGEL
 BRECHT</p> <p>1719 I. S. ISENBERG</p> | <p>1721 I. ACKERMAN
1723 P. DECKER
1724 H. ABESTÉE
1726 D. GERCKEN
 1680—1748, Billedhugger, af
 Thura kaldet: „en af vore stør-
 ste,“ Alteret i Helligaandskir-
 ken, Fr. IV's Buste o. s. v.</p> <p>1728 JOOST v. HEEMERT
 1696—1775, Handelsmand, f.
 22. Jan., Faderen var P. v. H.
 (1648—1703), stammede fra
 Nederlandene, var med at
 grundlægge Menigh., mens
 Sønnen Joost 1727 tog Bor-
 gerskab som Gross. i Kbhv.,
 drev Bank- og Kommissions-
 forretningen »Joost v. H. og
 Sønner«, Dir. f. »Det kgl. oc-
 troierede Søassurancecom-
 pagni«, »Asiatisk C.«, »Det
 vestind. guineaiske C.«, »Det
 afrik. C.«, »Det alm. Han-
 delsc.«, kgl. Agent, 1751
 Etatsraad, d. 25. Juni 75.</p> <p>1730 I. H. SCHWERD
 FEGER</p> <p>1732 M. FABRITIUS
 1697—1746, kgl. Agent, Dir.
 for »As. Comp.«.</p> <p>1734 I. H. WASSERFALL
1736 G. v. HEEMERT</p> |
|--|--|

- 1738 H. COLSMAN
d. 45.
- 1740 JUST FABRITIUS
- 1742 W. DECKER
- 1744 H. VOGELANG
- 1745 D. W. KUHLMAN
- 1746 FR. RAUCH
- 1748 I. G. ASCHOFF
førte med stor Samvittighedsfuldhed »Manual oder Handbuch über das Kirchenwesen«, 1769, der har været en udm. Kilde til denne Bog.
- 1752 R. ISELIN
- 1754 I. K. KERSTING
- 1756 D. WALCKER
d. 59.
- 1758 G. BEHAGEN
d. 83.
- 1759 LOR. SPENGLER
1720—1807, Kunstkammerforvalter, Søn af en Murer i Schaffhausen, Johan Conrad S. (1676—1748), der endte som Stadsbygmester. Den lille Lorenz kom 14 Aar gl. i Lære hos Kunstdrejer Tauber i Regensburg, drog til Bern og saa videre paa Professionen til England og København. Her gjorde han sin Lykke, da han kom i Forbindelse med Hoffet. 1745 blev han Hofkunstdrejer med Værksted paa Christiansborg. Her underviste han

i den ædle Drejekunst Chr. VI og Dronning Sophie Magdalene og senere Fr. V og begge hans Dronninger. Af disse høje Elevers Arbejder findes nu flere paa Rosenborg, og det samme er Tilfældet med herlige Arbejder af Mesteren selv. Han var en god Patriot, og skønt den russiske Kejsersinde gjorde ham et kejsersligt Bud paa en Konkyljesamling, lod han dem for en ringe Betaling gaa til Rosenborg. Han havde Lykken med sig, og han blev, som han selv skriver i sine Erindringer: „unaufhörlich mit Heirathsverschlügen bombardirt;“ men han saá Tiden an, og 30. Juli 1756 valgte han sig en Brud af Menigheden, nemlig Gertrud Sabine Trott, en liden Jomfru paa 17½ Aar. Foruden Kunstdrejer var han Mekaniker, Elektriker og Naturforsker, 1778 blev han Medlem af »Videnskabernes Selskab«; han helbredede Folk for Gigt og Lamhed ved Hjælp af Electricitet, og saa stort var hans Ry, at han hver Aften maatte sende ca. 30 Patienter hjem, uden at de kunde komme til! Ogsaa Folks Munde tog han sig af; han lavede nemlig kunstige Tænder, og endda fik han

Tid til, foruden at passe den unge Kone, Videnskabene, Kunsten, Tænderne og Kunstammeret, tillige at udsende videnskabelige Værker, bl. a. et »Over det toskallede Slægt Tellinerne« (1758).

„Som fremragende Kunstner og Naturforsker“, skriver afdøde Dr. phil. P. Brock, Slotsforvalter og Inspektør paa Rosenborg, „var G. selvkræven til Posten som Kunstammerforvalter, da dette Embede, til hvilket han 1669 var bleven destineret som adjungeret og event. succederende, var blevet ledigt ved G. Morells Død 1711. I henved 40 Aar beklædte han denne Stilling og omviste de besøgende med usvækket Lyft og Elfskærdighed til sin høje Alderdom; først sent overlod han Omvisningen til sin Søn. (Se nedenfor).

Spengler, der under sit 64aarige Oph. i Danmark efterhaanden var bleven det danske Sprog fuldstændig mægtig, kom saa godt som aldrig udenfor sit nye Fædrelands Grænser. Han døde efter et kort Sygeleje den 20. Decbr. 1807. Han efterlod en betydelig Samling Kunstarbejder, Malerier, Haandtegninger og Kobberstik, hvorimod han allerede 1804 havde afhændet sin tidl. omtalte store Kon-

fyljesamling“. Nu findes den i »Zool. Museum« i Kbh. Hans Søn (1767—1839) Kunstammerforvalter og Direktør for den kgl. Malerisamling, I. C. Spengler, lignede paa mange Punkter den udmærkede Fader og kom ligesom denne til at spille en Rolle i den reformerte Menighed. Han fik i Følge Udtalelser til denne Bogs Forfatter af Maleren Lorens Frölich, en stor Betydning for denne udmærkede Kunstner, hvis Bedstefader han var. I. C. S. havde faret til Søs, var blevet taget af en fransk Kaper og kom i Fangenskab. Han udmærkede sig under Christiansborgs Brand 26. Febr. 1794 ved at redde Malerier og Kunstammerets Skatte, i det hele taget: en udmærket Faders udmærkede Søn.

1760 JOHN BROWN

1762 D. F. REICHARD

1764 C. A. FABRITIUS

1766 P. v. HEEMERT

1734—1810, Søn af Joost v. H., kgl. Agent, 1776 Etatsraad, fortsatte Faderens Forr.; hans Formue 1782: 500,000 Rdl.

1768 P. S. SCHELLEN

d. 71.

BECK

1770 P. TUTEIN

1771 ABRAHAM

SCHNEIDER

f.1735 i Biel i Kanton Bern, stor Handelsmand og Skibsrheder, kgl. Agent.

1772 C. W. KLÜWER

1774 R. ISELIN

Baron, 1715–81, stor Handelsmand, Konferensraad, Firma: »Iselin og Co.«, Sukkerraffinør, ejede »Rosenvænget« ved Kbhv., stiftede det sydsjæll. Stamhus »Iseligen«, opk. efter ham.

1777 P. APPELBYE

G. v. HEMERT
d. 78.

1778 I. R. KRÜGER

1779 J. J. PULLICH

1780 CONRAD HAUSER

Konferensraad, f. i Basel 16. Febr. 1743. Hans Navn er kendt af alle Københavnerne gennem Navnet paa Torvet »Hauserplads«. Stor Handelsmand, Dir. for »Asiatisk Comp.«, Filantrop, gjorde sig fortjent ved sin Byggevirksomhed efter Bombardementet 1807. Alene i den indre By var der brændt Bygninger for ca. 2 Mill. Rdl., mens der paa andre Huse var ødelagt for 1,200,000 samt brændt for 4 Mill. Tømmer m.m. Hauser var utrættelig og uegennyttig i sit Arbejde,

bl. a. opf. han i Reformert Kirkes Nærhed en Mængde Huse paa den efter ham senere opkaldte Plads. Endnu stammer Nr. 28, 30, 32 samt Nr. 11, Hjørnehuset mellem Hausergade og Hauserplads, samt Pakhuset bag Nr. 32 fra ham. Et andet bevaret Minde om ham er hans Landsted »Bonne Esperance« ved Københavns Strandvej. Han var en god Patriot, Borger og, som sagt, Filantrop. Han oprettede bl. a. et Institut for Pigebørn, der i den Anledning hyldede ham med en endnu bevaret Sang, hvori det hedder:

For evigt skal og hist hans
Minde kneise;
Og hver en Fremtid skal
velsigne Ham!
Ja, Hædersmand, i
Qvindedyders Boe
Skal Du, som Templets
Skytsaand trone:
Og Jordens Hæld og
Himlens Roe
Skal end din Sølværslse
krone!

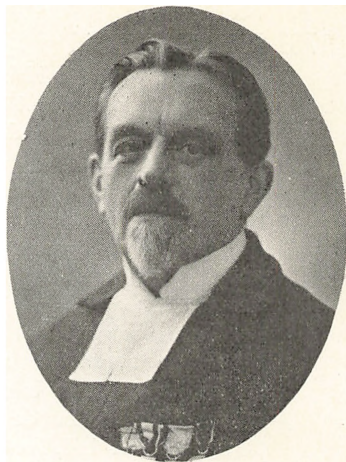
Hauser var i 7 Aar Forstander i tysk-reformert Menighed og Ældste i 24 Aar; han døde 14. Debr. 1824 i sin Ejendom Hausergade Nr. 32. Han efterlod sig ingen Pen-

- ge, men derimod et godt Navn.
- 1782 J. J. FRÖLICH
kgl. Agent, var liges. Hauser Schweizer. F. i Brugg ca. 1746, grundlagde et stort Handelshus, der fortsattes af hans Sønner. En af deres Sønner igen var Maleren Lorenz Frölich, hvis Navn havde en saa god Klang i hans Stamland Schweiz, at man derfra gjorde Forsøg paa at faa hans Lig udleveret, saa hans sidste Hvilested kunde blive i schweizisk Jord. Til denne Bogs Forf. har L. F. fortalt, at Slægtens Navn oprindelig var: Joyeux, men da Udtalen faldt de Danske lidt svær, forandredes Navnet til: Frölich.
- 1784 P. TUTEIN, jun.
ligeledes Storhandelsmand ligesom de øvrige af hans Navn, der har spillet saa stor en Rolle i Menighedens Liv, ligesom vi har set P. Tutein spillede i Weyses.
- 1786 E. L. PFRIEM
- 1788 J. I. BEHAGEN
- 1790 FR. W. VOGELSANG
- 1792 D. WALKER
- 1793 P. M. v. ROSS
Oberst.
- 1794 H. v. NOLDTE
Oberstløjtnant.
- 1796 P. WASSERFALL
- 1798 F. W. RAUSCH
- 1799 FR. KOTZAND
D. TUTEIN
- 1802 FR. TUTEIN
- 1804 I. L. DEMS
- 1806 A. MÆDER
de MÜLHAUSEN
L. SPENGLER
- 1809 I. R. MEYER
- 1812 C. F. FABRITIUS
de TENGNAGEL
- 1814 I. H. SCHORN
- 1820 C. D. TUTEIN
- 1823 H. L. FRÖLICH
Søn af den foran nævnte, førte Handelshuset videre. Udviklede dette, der hidtil kun havde haft Forretninger med Vin og Kolonial, til ogsaa at omfatte Bankierforretning. Det havde fine Klienter, Hoffet og Gesandterne.
W. I. TUTEIN
- 1824 F. HOCH
- 1828 FR. J. TUTEIN
1757—1853, Industridrivende og Handelsmand, preussisk Generalkonsul, Etatsr., Medejer af den Iselin-Tuteinske Kattunfabrik paa Københavns Østerbro, blev 1802 Ejer af »Rosendal« samme steds, Landstedets Navn lever endnu i Rosendalsgade. Stu-

NUVÆRENDE PRESBYTERIUM

Schweizisk Generalkonsul Frits Cloëtta,
valgt 1901.

Pastor I. W. Voeltzel,
valgt 1895.

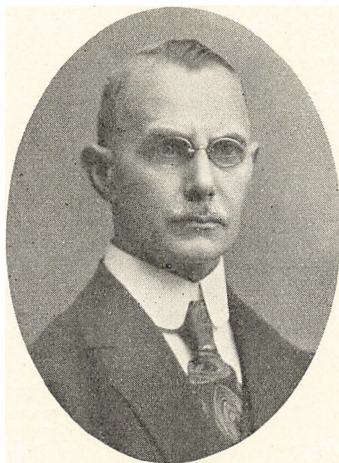
NUVÆRENDE PRESBYTERIUM

Pastor W. Baur,
valgt 1910.

Overingeniør H. Eisenhut,
valgt 1916.

Fabriksbestyrer H. Stancke,
valgt 1916.

- derede Kattuntrykning i Eng-
land og Schweiz. Interesseret
i Sukkerraffinaderiet paa St.
Croix. I det gæstfri, tonean-
givende Hjem i Vimmelskaf-
tet dyrkedes Musik og anden
Kunst. God Patriot, frasagde
sig i Anledning af Krigens
Udbrud i 1848 det preussi-
ske Generalkonsulat.
- L. H. WAGNER
- 1837 P. GANDIL
Oberst.
- I. C. MÜLLER
Dr. med.
- 1738 I. G. SCHWARTZ
- 1847 I. D. M. SCHNEIDER
- 1848 H. C. DOHLER
- 1849 A. CHRISTENSEN
- 1852—1900 D. E. le MAIRE
- 1861 TH. SCHORN
- 1864 I. A. SCHWARTZ
- 1867 FR. FRÖLICH
- 1875—97 C. CLOËTTA
Schweizisk Konsul, der viste
Menigheden stor Interesse
og ydede den forsk. Støtte.
- 1878 A. de RENOÜARD
Kaptajn.
- 1881—94 PETER à PORTA
Restauratør.
- 1895—1911 V. STAHL-
SCHMIDT
Kontorchef.
- 1897—1909 F. A. BALD
Tømremester.
- 1900—1916 H. J. POULSEN
Kaptajn.
- 1900—1909 P. GANDIL
Oberst, Kommand. i Kbhv.
- 1913—1915 SCHNEIDER
Kontorchef.

SKOLEMESTRE OG FORSANGERE VED TYSK-REFORMERT MENIGHED

- 1687 CONR. BRINKMAN
- 1688 FR. STRAETMANN
fra Bremen.
- 1734 H. THIEL
N. GERTNER
fra Bremen.
- 1766 I. DÖHLER
NIC. FABER
fra Bremen.
- 1774 HENR. KNUST
fra Bremen.

1802 A. D. HEGER

fra Hessen-Kassel.

1835 W. HEGER

stud. phil.

1835—85 J. F. BORN

i 48 Aar Skolens nidkære
Forstander. Mindes endnu
med Kærlighed af Eleverne,
for hvem han stiftede et
Legat.

1880—1912 BUHRSCHE

Kantor, Stabs-Oboist i Gar-
den.

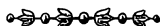
CARL PIO BRANDT

Kantor, Kommunal lærer, fun-
gerer til 1922, hvorefter

AAGE POUL

ULMER

f. 2. Juli 1890, tiltræder.

*GRAVERE VED
TYSK-REFORMERT MENIGHED*

1688 CASPAR BODE

1690 ROBERT CÖSSEL

1713 J. G. GABEL

1714 I. H. SCHULTZ

Skomager.

1733 H. H. KÜHN

1746 H. M. FAULHAGEN

Skræder.

1766 I. D. KLEIN

1796 P. PATHEIER

d. 1823.

1817 J. A. JOOST

d. 1834.

1834 FR. CHR. P. TÖLLE

1889 MORTENSEN

1890 D.A. KRÄYENBÜHL
endnu fungerende, ogsaa ved
den franske Menigh., se dér.

—

Endvidere var der ved Kirken
ansat: »Unter-Gräber«, af hvilke
den første, nemlig 1687, var en
Kvinde: Frau Elisabeth Krausin.
Den første kirkelige Embedsmand,
om man saa maa sige, udenfor Præ-
sternes Kreds, var en Kvinde, lige-
som den næstsidsatte er Kvin-
de, nemlig Frk. Ellen Hansen, ansat
som Organist 1921.

*PRÆSTER VED
FRANSK=REFORMERT MENIGHED*

1. PHILIPPE MESNARD, kom sammen med flere reformerte Emigranter til Kbhv. Oktbr. 1685. Talte ved den første Menigheds=Gudstjeneste, Novbr. 85. Pr. i 14 Aar i Kbhv.; 1699 rejste han til London, hvor han døde. Udg. 1709 »Essai sur le socinianisme«.
2. JEAN de LA PLACETTE, f. i Pontac 19. Jan. 1639, kom til Kbhv. 1686, gik herfra til Utrecht ^{25/4} 1718; kendt Prædikant og Skribent. Udg. bl.a. »Le Traité de la foi divine« og »Le Traité de Restitution« (1696). Betragtes som en saa betydelig Theolog, at der i Paris 1885 udkom et Værk om ham: A. Schaffner: »Essai sur la vie et l'œuvre de Jean de La Placette«.
3. THEODORE le BLANC, f. i la Rochelle, kaldet til Kbhv. 1699, Pr. ved Kirken og Dronning C.A.s Hofpræst, forlod Kbhv. 1709, d. i Altona 1726.
4. PIERRE de SAINT=FERRÉOL, af Adelslægt fra Provence, kaldet til Kbhv. 1705; senere Pr. i Altona 1711—14.
5. DAVID de la TOUR d'ALIÈS, Adelsmand, Pr. her 1709.
6. DANIEL de LOCHES fra Flandern, blev kaldet 1709.
7. PAUL EYRAUD (Hérault). f. i Genève, kaldet 1712 til Pr. i Kbhv., indviede Kirken efter Genopf. 1731, d. i Kbhv. 18. Juni 1743.
8. JEAN=JACQUES MARTIN, f. i Languedoc c. 1671, kom til Kbhv. 1713, derfra til Kirken i Fredericia, d. 6. Febr. 1730.
9. JEAN=FERDINAND MOURIER, f. af fr. Forældre 1692 i Rolle i Schweiz, stud. i Genève og Lausanne, kaldet til Kbhv. 1721, udg. 1748 »Réponse au plaidoyer de la Spectatrice danoise en faveur des francs=maçons«.

10. PIERRE=PAUL EYRAUD, f. i Kbhv. 7. Decbr. 1716, stud. i Genève. Pr. ved Kirken 1743, d. 22. Septbr. 1783.
11. FRÉDERIC=MOESE MOURIER, Søn af Pastor M., f. i Kbhv. 1727, stud. i Genève og Lausanne, d. 1786; udg. Prækener, Rejsebeskrivelser m. m.
12. JEAN BROCA, f. i Nærh. af Bordeaux 1750, stud. i Lausanne, var i Holland, England, Frankrig, Spanien, Pr. her 1783, d. 18. Maj 93; udg. Prækener.
13. FERDINAND=LOUIS MOURIER, f. i Genève 12. Novbr. 1754, stud. i Genève, Basel, Zürich, kom til Kbhv. 7. Novbr. 86, Pr. fra 10. Decbr. i 35 Aar, udg. flere Skrifter, bl. a. Bogen om Charlotte Amalie, som er en af Hovedkilderne til dette Arbejde; Prof. 1815, g. m. Julie Marie Spengler, af en tysk=schweizisk Fam. Paa et af de kuriøse Malerier, som pryder den gl. Træbro i Luzern, har Forf. af denne Bog fundet et Billede af og en Indskrift om en Spengler, som muligvis tilhører denne Slægt. M. var 2. G. g. m. Mechtele Marie Harboe. En Søn blev Vice=Admiral.
14. JEAN MONOD, f. i Genève 1765, kom til Kbhv. 90, g. 92 med Louise=Philippine de Coninck, Datt. af Etatsraad de C., Pr. her 30. Novbr. 94, Pr. i Paris 1835. Stor Prædikant. Hans Søn er den kendte Præst og Forf. Adolphe M., f. 21. Jan. 1802, der andetsteds er omtalt. Om Jean Monods og Louise de Conincks Kærlighedshistorie er der ifølge Gustave Monod: »La Famille Monod«, Paris 1890, pag. 53, bevaret en Tradition, som fortæller, at da den unge fattige Præst og den unge rige og fornemme Pige saas første Gang, tabte de begge deres Hjærter; men han syntes Afstanden var for stor, han turde intet sige, hverken nu eller den anden Gang, de mødtes; men da ridsede hun med Diamanten i sin Ring paa Ruden, de

- stod ved, Ordene »*je reviendrai*«. Og Etatsraad de Co- ninck var ikke saa haard som Peter Tutein, da Weyse bad om at faa sin Julie; Jean Monod og Louise de Co- ninck blev lykkelige, og deres Barn var altsaa den sjælf- fulde og skønne Adolphe Monod.
15. CHARLES LOUIS VIEN, f. i Neustadt Eberswalde 14. Febr. 1783, stud. i Berlin, 1809 Pr. i Kbhv., d. i Karls- bad 1813. Fra nu er der kun én Præst ved den franske Menighed.
 16. JEAN-ANTOINE RAFFARD, f. i Genève 23. Novbr. 1787. Pr. i Kbhv. 1822; 1840 R. af Dbg, d. 62; udg. flere Skrifter (se pag. 145).
 17. EMMANUEL-RODOLPHE KRÄYENBÜHL, f. 24. Juli 1808 i Yverdon, stud. i Lausanne, derfra til Stockh. som Pr. ved den ref. Menighed, hvis Kirke var blevet indviet 1. Jan. 1742; Pr. i Kbhv. 21. Juni 1851; d. 13. Aug. 95; R. af Dbg.
 18. JEAN-CLÉMENT-ÉDOUARD NICOLET, f. 27. Maj 1866 i lez-Liège Grivegnée i Belgien, stud. i Genève, Edinburgh og Bonn; Lauréat de littérature française et anglaise, Hjælpepræst ved Museumskirken i Brüssel, Pr. dér 1891–98. Præsident for »l'Union chrétienne de Jeunes Gens de Bruxelles«, kaldet til Kbhv. 15. Maj 1898. Forskellige Tillidshverv, saaledes 1920 Medlem af den danske Komité ved den skand. evang. Kongres i Chri- stiania. Forf. af flere Skrifter: »Les réformateurs«, »Dieu dit: Que la lumière soit!«, udk. i Kbhv., Paris og Ge- nève, endvidere Medarbejder ved en Mængde Tidsskrif- ter; har bl.a. paa fr. oversat Digte af N. F. S. Grundtvig samt »Kongernes Konge«.

**DIAKONER OG ÆLDSTE VED
FRANSK-REFORMERT MENIGHED**

<p>1. PIERRE DANTY
d. 1691.</p> <p>2. JEAN HENRY
de MOOR</p> <p>3. NICOL. RAMBOUIL-
LET de la SABLIERE
valgt 1687, d. 1702.</p> <p>4. GRÉGOIRE GOU-
GEON
valgt 1691, trak sig tilb. 98.</p> <p>5. ROBERT MACCU-
LOCH
Dr. med., Æ. 1694, d. 1726.</p> <p>6. JEAN DAPZAC-les-
JUNIES
Dr., valgt 1687, d. 1720.</p> <p>7. PIERRE VALLON
valgt 1696.</p> <p>8. HENRI COLOMB
Æ. 1698—1711 ell. 12.</p> <p>9. ETIENNE JOUNEAU
Æ. 1698—1700.</p> <p>10. JEAN MATTHIEU-
LEERS
Kommerceraad, Æ. 1701—07,
d. 33.</p> <p>11. JEAN JEAN den ældre
Æ. 1701—22, d. 24.</p> <p>12. JULES LAFONT
Æ. 1702, d. 34.</p> <p>13. ANDRÉ Le COQ
Æ. 1702—21.</p> | <p>14. DAVID CORTAUD
Æ. 1715—46, d. 46.</p> <p>15. ETIENNE PESCHÉ
ell. <i>Peschée</i> ell. <i>Pêché</i>
fransk Silkearbejder, Traktør
i Kbhv., Æ. 1722, rejste til Fre-
dericia ca. 35, d. 43, kendt fra
Holbergs Komedier (se under
Fredericia-Menigheden).</p> <p>16. JEAN JEAN den yngre
Æ. 1722, d. 75.</p> <p>17. ISAAC de BEAUPOIL
Æ. 1727, d. 37.</p> <p>18. JEAN VALLAU
d. 1767.</p> <p>19. JEAN MARC LENOIR
f. 1669, Æ. 1734, d. 48.</p> <p>20. JEAN CHABBERT
d. 1754.</p> <p>21. MATTHIEU TOYON
ell. <i>Touion</i>
Køkkenchef hos Kongen,
d. 1755.</p> <p>22. CHARL. CHRÉTIEN
de GRAM den y.
1703—80, Overjægerm., R. af
Elf., Geheime Konferensr., indf.
ny Skovdrift i Nordsj. Skove.</p> <p>23. JEAN GUILLAUME
MAZAR de la GARDE
Oberst, f. i Kbhv. 1710, Søn
af en af Ludv. XIV's tidl. Off.,
Æ. 1741—48, d. 83.</p> |
|--|--|

24. ABEL LAFONT
Æ. 1741—48.
25. ELIE COURTONNE
d'ALENÇON
Kommerceraad, Æ. 1743—49,
d. 50.
26. JEAN PEPIN JEAN
Æ. 1743, d. 47.
27. FR. CHARL. de GRAM
Æ. 1746—53, d. 82.
28. GASPAS FR. le SAGE
de FONTENAY
1693—1769, Admiral 1739, R. af
Dbg., Æ. 46, Søtaktiker.
29. DAV. DÉSTANDEAU
Læge, Æ. 1748—55, d. 72.
30. PIERRE de JEUNE
d. 1770.
31. JEAN FRANÇOIS
BUGNION
fra Schweiz, d. 1751.
32. JEAN HIGNAR
Æ. 1750, d. 62.
33. PIERRE CHARLO
Hofuhrmager, Æ. 1751, d. 73.
34. JEAN HENRI
DESMERCIÈRES
en naturlig Søn af Grev Gyl-
densteen, opk. efter Rue Mer-
cière i Paris, hvor han var f.;
Kammerherre, Dir., Konferens-
raad, R. af Dbg., gav flere Le-
gater til Kirken, Æ. 1753, d. 78.
35. PAUL MUSNIER
Kapt. i Mar., Æ. 1753, d. 72.
36. ISAAC LARPENT
Uhrmager, Søn af Pierre de
Tripiant, Parykmager, Borger i
Kbhv., som var fr. Flygtning,
d. i Bergen, hvorhen han flyg-
tede for Pesten i Kbhv. 1711.
Isaac L. var f. i Bergen 29. Maj
1711, Æ. 1755, d. 88.
37. CHARLES FRÉDÉRIC
le SAGE
de FONTENAY
Admiral, R. af Dbg., Søn af
Gaspard Frédéric de F. og Ma-
deleine Formont, f. i Kbhv.
6. Decbr. 1723, Æ. 71—84, d.
18. Jan. 99.
38. DAVID CAILLATE
Æ. 1771, d. 94.
39. JACOB VILERMÉ
de HANAU
Æ. 1771, d. 90.
40. CLAUDE PHILIBERT
fra Genève, Bogh., Æ. 1774—84.
41. CHRISTOPHE
BATTIER
fra Basel, Æ. 1778, d. 83.
42. FRÉDÉRIC
de CONINCK
Grosserer, Etatsraad, f. i Haag
5. December 1740, etabl. i
Kbhv. ca. 1763, d. paa Dron-
ninggaard 4. Septbr. 1811, Æ.
1783—88. Han nedstammede
fra engl. brabantisk Adelslæg-
t, der oprindeligt hed Steenweg-
he, hans Bedstefader var paa

Grund af sit Ægteskab med en Huguenot blevet forstødt, og han maatte ernære sig som Garver; F.de C.s Fader gik til de holl.-ostind. Besiddelser, tjente sig en Formue og bosatte sig i Haag. Han selv, Frédéric, kom til Handelen, en ulykkelig Kærlighed jog ham fra Holland, 1763 drog han til København, sluttede paa Vejen Venskab med en anden reformert, som ogsaa kom til at spille en stor Rolle i den københavnske Menigheds Liv, nemlig Agent C. A. Fabritius, den senere Konferensraad Fabritius de Tengnagel. de C. bliver Grosserer, Dir. i »Dansk-asiatisk Comp.« m.m., tjener Formuer, Firma: »de C. og Reirsen« med 65 Skibe i Søen, hjælper Landet med Statslaan. Fr. de C. er et stort Handelsgeni, Patriark i sit Hjem, først i Nybrogade 12, saa i nuværende Moltkes Palæ paa Hj. af Københavns Bredgade og Dr. Tværgade, samt paa den skønne Dronninggaard ved Furesøen (købt for 18,500 Rdl.); 1790 Medstifter af Grosserersocietetet; Mæcen, støtter Jens Juel og Kratzenstein Stub; Patriot, skænker 30,000 Rdl. til Christiansborgs Genopførelse og 10,000 til at lindre Nøden efter Slaget paa Rheden, frisindet og reformvenlig.

Et lille Eksempel herpaa er, at han er den første, der med Familie lader sig vaccinere; han er dybt religiøs, er Ældste i Reformert Kirke, som han skænker et Legat paa 96,000 Rdl.; han afslaaer at give sin skønne Datter Marianne til Overhofmarskal Hauch; fordi han er Fritænker; men det er ham en Glæde at give sit Minde til Datteren Louises Trolovelse med Præsten Monod, hvis Kærlighedshistorie er fortalt foran. de C. slutter et endnu bevaret Brev, dat. Dronninggaard 21. Juli 1807, saaledes: „Saa Mennesker have i Sandhed saa megen Grund som jeg til at være taknemlig mod Forsynet for dens mangfoldige Velgerninger“. — En Skygge i hans Liv var det, at han 1807 blev anklaget for Landsforræderi, da han havde sat sig i Forbindelse med Englænderne i Haab om at mildne deres Færd i Nordsjælland. Han blev frikendt ved Højesteret 1808, men nægtede 1809 at modtage Storkorset. Saaledes var Frédéric de Coninck, Handelsfyrsten, Patrioten, en Guldetts Herre, men ikke en Guldetts Tjener.

43. FRÉDÉRIC P. B. MAZAR de la GARDE
f. 1750, Æ. 83—94, d. 1833.

44. JEAN FRANÇOIS
LAVIGNE
Æ. 1786, d. 94.
45. JAQUES S.
COURTONNE
Æ. 1788, d. 91.
46. DAVID BOURGEOIS
fra Yverdon i Schweiz, Æ. 1788,
d. 1800.
47. GÉRARD PIERRE
ANTOINE BOSC
de la CALMETTE
f. i Lissabon 21. Septbr. 1752,
Søn af d. holl. Minister i Kbhv.
Ch. Franç. de la C. G. P. A. var
Ejer af »Marienborg« og »Lis-
selund« paa Møen, Amtmand,
Kammerh., Privatsekr. hos Kon-
gen, Geheimeraad, R. af Dbg.,
g. m. Anne Elisabeth Iselin.
Æ. 1786–88, d. 7. April 1803.
Anlagde de smukke Havean-
læg paa »Marienborg« og »Lis-
selund«, der er berømte for
deres Skønhed.
48. PHILIPPE JAQUES
OBELEI
f. 1747 i Altona af schw. For-
ældre, Æ. 88, d. 1804.
49. PIERRE PESCHIER
f. c. 1736 i Genève, hvor hans
Fader var Apotheker. Pierre P.
var Gross., R. af Dbg., havde
tidligere Forretning i Lis-
sabon, derfra til Amsterdam
og Kbhv. 1768, Æ. 94–1805,
d. 1812, g. m. Marie Susanne
Grotschilling, Datt. af Kontre-
admiral G., byggede Land-
mandsbankens nuv. Ejendom
ved Holmens Kanal i Kbhv.,
den Gang kaldet »Peschiers
Gaard«; den blev højtidelig
indviet i Overværelse af Kon-
gefamilien. Ved den Lejlighed
uddelte han Mindegaver til
de tilstedeværende.
50. JEAN PIERRE
le MAIRE
f. i Kbhv. 4. Septbr. 1742, Uhr-
mager, Søn af Tobaksplanter
Jean Claude le M. og Marie
Louise Roger fra Fredericia
(se dér), Æ. 6. Juli 1798, d.
30. Jan. 1805. G. m. Anne Marie
Kuhn, der var f. 19. Oktbr. 1755,
d. 31. Aug. 1820.
51. JACOB DUFOUR
Æ. 1794–1812, betænkte Kir-
ken i sit Testamente.
52. JEAN PIERRE
CATHALA
f. Altona 1755, Æ. 94–1813,
d. 33.
53. ISAAC LARPENT
Gross., f. i Kbhv. 20. Novbr.
1761, Søn af Isaac L., Uhrma-
ger. Æ. 1799–1837, d. 45.
54. JACOB SEELER
fra Hanau, Gross., Æ. 1800–10,
gik over til den tyske Menig-
hed, d. 1812.

55. **JAQUES AGIER**
Gross., f. i Genève 1766, Æ. 1804, d. 18.
56. **PIERRE FRONTIN**,
Æ. 1805, gik over til den tyske Menigh. 1813, d. 37.
57. **JEAN MATHIEU**
BARUËL
Dekorationsmaler, f. 1770, Æ. 1806, d. 40.
58. **JEAN FRANÇOIS**
de DOMPIERRE
de JONQUIÈRES
f. i Haag 27. Novbr. 1775, Søn af Paulin Philippe Henri de D. de J. og Cécile de Coninck, kom med Forældrene til Danmark paa Grund af Revolutionen i Holland 1795. Han var Dr. i Retsvidenskab ved Universitetet i Leyden, Dir. for Fattigvæsenet i Kbhv., Æ. 20. April 1812, d. 27. Maj 1820.
59. **MARC NICOLAI**
PUÉRARI
Prof. i fr., f. i Genève 1766, Hovmester i de Conincks Fam., Lærer for de kgl. Børn, Æ. 1812–20, gik til Schweiz, hvor han d. 45.
60. **LOUIS CHARLES**
FRÉDÉRIC
de CONINCK
Gross., nedl. Konsul., f. 1779, Æ. 1814–15, d. 52.
61. **GUILLAUME** ell.

- WILLIAM-FRÉDÉRIC**
DUNTZFELDT
f. i Kbhv. 12. Juni 1792, Gross., kgl. Agent, Dir., Vicekonsul, R. af Dbg., Etatsraad, Æ. 1814, fra 40 Æ. i Forstanderskabet, d. 63, meget aktiv for Kirkens Administration. G. m Bertha Christmas.
62. **JEAN de CONINCK**
Gross., f. 1781, Æ. 1816–30, Kæmmerer ved Øresunds Toldk., d. 47.
63. **ALEX. PHILIPPE**
de DOMPIERRE
de JONQUIÈRES
f. 1778, Æ. 1820, d. 62.
64. **FRANÇOIS ARLAUD**
Gross., f. i Genève 27. Jan. 1779, sardinsk Konsul i Helsingør, Æ. 1820–38, d. 62.
65. **GEORGE EDOUARD**
MOURIER
Auditor, f. i Kbhv. 25. Juni 1792; Søn af Pastor M. og Juliane Spengler, Student 1809, Cand. 13, Æ. 30–35, d. 11. Decbr. 51.
66. **PIERRE de CONINCK**
Gross., nederl. Konsul, f. i Kbhv. 1790, Æ. 1833, d. 42.
67. **LOUIS EDZAR**
ALEXIS MOURIER
f. i Kbhv. 11. Septbr. 1805, Søn af Prof. F.L.M. og Mechtele Sophie Harboe, Stud. 25, Cand.

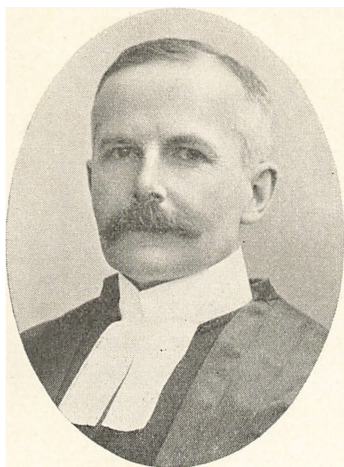
- 30, Protokolsek. i Højesteret
40, Politim. i Hørsholm 46,
Borgm. etc., Justitsraad, R. af
Dbg., Æresleg. p. p., Æ. 38—46;
g. m. Hanna Weilbach.
68. JEAN GUILLAUME
EUCAIRE BARUËL
Dekorator, f. i Kbhv. 1809, Æ.
40, d. 62.
69. PIERRE J. AGIER
d. 1875.
70. J. A. T. de DOMPIERRE
de JONQUIÈRES
Æ. 1875, d. 90.
71. C. E. de CONINCK
Æ. 1890, d. 98.
72. W. F. de CONINCK
Æ. 1898, oversætter bl. a. Pas-
cal, d. 1906.
73. ABR. LOUIS le MAIRE
f. i Kbhv. 25. Jan. 1836, Ge-
neralmajor, Km. af Dbg., p. p.,
gjorde sig fortjent ved General-
stabens Kortlægning af Dan-
mark, Æ. 1873, d. 12. Decbr.
1913.
74. PIERRE CLÉMENT
f. 1. Jan. 1825 i Aalborg, Ju-
vellerer, Æ. 1875, d. 14. Septbr.
1899.
75. TIERRY-ÉMILE
FRISCH
R. af Dbg., Æ. 1891, d. 91.
76. FR. G. H. OLSEN
GANDIL
f. 6. Novbr. 1830, Oberst, K.
af Dbg., Æ. 97.
77. J. N. FR. SCHÜTZ
Kapt., f. 1851, Æ. 99, trak sig
tilb. 1920.
78. V. DELEURAN
f. 1871, tidl. Præst, Lærer i
fransk i Nakskov, Æ. 1900—05.
79. É. VIEUX
f. i Genève 62, Rentier, Æ.
1905, d. 1910.
80. V. GANDIL
f. 1868, Dommer, Æ. 1906, d.
1921.
81. J. SCHÆTZ
f. i Schweiz 1863, Æ. 1910.

*FORSANGERE OG SKOLEMESTRE VED
FRANSK-REFORMERT MENIGHED*

1. THÉODORE COLAS
1685—1727.
2. JOSEPH LORT
1725—45.
3. JEAN PIERRE le NOIR
(Lenoir)
fra Schweiz, 1749—68, d. 74.

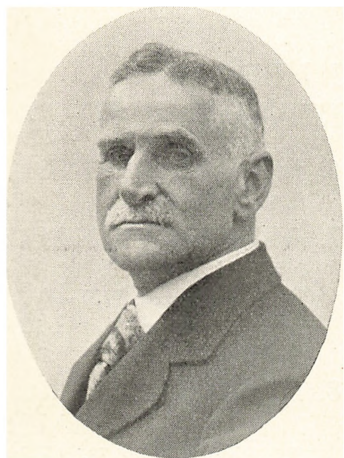
NUVÆRENDE FORSTANDERSKAB (Consistoire)

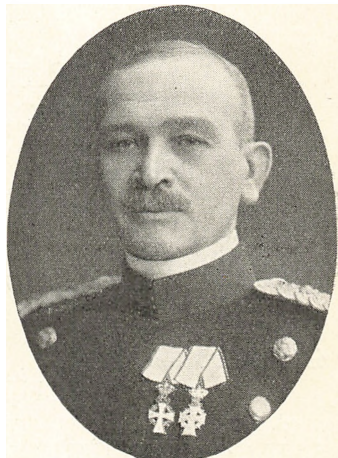
Pastor C. Nicolet.

Fabrikant F. Mouvielle,
valgt 1905.

Ingenier C. Kräyenbühl,
valgt 1897.

Oberstløjtnant L. Gandil,
valgt 1912.

<p>4. JEAN CLÉMENT
1768–73.</p> <p>5. JEAN R. RÆBER
fra Schweiz, Lærer 1773 for
250 Rdl. aarl., d. 83.</p> <p>6. SIMON BARUËL
f. 1735, Lærer 83–98, d. 98.</p> <p>7. JEAN JAQUÈS RO
DOLPHE MICHEL
f. i Montreux, Lærer 1798, d.
1800.</p> <p>8. JEAN PIERRE
LAVIGNE
Sanger 1800–07, d. 12.</p> | <p>9 PIERRE PEDERSEN
HERMANN
Sanger og Lærer 1809, d. 1816.</p> <p>10. JEAN PIERRE
STOUNDRE
Guldsmed; Sanger, Lærer 1818,
d. 26.</p> <p>11. JEAN FRÉDÉRIC
le MAIRE
Uhrmager, f. i Kbhv. 25. Marts
1779, Søn af Uhrm. Jean Pierre
le M., Sanger og Lærer 7. Juni
1826 og Skolemester efter
Stoundre; fratraadte paa Gr. af
Svagh. 6. Decbr. 54, d. 27. Febr.
55. Han var g. m. Marie Holm.</p> |
|--|---|

GRAVERE VED FRANSK-REFORMERT MENIGHED

<p>1. JEAN FRANÇOIS
SAMSON
f. i Genève.</p> <p>2. JACOB BEVRI</p> <p>3. JEAN TROULHON
d. 1731.</p> <p>4. LOUIS SAMUEL
MICHEL
d. 1741.</p> <p>5. JACOB BEVIÈRE
Graver 1741–77, d. 77.</p> | <p>6. JEAN ARSELAINÉ
d. 1778.</p> <p>7. ABRAHAM le MAIRE
Maler, f. i Nyk. S. 18. Aug.
1755, i Embede 1777–99, d.
10. Juni 1802, g. 11. Jan. 1783
med Louise Dems.</p> <p>8. DANIEL FRÉDÉRIC
le MAIRE
f. i Kbhv. 28. Juni 1787, i Emb.
1802–19, d. 19. G. med Henz</p> |
|--|---|

- riette Wilhelmine von Helsdingen, f. i Kbhv. 1796.
9. JEAN AUGUSTE
JOOST
tidl. Graver ved tysk Men.,
Graver ved fr. Men. 1823, d. 34.
10. DANIEL LOUIS
CLÉMENT
Hanskem, f. i Kassel 1787,
Gr. 1834, d. 43.
11. DANIEL LOUIS
CLÉMENT
UniversitetsBogh. 1856, Form.
for »Teknisk Selsk.« 59, Søn af
foregaaende. Han var f. 15. Juni
1820 i Aalborg, hvor hans Fa-
der var Hanskem. Graver 13.
April 43, d. 1877.
12. D. A. KRÄYENBÜHL
f. 1856, Gr. ved den fr. Men.
og ved den tyske Men. 1890,
fungerer endnu.

ORGANISTER VED BEGGE MENIGHEDER

1. PIERRE (Peter)
LORENTZEN
1690, Luth^s og Positivspiller.
2. HEINRICH
1700. BREDENDICK
3. RADECK
1701—02.
4. DAVID DAVIDSEN
indsat 1703. REUTER
5. JEAN (Johan) KAT^s
1712—42. TENBERG
6. JEAN (Johan)
SØNICKSEN
inds. 1734, d. 53 (i »Manual
oder Hand^sBuch über das
Kirchen^sWesen 1769« staar ved
dette Navn: »Orgel anfang«).
7. I. A. MUSÄUS
ca. 1760.
8. J. TH. KLIME
1759, d. 94 (her er bemærket
i Manualen: »reform. Religion«,
hvorimod der ved Weysc staar:
»lutherischer Confession«).
9. CHRISTOPH
ERNST FRIEDE^s
RICH WEYSE
f. 1774, d. 1842, kom til Kbhv.
1789, ansat som Organist 94,
tog Afsked 1805 og blev Or^s
ganist ved Vor Frue Kirke.
Han er Reformert Kirkes be-
rømteste Embedsmand, hvor^s
for hans Livsværk, som fik
saa stor Betydning for alle
Danske, lidt nærmere skal om^s
tales i en Bog om den Kirke,
der havde den Lykke at række
ham en hjælpende Haand. Og

det kunde tiltrænges; for der var langt til den Tid, da Kongen bevilgede ham en fast Gage af 1000 Rdl. aarl. Selv skriver han et Sted: „Jeg blev født i Altona den 5te Marts 1774. Mine Forældre var Werner Ernst W., en ærlig Urtekræmmer og tidl. Borgerkaptain, og Margretha Elisabeth, f. Heuser. Alt i mit syvende Aar mistede jeg min Fader (1780). Min Moder (d. 1789), en meget livlig Kone, var en stor Elskerinde af Musik og spillede temmelig færdigt paa Klaver. Den daværende Modekomponist Schobert var hendes Dindling, og naar der var Selskab, spillede hun sædvanlig et Par Sonater af ham“. Hos Weyses Bedstefader Heuser, der var Kantor ved Hovedkirken i Altona, studerede W. Musik. Bedstefaderen (d. 1799), skriver W.: „kom i den mest levende Hentykkelse over mine musikalske Fremskridt og roste og priste mig for fremmede — i min Nærværelse — som Verdens ottende Underværk. . . I den altonaiske Salmebog staar en Ligsalme: „Begrabt den Leib in seine Gruft,“ som bestaar i en Veksel-sang imellem Menigheden og den afdøde. Det var hidtil endnu ikke brugt at lade den døde synge,“ men paa Bedstefaderens Opfordring skjuler Drengen

sig en Gang bag Kisten: „og jeg udførte, skjult i Nærheden af Kisten, under svag Ledsaagelse af Orgelet den dødes Parti. Dette vakte den mest levende Sensation, og hvo der siden den Tid blot havde et Par Daler tilovers, lod „den døde synge“.“

Saaledes begyndte Weyse sin Kirketjeneste, der altsaa skulde fortsættes i Københavns reformerte Kirke og senere i Frue Kirke, hvor Liszt 1841 hørte ham og begejstredes, saa han skrev: „han rørte mig til Taarer og henrev mig til Beundring. Aldrig før havde Orgelet saaledes udfoldet sig for mig i hele sin Storhed og Herlighed“.

Et Par Vidnesbyrd om Weyse som Klaverspiller har vi i Breve fra Fru Gyllembourg til Sønnen Johan Ludvig Heiberg, til hvem hun ét Sted skriver: „Weyse sidder og spiller saa dejligt, at han er færdig at faa mig til at græde“. Og et andet Sted: „Han spillede En Sjælen ud af Livet“.

I saadanne Øjeblikke har Weyse sikkert ofte ladet Tanskerne gaa tilbage til Julie Tustein og Livets tabte Lykke.

Saaledes var altsaa den Klaverspiller og Organist, som blev knyttet til Reformert Kirke; men endnu er der langt frem, endnu gaar han som

C. E. F. Weyse.

Dreng, og det skal siges som dansk Dreng — Altona var jo endnu den Gang dansk — rundt i denne By, hvor Stedfaderen havde sat ham i Handelslære, hvilket hverken passede ham eller den Købmand, han var blevet anbragt hos. Da det gik galt, skulde W. til København for at søge sin Lykke, og han fortæller selv: „Tæt indpakket i den gamle med ormfuffet Glonel forede Stoffes Ræppe, som min Bedstefader af et godt Hjerte havde foræret mig, sad jeg der ganske ene paa Postvoagen, stum og fordybet i mig selv, fuld af Forventning om de Ting, der skulde komme“.

Over Kiel naar han saa efter 5 Dages Sejlads med Søsyge til København, hvor Kapelmester I. A. Schulz tog sig af ham. 1794 blev W. ansat som Organist ved Reformert Kirke, og han fungerede til 1805. I denne Periode lagde han Grunden til sin senere Berømmelse og udg. 1798 »Vermischte Kompositionen«; men ved Studiet af Mozarts og Glucks Operaer fik han Aar 1800 Lyst til at komponere for Scenen; hos en Boghandler fandt han en Dag nogle tyske Syngespiltekster og valgte deraf en med Titel »Sovedrikken«. Saa begyndte han

at komponere sit Syngestykke; men da Teksten ikke tilfreds stillede ham, fik han Oehlen-schlæger til at oversætte og omarbejde den.

For Resten gik det langsomt med Arbejdet, og en Tid blev det helt lagt hen; og herom skriver han selv: „Hertil kom, at i Begyndelsen af 1801 en lidenskabelig fattet Plan for mit Livs Lykke uventet var slaet fejl, og at det havde styrket mig i den forreste Melankoli og gjort mig ligegyldig for alt. Jeg var fed af Kunsten, mig selv og det hele Liv, fortsatte helt mekanisk mine Forretninger for at erhverve Brødet, og førte i bogstaveligst Betydning et rent Planteliv“.

Disse Forretninger for at erhverve Brødet var netop Weyses Organistgæring ved Kirken. Og det, der havde kastet ham i den sorteste Melankoli, stod ogsaa i Forbindelse med de reformerte; Weyse var nemlig, som vi har hørt, blevet forelsket i en Datter af den rige reformerte Købmand Peter Tutein. Weyse underviste hende i Musik, og han tabte sit Hjerte til hende; men den arme Kompositør kunde intet Haab gøre sig. Hun giftede sig 3½ Aar efter med en rig Hollænder, Nolthenius; men Weyse glemte aldrig sin Ung-

domskærlighed og levede ugift til sin Død. Denne Kærlighed skaffede Mesteren mange bitre Stunder, noget, han ikke altid vilde være ved; men den skaffede os en af hans skønneste Romancer. I sin Sorg og Hjærtens Kvide skrev han Musikken til Teklas Sang i Schillers »Wallenstein«: »Der Eichwald brauset . . . ich habe gelebt und geliebet«.

Og hvem ved, maaske er disse skønne Toner første Gang blevet til, mens han sad dér ved det gamle Orgel i de reformertes Kirke; for inde i en af Kirkens Stole sad maaske den, han elskede af hele sin rige Sjæl. . . .

Ogsaa et andet Minde om hans dybe Sjælesorg lever endnu og vil stedse leve: Weyses fire herlige »Allegrî di bravura«, som han oprindelig udg. i 16. Suite af »Répertoire des clavicinistes«. Her og i den dejlige F²Moll² Etude Op. 60 har Mesteren skildret sin Kærligheds Haab, Jubel og dybe Fortvivlelse.

10. J. FR. GRØNLUND
fra Holsten, valgt 1805.
11. AUG. DANIEL
HEGER
valgt 1808, d. 35.

12. GUILLAUME HEGER
Søn af den foregaaende, valgt 1835, d. 35.
13. JENS WORM BRUUN
cand. phil. et philologiæ,
1835—37.
14. I. C. KØLLE
1837—45.
15. FERDINAND VOGEL
1845—52.
16. V. H. BARTH
valgt 1852, Afsked 59, derefter
Organist i Sct. Petri Kirke.
17. C. H. GLASS
f. 1821, valgt 1. Juli 1859, fung.
til 93, Klaverlærer, opretter
»Glass Konservatorium«, kom-
ponerer bl.a. Sørgemarch ved
Fr. VII's Begr. Hans Søn er
Komponisten Louis G.
18. CHR. GEISLER
fung. 1893—1911, nu Org. i Gar-
nisons Kirke, Komponist.
19. C. H. DEBOIS
fung. 1911—19, senere Org. i
Sct. Mathæus Kirke.
20. MOGENS
WØLDICKE
1919—20, derefter Org. i Hol-
mens K.
21. ELLEN MAR-
GRETHE HANSEN
1921, fung. endnu.

EN DEL NAVNE PAA KENDTE FAMILIER I KØBENHAVNS REFORMERTE MENIGHEDER

(se forøvrigt Listerne over Præster og andre kirkelige Embedsmænd,
Ældste m. fl.).

Honoré (fra Belgien), Laurent, Binzer, Castenschiold, van Dockum, Saint-Aubain (Forfatteren Carl Bernhard er af Slægten), Baumann, Zuschlag, Gamborg, Carpentier, Gianelli, Urbain Jürgensen, Pio, Diedrick, Arntzen, Hammecken, Appel, Fistaine, Mayland, de Classen, Neeser, Buntzen, Bauvais, Briand de Crèvecoeur, Brown, Cato, Chabot, Petitgas, le Clerc, Eelking, Faber, Geelmuyden, Hagemann, Hoffmann, de Nulli, Raasleff, Rasch, Ryan, Rothe, Schmidt-Phiseldeck, Werlauff, Weilbach, Soldin, Theil, Josty, Schucani, Courtonne (Marie Andrienne C., f. 1736, var g. m. Billedhuggeren, Prof. C. F. Stanley, 1738—1813).

(I Navnene, bl. a. i Fornavne [snart Jean, snart Hans o. s. v.] er Stavevemaaden tidt skiftende).

CHRISTIAN X's BEDSTEMODER OG OLDE- FADER OG TYSK-REFORMERT MENIGHED

Her maa ogsaa nævnes et Par Medlemmer af Dronning Charlotte Amalies Slægt, som har hørt til det tysk-reformerte Samfund i København, nemlig vor nuværende Konge, Hs. Maj. Kong Christian X's Bedstemoder, Dronning Louise, der som Datter af Nevøen til den da regerende Kurfyrste, Wilh. I, Landgrev Wilhelm, i Ægteskab med Prinsesse Charlotte, Chr. VIII's Søster, gift 10. Novbr. 1810, tilhørte samme Fyrstehus og Kirkesamfund som den reformerte Kirkes Velgørerinde. Dronning Louise var f. 7. Septbr. 1817 i Kassel,

formælet 26. Maj 1842 med Prins Chr. (IX), død 29. Septbr. 1898 i København; hun tilbragte de første 3 Aar af sit Liv i Kassel, men kom saa sammen med Faderen til København 1821, hvor de efter nogen Omflytten residerede paa Amaalienborg. 1822 lejede de Sommerbolig i Frederiksdal, men i 1827, 29, 31 og 34 boede de paa Charlottenlund Slot. Prinsesse Louise havde en schweizisk Hovmester og Gouvernante, sikkert begge reformerte, i alt Fald Gouvernanten, Louise Delolme, som er døbt i den fransk-reformerte Kirke i Braunschweig. Hun har efterladt sig en Mængde interessante Optegnelser, gengivne i Dr. Wilhelm Erbens Bog »Louise Delolme, die Erzieherin zweier Königinnen von Dänemark«, Wien 1877, der her er benyttet som Kilde. Om Danmarks vordende Dronning, som Louise Delolme, der ellers ikke er blottet for Kritik, kalder: „allerliebste kleine Louise,“ siger hun: „am 29. Juli 1833 ist meine liebe Prinzessin Louise confirmirt worden (efter reformert Ritus og af Pastor Niemann fra Hannover), ihr Ernste die Tage vorher und tiefe Rührung bei der Handlung selbst lassen mir hoffen, daß es zu ihrer Seele Heil gewesen ist“. Et andet Sted skriver hun om hendes Opdragelse af Prinsesse Louise og dennes Søstre: „Wenn mir ihre Erziehung viele Mühe gemacht hat, so ist es mir tröstlich, zu sehen, daß sie dies jetzt liebend anzuerkennen scheint, und daß ich hoffen darf, manche von mir und ihren Lehrern eingestreute Saat werde in dem kleinen Dessau mehr Frucht bringen als in dem vergnügungsfüchtigen Kopenhagen“. Og videre skriver hun 11. Maj 1822: „daß tröstlichste ist mir, daß sie alle drei (Prinsesser) gute Herzen haben und mir so gerne Freude machen, mein Mißfallen ihnen immer die empfindlichste Strafe ist“. Om Forældrene siger hun: „brav und gut sind unsere Fürstlichkeiten alle, und vorzüglich zeichnet sich unser Haus durch die herzlichste Einigkeit seiner Glieder aus“. Om Pa-

stor Raffard (stor Prædikant, udgav flere Skrifter, de fattiges Ven) ved den fransk-reformerte Menighed i København skriver hun meget pudsigt: „früher hätte ich nicht geglaubt, daß man auf französisch so deutsch denken könne“. Louise Delolme glædede sig over, at hendes Yndlingsprinsesse skulde blive Danmarks Dronning; og denne vordende Dronning viste sin gamle Opdragerinde stor Kærlighed til det sidste, da hun 13. Januar 1851 bekostede hendes Begravelse og fulgte hende til Jorden. Dronning Louises Fader, Landgreven, der 1815 traadte i dansk Tjeneste som Chef for »Jydske Regiment«, var gennem mange Aar, Søndag efter Søndag, til sin Død 5. Septbr. 1867, en trofast Kirkegænger ved Gudstjenesterne i Charlotte Amalies gamle Kirke. An det Steds i Bogen har Tegnelæreren ved den tyske Menigheds Skole V. Schorn givet en lille Skitse af en saadan Kirkegang, hvor »Landgreven«, hvis Minde endnu lever i Menigheden, var til Stede.

MALEDE POTRÆTER m. m. AF EN DEL AF MENIGHEDERNES MEDLEMMER

Kgl. Agent *Jean de Coninck*, malet af Jens Juel 1768, 78×63, tilhørte Kommandør V. de C. *Christopher Battier*, Bogh. ved »Asiatisk Comp.« i Kbhv., Forstander i den fr. ref. Men. (ca. 1770), 79×63. Naturforskeren *Charles Bonnet*, 1777, 82×60, tilh. Kunstakademiet. Schweizisk Konsul *Christoph Cloëtta*, Portrætbuste i Bronze, modell. af Thod Edelmann, tilh. Generalkonsul Fritz Cloëtta. *Henriette de Coninck*, g. m. kgl. Agent Chr. Vilh. Duntzfelt, malet af Jens Juel 1785, 34×27, tilh. Frk. L. Hyllested. Etatsraad *Fr. de Coninck*,

malet af Jens Juel 1785 (84), ovalt, 70×55, tilh. Oberstløjtn. Smith, Klostermosegaard. *Marie de Coninck*, f. de Joncourt, g.m. Etatsraad Fr. d. C., ovalt, 70×55, tilh. Oberstl. Smith, Klostermosegaard. *Jean de Coninck*, malet af Jens Juel 1785, ovalt, 70×55, tilh. Fru Sophie Florian Larsen. Etatsraad *Fr. de Coninck*, malet af Jens Juel 1785, ovalt, 70×55, tilh. Kammerh. Jonquières. Geheimeraadinde *Raben*, f. v. Qualen, med Barn, 102×78, tilh. Lehnsgev. Raben=Levetzau. Grosserer *Pierre Peschier*, ovalt, 70×54, tilh. kgl. Kommissarius, Kammerherre Lerche. *Samme*, Miniatur, ovalt, tilh. Forfatteren Børge Janssen. *Marie Susanne Peschier*, f. Grottschilding, malet af Jens Juel 1788, ovalt, 70×55, tilh. kgl. Kommissar., Kammerh. Lerche. *Chr. Vilh. Duntzfelt*, malet af Jens Juel 1788, ovalt, 70×55. *Christine Magdalene Harboe*, f. Jacobi, g.m. Postmester i Hamborg F.C.H., 70×55, tilh. Fru Elisabeth Schwartz. *Marie Anne de Coninck*, Datt. af Etatsr. Fr. de C., ovalt, 69×55, tilhørte Kommandør V. de C. *Marie Anne Pingel*, f. de Coninck, ovalt, 70×55, tilh. Gross. Carl Richter. Dr. *Jean Monod*, Præst ved den Ref. Kirke i København, ovalt, 70×55, tilh. Gross. C. Richter. *Ferdinand Louis Mourier* (1801), Pastel af Jens Juel, 20×13, tilh. Arkitekt Søren Lemche. *Lorens Spenglers Hustru*, malet af Vigilius Erichsen, tilh. samme. *Lorens Spenglers Fader*, tilh. Overretssagf. Harald Mourier i Helsingør. *Lorens Spenglers Datter*, gift Baseler, Maleri af Prof. Poulsen, tilh. Arkitekt Søren Lemche. *Lorens Spengler*, malet af Vigilius Erichsen(?), tilh. Kunstmuseet i Kbhv. *Manon Richebourg*, g.m. Konferensraad, fhv. Livlæge hos Chr. VI, Kæmmerer ved Øresunds Toldkammer J. G. Putcher. (I Følge en Tradition i Familien Linde var M. R. Datter af en bortflygtet Munk (senere Danselærer) og Nonne). Billedet ejes af Kommunelæge Putcher Linde i København. *Poulin Philippe de*

Dompierre de Jonquières. Ejes af Kammerherre, Overpræsident i Kbhvn. F. de Dompierre de Jonquières.

(Hovedkilden til denne Fortegnelse er Kataloget [trykt hos F. E. Borning, Kbhvn.] til Jens Juel-Udstillingen i København 1909).

MINDER OM DRONNING CHARLOTTE AMALIE

Foruden den reformerte Kirke og hvad dertil hører kan af synlige Minder om Dronning Charlotte Amalie nævnes: paa Rosenborg et sølvforgylt Alterkar, afgivet til Samlingen som Gave fra den reformerte Kirkes Presbyterium d. 8. Juli 1882. Endvidere en Glaspokal med Dronningens Navneciffer og Valgsprog, skænket Samlingen 1882 eller 83 af Graver Mortensen(?) ved Reformert Kirke. Af andre Minder paa Rosenborg kan nævnes, foruden malede Portræter, en Fremstilling af Dronningen, kørende i Triumfvogn, udført i Perlemor; Dronningens HovedvandsFlaske af Guld, flere Signeter, en bibelsk Kalender fra 1695 o. s. v.

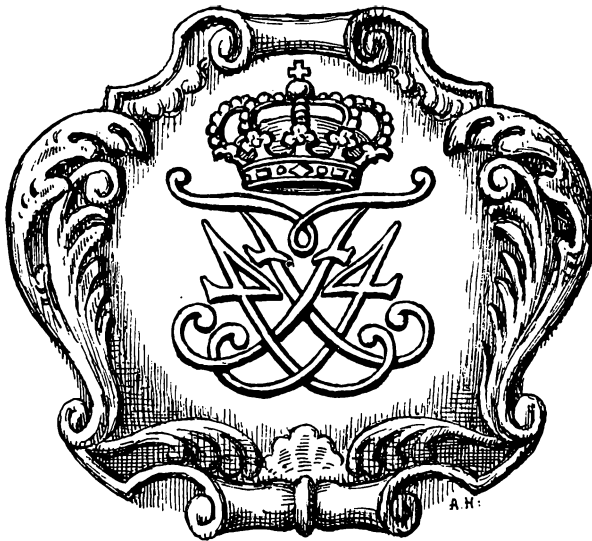
Af Bygninger kan, foruden Kirken i Gothersgade, nævnes: Charlotte Amalies Residens i København som Enkedronning, det af U. F. Gyldenløve opførte »Charlottenborg« paa Kongens Nytorv, der blev opkaldt efter Dronningen, ligesom Lystslottet »Gyldenlund«, der 1733 blev til »Charlottenlund«, opk. efter Dronning Charlotte Amalies Sønnedatter, Fr. IV's Datter, Prinsesse Charlotte Amalie. Endvidere Herregaardene »Dronninglund« og »Dronningborg«. Den sidste Gaards Bygninger er for en Del opførte af Dronningen, og dens Kirke rummer forskellige Minder om hende.

IV
DEN
REFORMERTE MENIGHED
I FREDERICIA

Fredericus IV. R. Daniæ & Norvegiæ etc.
Pater Caroli 3^{ij} pat. Regis Daniæ & Electoris Saxonie postea cum principe. 1700

DOMINUS • MIHI • ADIVTOR

HØJSALIG Kong Frederik IV havde arvet adskilligt fra sin Moder, saaledes Sans for Retfærdighed og Økonomi, og han havde arvet et godt Hjærte, altsammen noget, der kom de reformerte til gode.

Grev Camilly, der i sine »Lettre de Mr. le Chevallier de Camilly sur l'etat present de la cour de Dannemarc 1727«, fortæller om Danmark, siger, at Kongen: „er en retsstaffen Herre, meget venlig og tiltrækkende i Dmgang, mild og menneffe: kærlig,“ og han: „elsker ikke at udgyde Blod,“ medens Abbed Casotti, som 1709 traf Kongen i Firenze, der var ham kær, som den havde været hans Moder, siger, at Kongen: „har en stor og munter Sjæl“.

Og Professor Edv. Holm slutter sin Karakteristik af Kongen i »Danmarks Riges Historie« med følgende: „han har

Fransk, italiensk og dansk Vidnesbyrd om Frederik IV.

arbejdet trofast og ærligt, og paa vigtige Omraader med Dygtighed, for sin Stats og sine Undersaatters Vel".

Om Kongens Retfærdighedssans har vi en Udtalelse af Kongen selv, en Udtalelse, som svarede til hans Handlinger; den lyder: „Vi ville ingenlunde nægte de fattigste og de ringeste Tjenere den samme Ret som deres Husbønder og de fornemste i Landet kunne vente af os".

Efter Charlotte Amalie havde Kongen ogsaa arvet sin Kærlighed til Italien; og han havde arvet en Del af sit Udseende, saaledes den saakaldte »oldenborgske Næse«, som ingen af hans Forgængere, men derimod alle Efterfølgerne havde. »Den oldenborgske Næse« er altsaa slet ikke fra Oldenburg, men fra Hessen.

Og Frederik IV havde ligesom Moderen en Poet, der udstødte vilde Frydeskrig, nemlig Christian Falster, som skrev:

Døm hele Verden nu om Friederich den Fierde,
Døm Krigsmand, verdslig Mand, døm Lærde og U lærde,
Døm fattig Mand, ja, døm du Hedning, om han har
Et været et udvalt Regenter-Exemplar?

Men ogsaa Holberg, der skrev saa smukke og sande Ord om hans kongelige Moder, havde et godt Ord tilovers for ham. Dette, at Kongen 21. Februar 1702 hævdede Vorneds-kabet paa den sjællandske Øgruppe, kaldte Holberg nemlig: „den største Zirat i hans Regering".

Holberg og
Fr. IV.

Et andet »Zirat« i Kongens Regering var hans Forhold til de reformerte. Straks ved Chr. V's Død bekræftede han de Privilegier, Faderen havde givet de reformerte, og ved flere Lejligheder gav han gennem Moderen Menighederne Gaver, saaledes i 1713: 7000 Rdl.

Han lod til Moderens Minde præge en Medaille; men den største Hyldest til hende, den skønneste Gave til de refor-

mente, var Privilegierne til og Oprettelsen af den reformerte Koloni i Fredericia.

Privilegierne, som er af 15. Nvbr. 1720, lyder bl.a. saaledes:

„Vi Frederik IV, Konge til Danmark og Norge etc., gjøre vitterligt o. s. v.: Have vi Allernaadigst bevilget, at der maa være dem af de nye franske Kolonier, der vilde nedlade sig i Vor Kiøbstad Fredericia eller i Egnen deromkring, tilladt at have en Præst i deres Religion; og Vi vil lade dem aarligen udbetale af vor egen Kasse 300 Rdl. i 10 Aar . . . II. Til deres Boesættelse skal man anvise dem, uden at de derfor betale noget, Pladser, hvor de kan bygge Huse. Vi vil ogsaa at man mager det saaledes, at de kan for en billig Priis kjøbe Jorder . . . III. Man skal udvise dem af disse Familier, som vil bygge nye Huse, for en billig Priis en vis Deel Tømmer . . . IV. De nye Huse, som de maatte ville bygge . . . skal være fritagne fra al Slags Byrde og Tynge . . . VI. Vi tillade dem (Kolonisterne) at indføre i Voris Residensstad og i de øvrige Kiøbstæder i Vort Rige og Provinser, al den Tobak, som de have plantet i Landet, uden deraf at betale i de første 20 Aar, nogen Slags Indførselstold eller anden Tynge . . . IIX. Vi befaler Commandanten og Magistraten i Fredericia at staa denne nye Koloni bi med Gierning og gode Raad, saavel at lette deres Etablering paa alle Maader“.

*Privilegierne
af 15. Novem-
ber 1720.*

Disse Kolonister, der oprindelig var flygtet fra Frankrig til Kurfyrstendømmet Brandenburg, efter det Nantiske Edikt var blevet ophævet, gik nu videre mod Nord, og det var jo kun naturligt, at deres Øjne faldt paa Fredericia, der allerede fra 11. Marts 1682 havde haft »Jus asylic«, Asylret, som først blev hævet 1832. Grunden, hvorfor Byen fik denne »Jus asylic«, var bl. a. den, at alt laa fra Svenskekrigens Tid hen i Ruiner; man trængte til at faa trukket Folk til. Det lykkedes, men imellem var Selskabet jo lidt blandet: Forbrydere, Fallenter og Jøder. Saa fulgte en Del Katholiker og nu sidst

*»Jus asylic«
af 11. Marts
1682.*

de reformerte. Ogsaa andre søgte Ly her; men det viste sig i alt Fald i et enkelt Tilfælde, at Fredericias Porte stod ikke aabne for alle.

Zionister. I 1744 og 1750 stillede saaledes en Del Zionister, Sværere, »De sidste Dages hellige«, og søgte at faa Lov til at slaa sig ned i Fredericia; men da deres Religion forbød dem at sværge, altsaa ogsaa at aflægge Troskabsed til Kongen, saa forbød Kongen dem til Gengæld at slaa sig ned i Kongens Riger.

Frederik IV, der foruden at være en god Mand, tillige var en klog Mand, var glad ved at faa dygtige Agerdyrkere ind i Landet, og han kendte sikkert de Ord, som Sully havde sagt: „Kvægdrift og Ugerbrug er de to Bryster, hvorefter Frankrig suger Næring; og for dette Land er de Perus sande Miner og Skatte“.

Frederik IV vidste, at Henrik IV's Minister havde haft Ret, han vidste, at de franske Agerbrugere var dygtige Folk, og at Danmark trængte til Næring af samme Bryst som Frankrig. Derfor sendte Kongen den franske Oberst Du Boulet til Brandenburg for at underhandle med de reformerte om at komme til Fredericia.

Kartofler, Hvede og Tobak var disse Folks Specialiteter, og nu skulde de altsaa vise, hvad de duede til. Og det viste sig at være ikke saa lidt!

15 reformerte Familier kommer til Fredericia. Mikkelsdag, 29. September 1719, kom de første Kolonister, i Maj 1720 var der 15 Familier med 84 Medlemmer, 1. Februar 1721 61 Familier med 224 Personer; af disse drog dog atter en Del bort, nogle til andre Steder i Danmark, f. Eks. til København, og blandt disse var to Brødre le Maire, der tidligere havde boet i Gramtzwow, men oprindeligt stammede fra Neuchatel. Den yngste Broder, Abraham, døde 1789, ca. 100 Aar gammel. Deres Efterkommere, der

endnu lever, kom, som bekendt, ikke alene til at spille en Rolle i den reformerte Menighed, men ogsaa i det danske Samfund.

I Følge Salchli: »Les dernières heures«, pag. 249, fandtes blandt de Slægter, der slog sig ned i Fredericia: Armand fra Grenoble, Betacq fra Calais, le Blond fra Picardiet, Bottelet fra Grenoble, le Brun fra Flandern, de Laurent (Leurent) fra Nederlandene, de Vantier og du Pont fra Nederlandene, Feut (Foet) fra Hainaut, le Fèvre fra Laleue, Fournaise fra Gent, Honoré fra Hainaut, Laugier (Logier) fra Dauphiné, Louison fra Calais, Suppli fra Hainaut og Vilain fra Hainaut.

Frederik IV, der, som man ser af Privilegierne, stillede sig meget velvillig overfor sine nye Undersaatter, gik endog saa vidt, at han tilbød dem at faa egen Dommer og Rettergang.

Dette blev dog aldrig til noget, skønt der nok i Tidens Løb af og til kunde have været Brug for lidt Justits. Dog mere udad til end indad til. Kolonisterne kom indbyrdes godt ud af det; men, ak, Verden er nu engang ikke saa god, som den burde være, og det er, som vi vil faa at se, ikke alle Kongebud, der bliver adlydt.

Fredericia laa jo langt fra kgl. Majestæts Residens, og selv i det fredelige Fredericia er der som alle Steder i Verden Nid og Misundelse. Man var her ikke altid lige galant mod de fremmede, og 1743 maatte disse f. Eks. betale forskellige Afgifter, som der nok ikke stod noget om i Privilegierne, og 1796 blev Ejendomsretten til 220 Havepladser udenfor Byen bestridt; men den utrættelige Pastor Dalgas gik i Ilde for sine Sognebørn, skrev paa fransk et Skrift, rettet baade til Kongen og Kronprinsen, tog til København og forfægtede deres Sag, saa han 1799 kunde melde Sejr.

Men tidt kneb det ret haardt, ja, det gik saa vidt med

»Nedrig
Avindssyge«.

disse Chikanerier, at Pastor Dalgas i Følge Fredericia Magistrats Journal III, fol. 318, kunde skrive, at der er: „ingen List og Kneb, som man jo har betient sig af for at ødelægge og tilintetgjøre den (Kolonien). Man har endog taget sin Tilflugt til en nedrig Avindssyge og en skidden Gierrigheds vittige Sophismer, for, om muligt, at tilintetgjøre Documenterne (Privilegierne) eller dog svække dem“.

Men trods disse Sofismer florerede Kolonien.

Jean Marc.
Dalgas og hvad
han mener om
Kolonien.

Man begyndte, som sagt, i 1720 med 15 Familier, men var 1797, efter hvad den utrættelige Pastor Dalgas meddeler, naaet op til 112 Familier, dog ikke alle boende i Fredericia, men stammende derfra, og disse Familier har ca. 500 Medlemmer, omtrent som nu 1922.

Præstens Mening om Grunden til denne Trivsel er, at man her i Modsætning til andre Steder i Evropas Kolonier ikke giftede sig ind i de Landes Nationer, hvor man havde slaet sig ned, saaledes at Menigheden opslugtes; her holdt man sammen og giftede sig ind i Menigheden.

Saa var der ogsaa det, at Jord-Privilegierne lød ikke paa enkelte Personer, men paa Familier, og det var naturligvis en kraftig Spore til at holde sammen.

Man tog godt fat; og Pastor Dalgas giver et helt kønt Billede heraf: „Man seer“ siger han, „en Mængde Børn fra om Morgenen tidlig følge deres Fader paa Arbejde, belæstede med Markfredskaber. Jo flere Arme de havde, jo mere Arbejde, de tage sig paa, forsikrede om deres Udkomme, følge de villig Naturens Stemme, Fremtiden skræmmer dem ikke: En Bopæl og nogle faa Møbler ere tilstrækkelige for dem til at lægge Grundvolden for en Familie. Kiærlighed til Uafhængighed, Lyst til at være Herre hjemme og faae en Rang i Selskabet, som Fader for en Familie, drive dem ogsaa til at gifte sig: og disse Grundfætninger, som

komme fra et got og veltænkende Hierte, vise stedse Dnyder, der ære Menneskeheden og danne Borgere“.

Ogsaa paa anden Maade viste de sig som gode Borgere og som gode danske Borgere. Da Englænderne faldt over Danskerne, fik Pastor Dalgas Menighedens unge Mennesker til at danne et Jægerkorps, og han, der var meget musikalsk, sørgede for, at Korpset fik et Musikkor, der endda hovedsagelig bestod af hans egne Sønner. (Han havde 9 Børn og maatte for at leve give Undervisning baade i fransk og tysk, men det sydlandske Blod, der gaar igen hos hans Efterkommere, lader ham altid være i Aktivitet). Den daværende Kronprins Frederik (VI), der ofte kom til Fredericia, satte Pris paa disse reformerte Jægere, flere Gange holdt de Parade for ham, og han kaldte Musikerne for: »*les petits musiciens de Fredericia*«.

Kolonien laa ingen til Byrde, den klarede sig selv: og laante den imellem af Kongen, som gærne var parat; den betalte altid det laante tilbage.

To Grundejendommeligheder var Arbejdsomhed og Nøjsomhed: et Fad Kartoffler, Bælgfrugter, Mælk og Brød; og man var tilfreds! Kartofflerne, som Kolonisterne dyrkede, spillede en stor Rolle; man bagte f. Eks. Brød af dem.

Kartoffelavlens i Jylland kan maaske føres tilbage til Kolonisterne, i hvert Fald fortæller Pastor Dalgas, at en af hans Menighed indrettede sig i en Landsby 6 Mil fra Fredericia, og han gjorde dér Landsbyens Befolkning bekendt med Kartoffeldyrkning: „og nu dyrke man Kartoffler omhyggelig i alle Landsbyerne deromkring og velsigne den gode Fredericianer, der lærte dem at kiende denne Frugt“.

Her gik det altsaa lettere, end det, om man tør tro Anekdoten, gik, da Kartofflerne indførtes i Evropa. Skønt Folk gratis kunde hente Kartoffler fra Forsøgsmarkerne, vilde in-

*Kartoflerne
indføres i
Jylland.*

gen røre denne Svineføde! Saa lod man ved Markerne opsætte Plakater, der under Straf forbød Tyveri af Kartoffler; det hjalp! Man stjal, og Kartofflen var indført i Evropas Befolkning!

I Jylland synes det altsaa at være gaaet nemmere!

En Specialitet var den saakaldte »Kastanie-Kartoffel«, som var i stort Ry og høj Pris, men gik under i Kartoffel-Pestens Dage.

Lykkelige var man, men ikke rige!

Værdien af Koloniens samlede Ejendele var 1797: 25-30,000 Rdl. og i rede Penge 12,000 Rdl., af hvilke de 5000 var paa enkelte Familiers Hænder, saa der altsaa kun blev 7000 at fordele paa de øvrige; og saa havde man endda en aarlig Skat paa 2000 Rdl., hvortil kom Udgifterne til Kirken og Skolens Vedligeholdelse, Præst, Skolemester og Degn, ja, man maatte endog til de danske Præster i tilstødende Sogne betale en Ducør, hvortil kom en Afgift af 62 Rdl. at betale af Kongens Jorder.

Men støt passer man sin Dont, dyrker sin Jord, og herom er der bevaret en Del Optegnelser, bl. a. i J. N. Wilses Bog: »Fuldstændig Beskrivelse af Stapel Staden Fredericia«, 1767, hvori det hedder: „Tobakken er af den Art, som Linnæus kalder *Nicotiana, Tobacum foliis lanceolatis*. Procangler Pontoppidan i hans *Theatro Daniæ* skriver, at Fredericia Tobakken ey viger den Hæsifsk eller Pommerisk“. Man dyrker ogsaa Brasiliens Tobak; „men 1764 fik man slet intet modent. Man kjøber da Frøe fra Hamburg for 1 Rdl. Pundet“. Dyrkningen er en hel Videnskab: „Koegiødning er godt, Frøet skal legges i en Lerrets-Pose i lunket Vand, og naar Vandet er gaaet deraf, legges det i Sengehalmene under Dynen, hvor man legger“. Resultatet er godt, ogsaa for forskellige firbenede, dog: „har jeg intet Creatur seet æde dem uden Faar“.

De reformerte Plantører er ordentlige og flittige: »de har nødtørftigt Udkomme, fornøjet Sind og mange Børn«. Om »Potaterne« hedder det, at; „man seer de fleste paa den Reformerte Mark. Om Vinteren gemmes de i Kældere i Sand . . . De Botfeldske Roer er bragte hertil af de Reformerte“. Endvidere alle Slags Grøntsager, ogsaa Asparges: „der ligge i flade Bedder“. Dernæst Frugt: »Nonne-Titer og Cantor-Æbler«, og Pastor Hollard fik Renette-Poder fra Frankrig. Af Pærer har man bl. a. »Bon-Chrétien«; og Pastor Hollard skaffer nye Sorter fra Erlangen og Nürnberg. Man dyrker ogsaa Morbær, ja, endogsaa ægte Kastanier.

Det er dog ikke alle, der er Agerdyrkere, flere beskæftiger sig med Haandværk, saaledes er der omkring Begyndelsen af det 19. Aarhundrede: 2 Grovsmede, 1 Bødker, 2 Linnedvævere, 1 Murermester og 2 Glarmestre foruden de, der arbejder paa Klæde- og Tobaksfabriken.

De fleste er dog Tobaksdyrkere, og de arbejder paa et Areal af 2-300 Tdr. Land.

Men det var ikke alene Kolonien i Fredericia, der hørte til Menigheden, baade rundt fra det øvrige Jylland og fra Fyen kom forskellige reformerte og kommuniserede. Ogsaa de tyske Kolonister paa Frederikshede og Randbølhede, hvilke sidste Steder Fredericia-Præsten efter kgl. Ordre af 1775 imellem havde at aflægge Besøg, hørte med.

*Kolonierne
paa Heden.*

Paa den Maade kom Koloniens Medlemmer op paa 700.

Disse tyske Hedekolonister, »Kartoffeltyskerne«, var indkaldt hertil 1759-60 fra Egnene ved Rhinen og Main; Steen Steensen Blicher, som altsaa ikke er helt enig med Pastor Dalgas paa dette Punkt, mener, at de har Æren af Kartofflernes Indførelse i Jylland, idet han siger: „Kartoffelavlens, som ingen vidste af før Kolonisternes (de tyske) Ankomst“. Og 1839 siger han i »Beskrivelse om Viborg Amt«: „Det var at ønske,

Jyderne vilde lære af de flittige Colonister". Disse Kolonister, hvis Efterkommere, som i Følge Trap i 1875 talte 695 i Frederiks Sogn, har endnu for en stor Del bevaret deres fremmede Præg og Navne. Naturligvis har Tiden forandret disse Navne og forandret disse Folk noget, saa de ikke saa meget, som Pastor Carstens siger 1839: „adskilte dem fra de fjærnere boende Danske, der med Forundring betragtede dette fremmede Folf, som kunde leve af Rødder (Kartofler)". Men, som sagt, endnu er Særpræget og tildels Navnene der: Cramer, Buhl, Øhlenschläger og Herold. Man har bevaret Traditioner og Minder, og man synger endnu imellem Forfædrenes Sange, f. Eks.

Und als ich auf die Linde kam,
Stand mein Schatz daneben:
»Ei du mein tanzender Schatz,
Wo bist du gewesen?«

*De første
Gudstjenester.*

Med Hensyn til Gudstjenesten i Fredericia gik det som i København; til en Begyndelse samledes man i et privat Hus; men saa begyndte Pastor Bovet at arbejde for at faa en Kirke. 1734 satte han en Kollekt i Gang, og den første der gav et Bidrag, var Chr. VI, som paa den Maade hædrede sin Bedstemoder Charlotte Amalie, der i sin Tid havde givet sin lille Sønneson saa smukke og gode Raad.

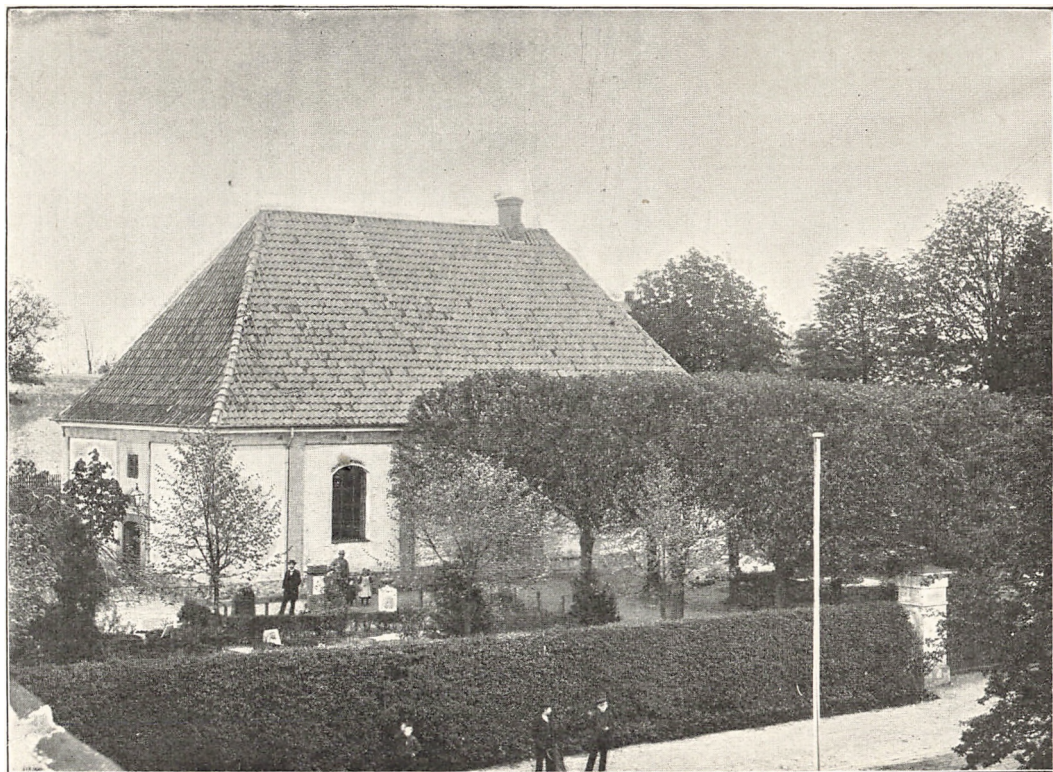
*Der samles ind
til en Kirke.*

Ogsaa hans Dronning bidrog, og Eksemplet fulgtes bl. a. af Menighederne i København, i Altona, Bremen, Berlin og Holland; og man naaede til 4,300 Rdl. (17,000 Kr. i Nutidens Penge, naar de har normal Værdi).

Man tager da fat paa Opførelsen af Kirken, og i Kongens Navn lagde Byens Kommandant, Generalløjtnant de Staffeldt, Grundstenen 2. Juni 1735.

*Indvielsen
1. April 1736.*

Paaskedag 1. April 1736 kunde Indvielsen finde Sted, og

Den reformerte Kirke i Fredericia.

den foretoges af Pastor Bovet, der havde gjort et smukt og stort Arbejde.

Over Kirkens Dør anbragtes Kongens og Dronningens Navnetræk og Vaaben samt en Indskrift:

SACRUM HOC ÆDIFICIUM
IMMORTALE
AUGUSTISS. DANIÆ ET NORVEG. PRINCIPUM
CHRISTIANI VI
ET
SOPHIÆ MAGDALENÆ
BENEFICIUM
POPULUS ECCLESIAE MDCCXXXVI

(Dette hellige udødelige Mindesmærke er oprettet af de allerhøjeste Fyrster over Danmark og Norge, Chr. VI og Sophie Magdalene. Kirkemenigheden 1736).

Ved en Istandsættelse efter Krigen 1848-49-50, da Kirken havde været benyttet til Artillerimagasin, fjærnedes denne Indskrift og erstattedes af en fransk.

Kirkegaarden er i Følge I. N. Wilse: »Fuldstendig Beskrivelse af Stapel Staden Fredericia«, 1767: »indfattet med en smuk Tornhekke. Og den har Pastor Hollard ladet plante 1746«, den er 400 Alen lang, kostede 10 Rdl. at plante, og for at klippe og passe den gives der 8 Mrk. aarlig.

Endvidere købes der for 500 Rdl. et Hus til Præstebolig, som i 1752 ombygges af Pastor Hollard (paa Frederik V's Regning for 500 Rdl.); 1725 fik man Kirkegaard, og 1821 toges en ny Skolebygning i Brug, den var opført af Pastor Rieu og bærer Indskriften: »*L'amour de Dieu l'a désiré*«. Desuden har man et Alderdomshjem. Ved Skolen virker nu som Lærer: P. M. Honoré, f. 29. Aug. 1870, ansat 1. Maj 1891.

Guds-
tjenesterne.

Oprindeligt taltes kun fransk; men fra 1783—1821 var der 4 Gange om Aaret tysk Gudstjeneste; og fra 1821 maa den

franske Forkyndelse helt vige for den tyske. 1797 var ved Kirken ansat: Præsten, 6 Ældste og Diakoner, 1 Kantor, som tillige var Skolemester, samt 1 Organist og Graver.

Kirkens Anliggender styredes foruden af Præsten af Forstanderskabet, Presbyteriet, af hvis Protokol det bl. a. fremgaar, at man 14. Septbr. 1733 havde 115 til Kommunion, mens der 4. Jan. 1734 var 106; og forhaabentlig har Susanne Philibert 14. Septbr. været blandt disse, da hun senere udelukkedes; thi hedder det i Protokollen for Mandag den 27. Septbr. 33: »*Susanne Philibert étoit tombée dans le Crime d'impureté il a lui déclaré qu' elle étoit suspendue du sacrement*«.

Presbyteriet staar i Følge kgl. Ordre af 5. Septbr. 1787 under Beskyttelse af Fredericias 2 øverste Magistratspersoner, 2 Sognepræster og Byfogden.

Forstanderskabet bestaar for Tiden af 6 Medlemmer, og 1918 vedtoges nye »Vedtægter for den ref. Men. i Fredericia«, som 25. Aug. samme Aar opnaaede følgende kgl. Bekræftelse: „Vi Christian den Tiende af Guds Naade, Konge til Dan., de Ben. og Gothers o.s.v. gøre vitterligt: Efter derom allerunderdanigst gjort Ansøgning og paa derom af Vor Kirkeminister allerunderdanigst nedlagt Forestilling ville Vi allernaadigst have de af Menighedsforsamlingen for den ref. Menighed i vor Kjøbstad Fredericia vedtagne ... Vedtægter ... stadfæstet. Under vor kgl. Haand og Segl. Christian R.“

Præstens Løn, der oprindeligt var 300 Rdl., betaltes, som omtalt, de første 10 Aar af Frederik IV.

Graverens Løn var 6 Rdl. aarlig, men Organisten fik dog 20.

Der er flere Legater, saaledes et stiftet af: „den gudfrugtige Suzanne Mariot“, der gav 1000 Rdl., saa en Skolemester kunde faa 40 Rdl. om Aaret.

Foruden Suzanne er de øvrige Velgørere:

Milde Gaver.

Fr. IV, som gav Privilegierne, hvorfor Pastor Dalgas skriver, at: „hans Høfommelse være evigt velsignet“.

Chr. VI gav 1735: 500 Rdl. til Kirkens Opførelse og 1741: 3000 Rdl. til Præstens Underhold.

Fr. V gav, som omtalt, 500 Rdl. til Præsteboligen.

Chr. VII giver Laan, som alle er tilbagebetalt.

I. H. Huguetan, Friherre af Odyk, Greve af Gyldensteen, død 1749, Kirkens Patron, gav 1741: 2000 Rdl.; og Anthon, Greve af Altenburg, gav 1737: 1500 Rdl.

Endvidere kan nævnes som Velgørere: Henri Desmercières fra Lyon, Etienne Peché eller Pesché, f. i Paris, Traktør og en Tid bosat i København. Selv ligger han begravet i Kirken, men hans Navn lever videre gennem Holbergs Komedier, i det han er omtalt i »Jean de France« 3. Akt, 1. Scene, hvor man faar at vide, at han ikke har været billig med sit Traktement.

I hvert Fald siger Jean de France: »Jeg vil spise til Middag hos Pesche«.

Hvortil Pierre svarer:

»Vil Monsieur ikke heller spise hos Mester Jacob? der faar man bedre Mad for billigere Priis«.

Men netop derfor var det maaske, at Pesché tjente saa godt, at han kunde betænke de reformerte med en god Skilling!

Han var 1685 sammen med sin Hustru flygtet fra Frankrig, og han døde 86 Aar gl. i Fredericia, efterladende sig 800 Rdl. til de fattige.

Endvidere findes blandt Menighedens Velgørere bl. a.:

Apotheker Osterman i Ribe, der i Presbyteriumsprotokollen for Mandag den 4. Juni 1736 staar omtalt som: „Mr. Ostermann, Apothicaire de Nyphen“. Dernæst Suzanne Latour, Wilhelmine Marie Prætorius, René Frants Breton

ville, Jacob Feut og Pastor Hollards Enke, som gav „et Dr: gelspositiv“.

Saaledes sørgedes der for de aandelige og timelige Ting, der trods, hvad der kunde falde af i Retning af Chikane-rier m. m., dog florerede paa bedste Maade.

Dette kan bl. a. bevises ved, at en Jordlod, der 1720 kostede 150 Rdl., i 1797 var oppe i 1000 Rdl.s Værdi; og samme Aar sælges der for ikke mindre end 15-20,000 Rdl. Tobak og for 8-10,000 Rdl. Hvede.

I den amerikanske Frihedskrigs Dage, da Tobakken var dyr, steg Salget endog til 35,000 Rdl.; det gik, som nu under Verdenskrigen: det var dyrt at ryge! Og den Gang, som nu, maatte man ty til indenlandsk Tobak. Intet er nyt under Solen!

PRÆSTER VED DEN REFORMERTE MENIGHED I FREDERICIA

1. JEAN JACQUES MOUTOUX MARTIN, 1720—28.
2. DAVID MOUTOUX fra 1728—33 havde været Præst i preussisk Pommern. Vendte 1733 tilbage til Preussen.
3. JACQUES BOVET fra 1733—39, der gav Stødet til Kirkens Opførelse, var Brandenburger. Fra Fredericia kom han til Kirken i Parskin i Brandenburg, hvor han døde.
4. MOÏSE HOLLARD fra 1740—82, Schweizer, f. i Orbe, ordineret i Lausanne. Blev kaldet til Fredericia 1740 og virkede med stort Held i 42 Aar til Oktbr. 1782, da han døde 68 Aar gl. Han var 2 G. gift, men havde ingen Børn. Han tog sig virksomt af Koloniens og Menighedens Sag, og ved Testamente skænkede han 700 Rdl. Han ligger begravet i Kirken.

5. JEAN MARC. DALGAS fra 1782—1811, begr. paa ref. Kirkeg. under et Gravmæle, rejst af hans udmærkede Børn; Schweizer, f. i Lausanne, g.m. Manette Aldebert, f. i Erlangen. Han studerede dér og i Leyden, blev ansat som Præst i Maj 1783, og han har efterladt sig det i dette Værk benyttede Skrift: „Historisk og statistisk Beskrivelse over de Reformertes Etablisement i Fredericia i Jylland“, som udk. i Kbhv. 1797. Som Kilde er denne Bog saa meget mere interessant, som den, i Følge hvad Forf. anfører, bl. a. er bygget paa mundtlige Meddelelser fra Koloniens ældste Medlem Jac. Bétac, der paa den Tid var den sidstlevende af de først indvandrede Kolonister. Paa den Maade faar vi da et Øjenvidnes Beretning fra Koloniens første Tid.

Pastor Dalgas synes forøvrigt at have været en stejl Personlighed, i hvert Fald skriver Pastor Ludwig: „Trotz der grossen Verdienste die Dalgas sich um die Gemeinde erworb, scheint das Verhältniß zwischen Prediger und Gemeinde in früheren Jahren nicht immer das beste gewesen zu sein“.

At han var en dygtig Mand, er der ingen Tvivl om.

Hans Sønner, af hvilke tre udvandrede til det skønne Italien, blev ogsaa dygtige Folk, og hans Sønesøn gjorde Navnet Dalgas til et af Danmarks bedste.

En af disse udvandrede Sønner, Jean Antoine, f. 1788, blev Købmand i Napoli, Venezia og Livorno samt dansk Konsul, d. 1835, g.m. Hanne Tomine Stibolt fra Kbhv.

Og deres Søn var det, der skulde gøre Slægtens Navn berømt.

Pastor Dalgas havde megen Interesse for Landbruget og drev selv sine Jorder. Han gav ogsaa Kolonisterne i de 1760 oprettede Kolonier, den ene: »Frederikshaab« paa Randbøl Hede, den anden paa Karup Hede, gode

Oberstløjtnant E. M. Dalgas.

stort Navn.

Raad om Hedens Opdyrkning. Det blev dog først hans Sønnese, Jean Antoinettes Søn: Enrico Mylius Dalgas, f. i Napoli 16. Juni 1828, den senere Oberstløjtnant Dalgas, der med saa stor Hæder skulde knytte sit Navn til Opdyrkingen af den jydskede Hede.

Han optog saaledes Arven efter Bedstefaderen.

Oberstløjtnant Dalgas, der bl.a. var af schweizisk-fransk-tysk Blod, født under Napolis herlige Himmel og dog saa dansk som nogen, tilhørte det reformerte Samfund, døbt, som han var, i Napoli af ingen ringere end selve Adolphe Monod, som var født under Danmarks Himmel, endda i den gamle Præstebolig i Københavns Aabenraa, hvor Faderen jo var Præst ved den reformerte Kirke.

Et lille Æventyr om to store Mænd!

Enrico Dalgas, Km. af Dbg. og dekoreret med Fortjenstmedaillen i Guld, Stifteren af »Det danske Hedeselskab«, Foregangsmanden, hvis Livsværk: Opdyrkingen af den jydskede Hede, fremmedes under den skønne Devise: hvad udad tabtes, det skal indad vindes, var g. m. Marie Magdalene Købke fra Bedstefaderens By. Han døde, hædret af hele Nationen, 16. April 1894.

Ret mærkeligt forøvrigt, at den første Bestyrelse i Hedeselskabet bestod af tre Mænd, alle af reformert Blod: Dalgas, Justitssekretær Morville og Godsejer Mourier-Petersen.

Dalgas har efterladt sig en Skildring af sit Liv, bl.a. af Ungdommen i Italien. Om Skolegangen i Livorno fortæller han: „i et Hjørne af Skolestuen fandtes et Parti haarde gule Urter, paa hvilke vi sølle Unger maatte ligge paa Knæ, naar vi havde været uartige“. Det hærdede!

I et Slægtregister siger Dalgas om Slægtens Navn: „det ligner paaafaldende det spanske: Hidalgo, Søn af noget“,

og skal stamme fra den franske Grænse ved Pyrenæerne, hvor man endnu træffer Navnet.

Dette Hidalgo, som paa spansk betyder det samme som Adelsmand, var i alt Fald et Navn, der passede paa Enrico Dalgas; han var en sand Adelsmand.

I sin Bog »Den jydsk Hede« synger Mylius Erichsen om ham:

O, Dalgas, mange Hjærter vandt
 din bondejævne danske Færd,
 dit Høvdingblik, som tryllebandt
 den sejge jydsk Bondehær,
 du vidste, hvad du selv var værd,
 stort var dit Maal og sandt.
 Rank var din Ryg, din Vilje stærk,
 Tak ske dig for dit Manddomsværk — —
 Tiderne gik,
 ingentid fik
 Danmark en bedre Gave!
 Stolt knejser du mod Hedebrand:
 en Fredens Ven, Arbejdets Mand,
 en Helt blandt Kæmpegrave!

Ogsaa Lehnsbaronesse Christine Marie Marguerite Salome Stampe (1797—1867) stammede fra Fredericia, hun var nemlig Datter af Oberstløjtnantens Bedstefader, den gamle Pastor J. M. Dalgas, og det er kendt nok, hvordan hun ved i sit Hjem paa Nysø, »det lille Weimarhof«, at samle Mænd som Oehlenschläger, Grundtvig, H. C. Andersen og først og fremmest Thorvaldsen om sig, har givet en Indsats i vor Kultur. Derfor havde H. P. Holst Ret, da han skrev til Lehnsbaronesse Stampe:

Naar Sagas Griffel i sin Helligdom
 Engang opskriver: Thorvaldsen og Rom,
 Og Romas Navn ved denne Skrift forstærker,

Da vil hun huske, det var ei blot Rom,
Men ogsaa Deres danske Nysøe, som
Blev Aarsag til saa mange af hans Værker.

Lehnsbaronessens Broder, altsaa ogsaa en Søn af den gamle Fredericia-Præst, Carl Fr. Isak D. (1787—1870), var en betydelig Landøkonom, han stud. i Udlandet, og paa en Landbrugsskole her fik han et Testimonium, hvori han omtales: „als ein sehr einsichtsvoller, scharf sinniger, die ganze Theorie und Praxis der Landwirthschaft umfassenden Oeconomen“. Han var en stor »Bondeven«, og da han døde paa sin Gaard ved Vejle, fulgte alle Omegnens Bønder ham til Graven.

En Broder til Obersten, nemlig Carlo Edvardo (1820—51) gjorde ogsaa Navnet Ære. Han var en talentfuld Dyrmaler, gik paa Københavns Kunstakademi 1837, udstillede 43, fik 47 Neuhausenske Præmie og solgte i 48 et Billede »En Faareflok« til den kgl. Malerisamling. Han gav de bedste Løfter; men saa kom Trearskrigen 48—50, han meldte sig frivillig, blev dødelig saaret 31. Decbr. 50 og døde for sit Land 1. Jan. 1851.

6. S. ZILZ, Præst fra 1812—14.
7. ETIENNE COULIN fra 1816—17, var Genfer.
8. JULES CHARLES RIEU fra 1817—21, der ligeledes var Genfer, kaldes af Pastor Ludvig: „das Muster eines Seelsörgers“. Betragtes som saa betydelig, at der helliges ham et helt Afsnit i en Bog: I. I. Salchli: »Les dernières heures«, der udk. i Paris saa sent som 1847.

En begejstret »Lærer ved det lærde Institut sammesteds (Fredericia)« C. F. Rosendahl siger i »En kort Skildring af Rieu«: „at han (Rieu) maatte løfte hver agtsom Tilhører til Himlen med sig; thi det var himmelske Ord selv, hvormed han begejstrede, opbyggede, formanede og trøstede“.

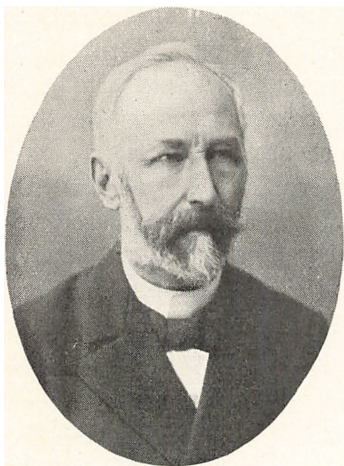
Han var i Følge samme Kilde meget nøjsom, arbejdede til lys Morgen, og: „ingen Slags pirrende Drifke holdt han af, dog smagte han dem stundom, for at man ikke skulde troe, at han satte noget i Afholdenheden deraf; thi alt søgt, ethvert Skin var ham høiest modbydeligt“.

Rieu begynder sit endnu bevarede Testamente: „Da ich heute von Symptomen einer Krankheit befallen wurde, welche schon mehrere Brüder ins Grab gebracht hat“, saa vil han nu gøre sit Testamente; og han ender dette saaledes: „Lebe denn wohl, meine liebe Gemeinde! Ich befehle Euch Gott und dem Worte seiner Gnade! Wachet und betet, denn noch eine kleine Zeit, und der da kommt, wird auch zu Euch kommen; wir werden nach kurzer Zeit uns vor dem Richterstuhl Christi wiederssehen“. Han var en af Menighedernes betydeligste Præster.

9. I. V. W. STAHLSCHMIDT, Præst fra 1823–43, Dr. phil., var fra Anhalt-Dessau.
10. G. C. W. STAHLSCHMIDT fra 1843–70, Søn af den foregaaende.
11. J. J. SCHWARTZ fra 1871–83, var fra Zürich.
12. JAKOB LUDWIG, 1883–97, var fra Thurgau. Gik herfra til Schweiz, hvor han nu er Hospitalspræst. Har udg. flere interessante Skrifter, Stamtavler m.m., i hvilke der er nedlagt et stort og anerkendelsesværdigt Arbejde, som ogsaa er kommet denne Bog til Nytte.
13. W. STAEHELIN, f. 22. April 1866 i Basel; tiltraadte Decbr. 1897 og virker endnu. Han har 1919 udg. et Festskrift i Anledning af Menighedens 200 Aars Bestaaen.

NUVÆRENDE FORSTANDERSKAB

**Pastor Wilhelm Staehelin, Formand,
valgt 1897.**

**Skomagermester M. H. Devantier, Næstformand,
valgt 1904.**

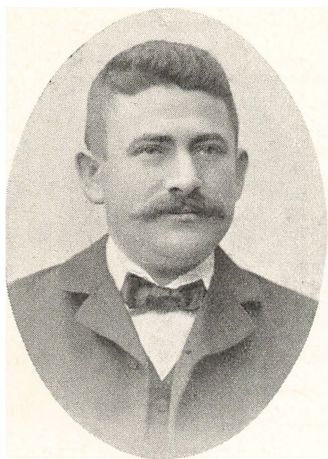

**Redaktør H. Honoré,
valgt 1908.**

**Avlsbruger H. J. Honoré,
valgt 1914.**

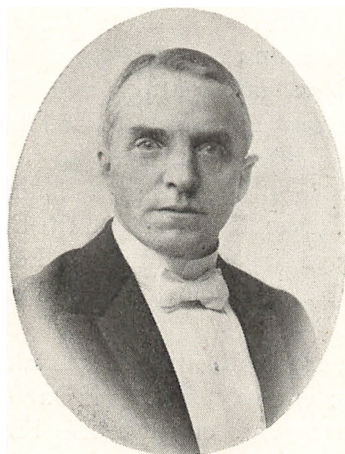
NUVÆRENDE FORSTANDERSKAB

**Købmand M. Devantier,
valgt 1916.**

**Glarmester C. Spindler,
valgt 1918.**

**Musiker, Trikotagehandler F. H.W. Dupont,
valgt 1920.**

NOGLE TAL FRA MENIGHEDERNES LISTER

REFORMERTE I SKANDINAVIEN

I 1901 var der i *Danmark* 1112; i 1911: 1142. I *Norge* Aar 1900: 188, i *Sverige* Aar 1900: 116, samlet i Skandinavien ved sidste Tælling i 1911 og 1910: 1446 reformerte. Antallet i Danmark for Øjeblikket anslaaes til: ca. 1000.

I FREDERICIA

1719—1818 fødtes der 1166 og døde 652 af Menighedens Medlemmer, 1819—1918 fødtes der 1578 og døde 1183, alt-
saa i 200 Aar fødes der: 2744 og dør 1835.

1719—1818 vies 230 Par og fra 1819—1918: 391 Par.

I Følge statistiske Oplysninger talte Menigheden i Fredericia 1911: 446 Medlemmer og efter den Tid til 1918 fødtes 60 Børn, 28 blev optaget, 6 meldte sig ud, 65 døde; og Tallet er da 1918 mellem 425 og 450.

Ejendommeligt er det at se, hvor stærk denne Race har været, hvordan der endnu blot gennem Fredericias Borgernes Navne klinger Toner ude fra den store Verden, selv om der jo nok er sat danske Strænge paa de fremmede Violiner: Armand er blevet til Hermann, le Blond til Blond, du Pont til Dupont, de Vantier til Devantier, de Laurent til Deleuran eller for en Gren af Slægten i Slagelse til: Dølenrath! Nogle Navne er dog sluppet fra Forvandlingens Lov: Louison, Bottelet, Fournaise og Honoré; men derimod er le Pierre blevet til — Stein!

Men, som sagt, trods alt, klinger der, takket være Frankrigs Huguenotter; endnu den Dag i Dag en Tone ude fra den store Verden og ind bag det lille Fredericias grønne Volde.

*

*

*

Og saa er da i korte Træk fortalt de reformerte Menigheds Heder Historie, her og hist isprængt en lille bleget Pastel fra de svundne Dage; og de gamle Papirer, Regnskaber og Protokoller, som til mig har talt deres sære tavse Sprog, lægges til Side.

For sidste Gang fornemmer jeg denne sære hengemte Duft fra de gulnede Blade, for sidste Gang ser jeg denne blegede sirlige Skrift, skrevet af Hænder, der nu er visnede og længst under Mulde.

For sidste Gang møder jeg Menighedernes kendte Navne, som jeg Gang efter Gang er stødt paa under det højtidelige: »*In Nomine Presbyterii*« eller under Kontrakter, afsluttede „udi den Hellig Trefoldigheds Navn“; men hvor jeg ogsaa fandt det mindre højtidelige: Peter à Porta, som fik glade Københavnerminder til at dukke frem; jeg siger Farvel til de lange Lister over »Collecter«, »Assurantzpremier«, Legater, Vedligeholdelser af Gravsteder samt »Todtengræber-Regnskaber«; og jeg havde lært, om jeg ikke forud vidste det, at selv disse tilsyneladende døde Tal og Bogstaver har deres eget Liv; ogsaa de fortæller om, hvordan alt forandres, selv i en støvet Protokol: de gamle stive, højtidelige gotiske Bogstaver bliver til moderne, runde, gemytlige latinske; og frem mellem de schweiziske, tyske, franske og hollandske Navne dukker en og anden Christensen og Jensen.

Og saa, ja, saa er da i korte Træk fortalt den store Københavns- og den lille Fredericia-Kolonis Historie, den sidste fra den Gang højsalig Kong Frederik gav Privilegierne og til vore Dage; fra den Gang, de fremmede Fugle slog sig ned omkring Fredericias grønne Volde, hvor kgl. Majestæt imellem, naar han var paa Besøg fra Koldinghus, fornøjede sig med en liden Ridefart og lod sit faderlige Øje glide ud over Kolonisternes bugnende Marker. Eller han

behagede allernaadigst at ride ned til de flittige Folk, slaa en Snak af med dem og skænke dem sit allerhøjeste Portræt, hvilket allerunderdanigst har glædet og smigret dem, ogsaa fordi Portrætet sad paa en af kgl. Majestæts gode, blanke Dalere.

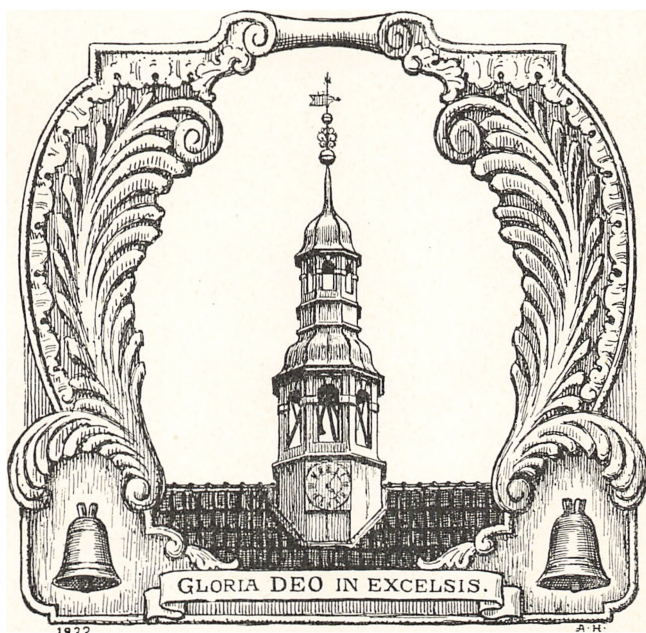
Og nu er kgl. Majestæt død, og kgl. Majestæts høje Fru Moder er død, døde er alle de gamle, farende Folk, som for deres Tros Skyld var flygtet fra det fjærne Fædreland; døde er de, og de hviler paa den gamle Kirkegaard ved den lille hvide Fredericia-Kirke.

Her som i kgl. Majestæts høje Residensstad hviler Troesfællerne og sover den lange Søvn. I Dronningens skønne Kirke, i det stille, højtidsfulde Rum, sidder de to gamle Epitafier og fortæller om en Tid, da stolte Ostindiefarere drog paa Langfart og viste Flaget i fjærne Havne; fortæller om to Kvinder, der begge fødtes ude ved det store Hav paa Cap de bonne Esperance — ja, grønnedes eller visnede Haabet for dem? Vi ved det ikke — kun ved vi, at de fandt deres Grave i Dronningens Kirke — og ude paa Kirkegaarden har Helten fra hin anden April lagt op for sidste Gang — og dér, Graven dér: *Mini von Poschiavo!* Jeg er i Italien, ser de sorte Cypresser mod den røde Himmel — hører en mildt vuggende Vals fra de unge Aar — — og dér: Pueraris Grav — født i Magdeburg — og Verset hvisker:

Ja, det var den skønne Tid
Med vandrende Geseller,
Med Klokketklang i Magdeburg
Og Vin im tiefen Keller. . .

Grav ved Grav, Død og Forkrænkelighed: i Dag mig, i Morgen dig — men ud over Gravene ringer Klokkerne Fred; for nu maa de ringe! Og den skønne Kastanie blomstrer Aar efter Aar og sætter nye Skud paa den gamle

Stamme – og tys! Hvad er det for lystig Larm og Latter, som jubler gennem Klokkernes Klang? Det er Menighedens Børn, der inde fra Skolen stormer ud paa Legepladsen, ud til Sol og Leg og Lys, som skal give dem Sundhed og Styrke til som den gamle Menigheds unge Skud at leve Livet i Ly af Dronning Charlotte Amalies skønne Kirke.

V

KILDER

FORTEGNELSE OVER DE I BOGEN
FOREKOMMENDE PERSONER OG STEDNAVNE.
BILLEDER. INDHOLDSFORTEGNELSE

DNDEN jeg nævner de Kilder, jeg har øst af for at skrive denne Bog, maa jeg have Lov at bringe en varm Tak til nedennævnte, der paa forskellig Maade har ydet mig udmærket Støtte: Generalkonsul Fritz Cloëtta, Pastor I. W. Voeltzel, Pastor W. Baur, Pastor Clément Nicolet, Pastor W. Staehelin, Lærer Honoré og Arkivsekretær Julius Boesen. Endvidere maa jeg med Tak tilføje, at d'Hrr. Pastorerne Baur, Nicolet og Staehelin har haft den Godhed at gennemse Teksten, henholdsvis om den tyske, franske og Fredericia-Menigheden, før Trykningen begyndte.

Endelig maa jeg maaske have Lov at sige, at det har været mig en Glæde at skrive denne Bog om de reformerte Menigheder, som sikkert paa mange Maader: ved at bringe nye Impulser, og nyt Blod og ved ligesom at aabne os et Vindu ud til den store Verden har haft en ikke ringe kulturel Betydning for vort Folk.

Vort Haandværk og vor Industri har de reformerte givet nye Ideer; nogle af de største Navne i vor Handelsverden er hentet fra disse Emigranternes Menigheder; vore største Kunstnere, f. Eks. Weyse, Thorvaldsen og Bloch har modtaget Impulser herfra; Lorenz Frølich samt Dalgas er direkte Sønner af disse Menigheder. Ogsaa udmærkede Videnskabsmænd, Officerer og Embedsmænd har vi hentet herfra lige til Københavns nuværende Overpræsident, Kammerherre F. de Jonquières.

Maatte de, der nu faar denne Bog i Hænde, blot føle lidt af den samme Glæde ved at læse den, som jeg har følt ved at skrive den!

KILDER

PROFESSOR *F. L. Mourier*: Dronning Charlotta Amalia, fød Prinsesse af Hessen, de franske Flygtnings Velgjørerinde. *D. L. Clément*: Notice sur l'église réformée française de Copenhague. *Petrus Bartels*: Johannes a Lasco, Elberfeld, 1860. *Afskrifter* af Akter de Reformerte vedrørende 1684—90 (Rigsarkivet i København). *Kopibog* for aabne Breve og Missiver, vedrørende de Reformerte 1690—1718 (sammesteds). *Koncepter og Indlæg* til aabne Breve og Missiver, vedrørende de Reformerte 1690—1718 (sammesteds). *Des Reformierten Erziehungs Hauses Protocoll* (Kirskens Arkiv). *Presbyteriumsprotokoller og Reformert Kirkes Arkiv*. *Monsieur Faulerecke*: Lettre à Monsieur le Marquis de L.C. sur ce qui s'est passé dans l'affaire de l'empoisonnement arrivé à la Cour de Dannemark le 27. Mars 1699. *Corps de Réglements* joublié par ordre des Anciens de l'église réformée-française, 1793. *Reformerte Kirkestridigheder* 1791 (Det st. kgl. Bibliothek i København). *Désignation* des membres de l'église réformée-française, 1793. *Erindringer* fra Suhm, Lund, Fabritius, Malling, Colbjørnsen, Abildgaard o. s. v. *Den reformerte Kirke* i København, Teksten af Vilh. Lorenzen, Tegningerne med Opmaalinger af Architect Alf. Jørgensen. *N. D. Riegels*: Dronning Charlotta Amalias Opmuntring til nærværende Tider. *Johan Gabriel Maurenbrecker*: Eine Jubel-Predigt in der hiesigen Reformierten Kirche vor dem König und den Königlichen Familie 15. Novbr. 1789. *Samme*: Skizze zu einem Lustspiel in fünf Aufzügen. *S. A. Jungløv* og *P. Nicolet*: Reformert Kirke, København. I Tekst, Billeder og Planer (maskinskrevet, i Pastor Nicolets

Eje). *C.W. Ludv. Horn*: Mindeblade om dem fra hvem jeg stammer, Hamar 1910. *Semaine religieuse*, 23. Novbr. 1912, Genève. *E.F.S. Lund*: Danske maledede Portrætter. *Poul Hennings*: Frédéric de Coninck 1740—1811. *Samme*: Familien de Coninck. *Samme*: En Autobiografi af Etatsraad Frédéric de Coninck. *Ch. Serfass*: Notice sur les Eglises réformées de Scandinavie, Leyden. Dr. *Wilhelm Erben*: Louise Delolme, die Erzieherin zweier Königinnen von Dänemark. *Eugène Bersier*: De udvandrede Huguenotter og deres Industri. *Auguste Schaffner*: Essai sur la vie et l'oeuvre de la Placette, Paris 1885. *Louis Bobé*: Johan Caspar Lavaters Rejse til Danmark i Sommeren 1793. *P.W. Becker*: De fordrevne franske Reformertes Bosættelse i forsk. evr. Lande (Hist. Archiv 1876, I—II). *Allens* Uddrag affremmede Statssendebuds Indberetninger i Chr. V's Tid (Danske Samlinger 2.R. IV—V). *Kurtze Darstellung der Gemeinde der Ref. in Dänemark* (Münsters Magazin für Kirchengeschichte II). *M. Ch. Weiss*: Histoire des réfugiés protestantes de France II. *Biskop Baggers* Betænkning («Minerva» 1790, III). *Pontoppidan*: Orig. Hafn. *Holger Fr. Rørdam*: Om fremmede Religionsssamfund, især Kalvinisternes, Stilling her i Landet i Chr. V's Tid (Kirkehist. Saml. 3. R. III). *W. Schorn*: Da Voldene stod. *Fréd. de Coninck*: Aux membres de l'Eglise réformée française de Copenhague. *Reglements de la Reine Charlotte Amelie de bien heureuse memoire*, pour l'eglise réformée de Copenhague. Traduit de l'original Alleman, Mars 1714. *Philodanus*: Lettre à Monsieur Ferdinand Louis Mourier, 1792. *H. Fliedner*: Triomphes de l'Evangile, Genève. *Gustave Monod*: La Famille Monod, Paris 1890. *I. C. Mörikofer*: Die Schweizerische Literatur des achtzehnten Jahrhunderts, Leipzig, 1864. *Th. Gerold*: Die Bibel, Straszburg, 1875. *G.L. Grove*: Konferensraad Conrad Hauser (Særtryk af Per-

sonalhist. Tidsskrift, 3. R. IV). *W. Baur*: Foredrag om den tysk-reformerte Skole (haandskrevet). *Pastor J. Ludwig*: Stam-tavler over Slægter i den reformerte Menighed. *C. Nicolet*: L'Eglise française de Copenhague (Boullletin protestant français, Jan.—Fev. 1922). *Andreas Bording*: Danske og latinske Vers 1642—77. *Julius Clausen* og *P. Fr. Rist*: Gyldenløves Lakaj. Optegnelser fra Chr. V's Tid af Matthias Skaanlund. *Jacob Henric Schou*: Chronol. Reg. over de kgl. Forordninger, IV. Chr. V's Forordninger 1684—1699. *L. Holberg*: Danemarks Riges Historie. *Samme*: Comedier. *P. Brock*: Rosenborg Samlingens Forøgelse 1851—1903. *Veritate gloria* eller Appendix til Erindringer fra Herrerne Suhm, Lund o. s. v. *Anna Erslev*: Dansk Tonekunst. *Tage Register* über Des Aller durchlauchtigsten Grosmächtigtsten Königs und Herrn Christians des Fünften. *Chr. Molbeck*: Kong Chr. V's egenhændige Dagbøger (Nyt hist. Tidsskrift I—II). *Kong Chr. V's* egenhændige Dagbøger (Aarsberetninger fra det kgl. Geheime-archiv, 6.—7. Bind). *E. Meiborg*: Billeder af Livet ved Chr. den Femtes Hof. *Christian V*, diverse Sager (Rigsarkivet). Chr. V og den kgl. Familie, i en Mappe (Universitetsbibliotheket i København, Rostgaards Samling, 62 Fol.). *Ellen Jørgensen* og *Johanne Skovgaard*: Danske Dronninger. *An Account of Denmark*, as it was in the year MDCXCII, London 1694. *B. Eriksen* og *Alf. Krarup*: Dansk hist. Bibliografi. *Alex. Thorsøe*: Den danske Statspol. Hist. fra 1800—1864. *Brica*: Biografisk Leksikon. *O. Nielsen*: Kjøbenhavns Diplomatarium. *Thomas Kingo*: Aandelige Siunge Koor, anden Part, 1681. *Peder Syv*: Et Hundrede Udvalgte Viser, 1695. *Chr. H. Brasch*: Vemmetoftes Historie som Herregaard, Slot og Kloster, II—III. *Børge Janssen*: Dronningens Gemak. *Knud Fabricius*: Griffenfeld. *Licentiat C. Rothe*: Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie. *Diarium* auf das

1698 Jahr (der synes at være ført af en af Chr.V's Lakajer), Thotts Saml., Det st. kgl. Bibliothek. *Lettre* de Chr. IV, 29. Maj 1641 (haandskrevet, i den franskref. Menigheds Arkiv). *Johan Markus Dalgas*: Historisk og Statistisk Beskrivelse over de Reformeertes Etablissement i Fredericia i Jylland, Kjb. 1797. *Wilhelm Staehelin*: De reformerte i Fredericia 1719—1919. *Samme*: Licht=Salz=Frucht, Fredericia 1819. *Jacob Ludwig*: Die reformierte Gemeinde in Fredericia. *Samme*: Auf Hugenottenpfaden, Basel 1918. *Samme*: Die Geschichte einer französisch reformierten Flüchtlingsgemeinde. *Samme*: Aus dem kirchliche Leben. *Samme*: Stamtavler over Slægter i den fr. ref. Coloni. *Wilhelm Berg*: Smaa Bidrag til Fredericias Kultur og ældste Historie. *Hugo Mathiesen*: Fredericia 1650—1760. *I. N. Wilse*: Fuldstændig Beskrivelse af Stapel=Staden Fredericia. *Ole Lund*: Livet i en Provinsby ved Aarhundredets Midte. *C. F. Møller*: Nogle historiske Optegnelser om Fredericia. *Fredericia Avis*, 20. Septbr. 1919. *Fredericia Dagblad*, 16. Septbr. 1919. *Fredericia Social=Demokrat*, 29. Septbr. 1919. *Die Wolthäter* der reformierten Gemeinde zu Fredericia. *S. Mylius Erichsen*: Den jydsk Hede. *J. J. Salchli*: Les dernières heures. Nouvelle édition augmentée des derniers moments de J.=C. Rieu. *C. P. Rosendahl*: En kort Skildring af Carl Rieu. *A. Oppermann*: Det danske Hedeselskab 1866—1916 (Dansk Skovforenings Tidsskrift, I 1916). *F. Hendriksen*: Lorenz Frölich 1870—25. Oktbr. 1920.

Ved mere betydende Citater er Kilden angivet i selve Teksten.

FORTEGNELSE
OVER PERSON- OG STEDNAVNE, DER
FOREKOMMER I TEKSTEN

- Aabenraa** (Abenraade, Apenrade),
Gade i København, 38, 38, 75,
76, 83, 100, 106, 109, 170.
- Aalborg, 50, 79.
- Abestée, Daniel, Ældste, 38.
- Abestée, H., 119.
- Abestée, M., Ældste, 32, 119.
- Ackermann, Slægt, 90, 119, 119.
- Agar, d', Hofskildrer, 25, 38.
- Agar, d', Præst, 37, 37.
- Agier, Slægt, 106, 135, 136.
- Ahlefeldt, A. G., Greve, 49, 50.
- Ahlefeldt, Grevinde, 85.
- Alençon, d', E. C., 132.
- Aliès d', T. de la, Præst, 128.
- Allégade, paa Frederiksberg, 41.
- Alperne, 102
- Alquire, F., 26.
- Altona, 17, 71, 128, 128, 134, 140,
140, 142, 162.
- Amager, Ny, 41.
- Amalienborg, 145.
- Amalienbourg, 17.
- Amsterdam, 52, 70, 134.
- Andersen, H. C., 171.
- Andreas, J., Præst, 41.
- Anhalt, 117.
- Anhalt-Dessau, 173.
- Anthon I, Greve af Altenburg, 52,
166.
- Appel, Slægt, 144.
- Appelbye, P., Ældste, 122.
- Ardenner-Skoven, 94.
- Aristides, 55.
- Arlaud, Slægt, 106, 135.
- Armand (Hermann), Slægt, 157, 176.
- Arntzen, Slægt, 144.
- Arselaine, J., Graver, 138.
- Aschoff, J. G., Ældste, 120.
- Assistens Kirkegaard i København,
106.
- Bagger**, Biskop, 16, 19, 20, 20, 20,
20, 21, 42, 78.
- Baggesen, Jens, 80, 105.
- Bagsværd-Gaard, 55.
- Bald, F. A., Tømrermester, Ældste,
124.
- Balle, Edinger, Biskop, 72.
- Barbette, de S., Ældste, 119.
- Bartels, P., 15, 16.
- Barth, V. H., Organist, 143.
- Baruël, Slægt 135, 136, 138.
- Basel, 68, 69, 118, 122, 129, 173.
- Bast, Biskop, 86.
- Battier, C., Bogholder ved Asia-
tisk Comp., Ældste, 132, 146.
- Baumann, Slægt, 144.
- Baur, W., Præst, 107, 118, 126, 180.
- Bauvais, Slægt, 144.

- Behagen, Slægt, 74, 120, 123.
 Belgien, 130.
 Bentzen, N., 43.
 Berkenhaut, J. J., Præst, 118.
 Berlin, By, 22, 117, 130, 162.
 Bern, 117, 118.
 Bernhard, Carl, Forf., 144.
 Betacq (Betac) Slægt, 157, 157, 168.
 Bevière, J., Graver, 138.
 Bevri, J., Graver, 138.
 Beze, T. de, 86.
 Binzer, Slægt, 144.
 Bircherod, Biskop, 50.
 Bischweiler i Elsass, 118.
 Blanc, T. de, 128.
 Blaupoil, J., de, Købmand, Ældste, 131.
 Blicher, Steen Steensen, 161.
 Bloch, Carl, 82, 180.
 Blond, le, (Blond) Slægt, 157, 176.
 Blumenthal, 118.
 Bobé, Louis, Dr. phil., kgl. Ordenshistoriograf, 81.
 Bode, C., Graver, 127.
 Bodtzen, P., Orgelbygger, 88.
 Boesen, J., Arkivsekretær, 180.
 Bolsclaire, Emigrant, 24.
 Bonn, By, 130.
 Bonne Esperance, Cap de, 98, 99, 178.
 Bonne Esperance, Landsted ved Københavns Strandvej, 122.
 Bonnet, Charles, Naturforsker, 146.
 Bordeaux, 21, 129.
 Bording, A., Digter, 13, 17.
 Bording, F. E., Bogtrykker, 147.
 Born, J. F., Kantor, Skolemester, 127.
 Bornemann, C., Dr. jur., 43.
 Bornemann H., Biskop, 38.
 Bornholm, 51.
 Borre, P. de, 17.
 Bottelet, Slægt, 157, 176.
 Boulet, Du, Oberst, 156.
 Bourgeois, D., Ældste, 134.
 Bovet, J., Præst, 164, 167.
 Braband, 89, 100.
 Bramstedt, J., Ældste, 32, 119.
 Brandenburg, 17, 21, 22, 37, 37, 155, 156, 167.
 Brandt, C., Pio, Kommuelærer, Kantor, 127.
 Brandt, P., Overskatmester, 25.
 Brasch, Chr., H., Klosterpræst, 53.
 Braun, A., Kaptajn, 104.
 Braun, J. C., 90.
 Braunschweig, 145.
 Bredendick, H., Organist, 139.
 Bredgade i København, 133.
 Breme, de, Slægt, 88, 89.
 Bremen, 32, 61, 107, 117, 117, 117, 162.
 Bretonville, R. F., 166.
 Briand de Crèvecoeur, Slægt, 144.
 Brinckmann, C., Forsanger, Lærer, 106, 124.
 Broca, Præst, 76, 129.
 Brockam, H. Stenhugger, 35, 39.
 Brock, P., Dr. phil., 121.
 Brockmann, H., Ældste, 119.
 Brown, Slægt, 121, 144.
 Brugg, 123.
 Brummer, D., Præst, 84, 117, 118, 118, 118.
 Brun, le, Slægt, 157.
 Bruns, N., Ældste, 32.

- Bruun, J. W., Organist, 143.
 Brüchner, C., Tømrermester, 39.
 Brüssel, 130.
 Bugnion, J. F., Købmand, Ældste, 132.
 Buhl, tysk Kolonist, 162.
 Buhrsch, Forsanger, 127.
 Buntzen, Slægt, 144.
 Børglum Kloster, 55.
- Caillate, D.**, Uhrmager, Ældste, 132.
Caillette, Johanne, f. Dulith, Bekenderinde, 60.
 Calais, 157, 159.
 Calmette, C. F., de la, holl. Minister i København, 134.
 Calmette, G. P. A. B., de la, Kammerherre, Ældste, 134.
 Calvin, 15, 17, 21.
 Camillus, 55.
 Cap de Bonne Esperance (se de Bonne Esperance, Cap).
 Carl, Landgreve, Prins af Hessen-Kassel, 74, 79.
 Carl, Prins, Søn af Chr. V, 33, 49, 50.
 Carolina Amalia, 85, 85
 Carpentier, Slægt, 144.
 Carstens, Præst, 162.
 Casotti, Kardinal, 153.
 Cassel, se Kassel.
 Castenskiold, Slægt, 85, 144.
 Cathala, Slægt, 106, 134,
 Cato, 55.
 Cato, Slægt, 144.
 Celle, 117.
 Chabbert, J., Hotelvært. Ældste, 131.
 Chabot, Slægt, 144.
- Charlo, P., Hofuhrmager, Ældste, 132.
 Charlotte, Prinsesse, Chr. VIII's Søster, 144.
 Charlotte Amalie, By, 47.
 Charlotte Amalie, Dronning, 13, 15, 16, 17, 17, 17, 18, 19, 21, 22, 22, 23, 25, 26, 26, 27, 27, 27, 29, 37, 39, 44, 48, 49, 53, 54, 54, 56, 57, 57, 61, 72, 76, 77, 77, 82, 85, 85, 85, 86, 90, 96, 117, 117, 117, 129, 144, 146, 148, 148, 148, 148, 154, 162, 179.
 Charlotte Amalie, Plantage, 47.
 Charlotte Amalie, Prinsesse, Fr. IV's Datter, 148.
 Charlottenborg Slot, 57, 62, 86, 148.
 Charlottenlund Slot, 145, 148.
 Chaune, J., Bekenderinde, 60.
 Cheuse, Henry de, 20.
 Cheverny, fransk Gesandt, 24.
 Christensen, A., Ældste, 124.
 Christian III, 15.
 Christian IV, 71.
 Christian V, 15, 17, 19, 27, 35, 36, 43, 46, 52, 56, 60, 71, 85, 85, 85, 85, 154.
 Christian VI, 49, 88, 162, 164, 164, 166.
 Christian VII, 75, 79, 166.
 Christian IX, 144.
 Christian X, 75, 144, 144, 165, 165.
 Christian, Prins, Søn af Chr. V, 33.
 Christian Wilhelm, Prins, Søn af Chr. V, 33.
 Christiania, 130.
 Christiansborg Slot i København, 120, 121, 133.

- Christianshavn, Bydel i København, 35, 36, 36, 40, 92.
- Christianhavns Kirke, 44.
- Christianskirke paa Christianshavn, 92.
- Christine Charlotte, Prinsesse, Datter af Chr. V, 33.
- Christmas, Slægt, 106, 135.
- Classen, de, Slægt, 144.
- Clausen, Julius, kgl. Bibliothekar, 23.
- Clemensen, A., Kleinsmed, 39.
- Clément, Slægt, 97, 97, 106, 136, 138, 139, 139.
- Clerc, le, Slægt, 144.
- Cloëtta, Christoph, schw. Konsul for Danmark, Ældste, 93, 124, 146.
- Cloëtta, Fritz, schw. Generalkonsul for Danmark og Island, Ældste og Kasserer, 92, 92, 93, 125, 146, 180.
- Cloëtta, Slægtens Gravsted, 106.
- Colas, T., Forsanger, 30, 136.
- Colbjørnsen, 76.
- Colomb, H., Købmand, Ældste, 25, 131.
- Colzman (se ogsaa Kolsman), Slægt, 74, 74, 118, 120
- Coninck, de, Slægt, 72, 78, 78, 89, 106, 109, 129, 129, 129, 130, 130, 132, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 146, 146, 146, 147, 147, 147, 147, 147.
- Coninck, de, og Reirsen, Firma, 133.
- Coq, A., le, Guldsmed, Ældste, 131.
- Cortaud, D., Købmand, Ældste, 131.
- Coulin, E., Præst, 172.
- Courtonne, Slægt, 84, 133, 144, 144.
- Cramer, tysk Kolonist, 162.
- Cössel, R., Graver, 127.
- Dalgas**, Carlo, Edv., Dyrmaler, 172.
- Dalgas, Carl, Landøkonom, 172.
- Dalgas, Enrico, Mylius, Oberstløjtnant, 169, 170, 170, 170, 170, 170, 170, 170, 171, 171, 180.
- Dalgas, J. A., 168.
- Dalgas, J. M., Præst, 157, 158, 158, 158, 159, 159, 161, 166, 168, 168, 168, 171.
- Dalgas, M. A., 168.
- Dalvig, A. E. v., Hofjomfru, 51, 51, 51, 51, 52.
- Dan, Kong, 24.
- Danmark, 15, 16, 16, 17, 20, 22, 23, 23, 31, 62, 75, 76, 80, 80, 80, 81, 105, 109, 111, 111, 111, 155, 156, 164, 170, 171, 176, 176.
- Danneskjold-Samsøe, Slægt, 34.
- Danty, Slægt, 25, 32
- Danzig, 117.
- Dauphiné, 157.
- Debois, C. H., Organist, 143.
- Decker, Slægt, 119, 120.
- Deleuran (se de Lourent).
- Delmenhorst, 9, 51.
- Delolme, Louise, 145, 145, 145, 146.
- Demoor, Emigrant, 25.
- Dems, J. L., Ældste, 123.
- Denneboul, C. A., fransk Skuespillerinde, 47.
- Denty, P., Ældste, 131.
- Desmares, Skuespiller, 47.
- Desmercières, Slægt, 132, 166.
- Dessau, 145.

- Destandeau, D., Ældste, 132.
 Devantier, Slægt, (se de Vantier).
 Diedenhofen, 118,
 Diederick, Slægt, 144.
 Dietz, By, 9.
 Ditmarsken, 9.
 Dockum, van, Slægt, 144.
 Dohler. H. C., Ældste, 124.
 Dopzach, les Junies, Emigrant, 24.
 Drelincour, Ch., Præst, 19.
 Dronningborg, 148.
 Dronningens Tværgade i Køben-
 havn, 133.
 Dronninggaard ved Furesøen, 132,
 133, 133.
 Dronninggaard i Vendsyssel, 55,
 148.
 Dufour, J., Ældste, 134.
 Duntzfeldt, Slægt, 106, 135, 146, 147.
 Duplessi, A., 97.
 Dupont, Slægt (se ogsaa du Pont)
 157, 175, 176.
 Dupuis, Gedeon, 17.
 Duventier (se de Vantier).
 Düsseldorf, 118.
 Döhler, J., Forsanger, 124.

Edelmann, Thod, Billedhugger,
 146
 Edinburgh, 130.
 Eelking, Slægt, 144.
 »Eksercerpladsen« i København,
 101.
 Elberfeld, 15.
 Elsass, 118.
 England, 11, 100, 129.
 Eisenhut, H., Overingeniør, Æld-
 ste, 126.

 Emil, Prins, 74.
 Englebrecht, J. W., Ældste, 119.
 Erben, W., Dr., 145.
 Erichsen, Mylius, Forf., 171.
 Erichsen, Vigilius, Maler, 147, 147.
 Erlangen, 160, 161, 168.
 Europa, 158, 159, 160.
 Eyraud (Herault), P., Præst, 62, 128.
 Eyraud (Herault), P. P., Præst, 129.

Faber, Slægt, 124, 144.
 Fabritius, C. A. de Tengnagel, Æld-
 ste, 74, 123, 133.
 Fabritius, Slægt, 96, 97, 97, 97, 119,
 119, 120, 121.
 Falster, Chr., Digter, 154.
 Faulhagen, H. M., Graver, 127, 101.
 Felsberg, 118.
 Feilberg, L., 101.
 Ferrol, de Saint, Præst, 128.
 Feut (Foet), Slægt, 157, 167.
 Fevre, le, Slægt, 157.
 Fife, Slægtens Gravsted, 106.
 Filip I, af Hessen-Kassel, 16.
 Filip IV, af Spanien, 24.
 Finch, N., Tømrermester, 39.
 Firenze, 50, 153.
 Fischer, Olfert, 102, 103, 103, 103,
 104, 104, 104, 105, 105, 105.
 Fistaine, Slægt, 144.
 Flandern, 128, 157.
 Flöken, L., Ældste, 119.
 Fontenay, le Sage, Slægt, 72, 84,
 88, 90, 106, 132, 132, 132.
 Formont, Madeleine, 132.
 Foulerecke (Fouleresse), de, Kam-
 merjunker, 52.
 Fouquet, fransk Minister, 24.

- Fournaise, Slægt, 157, 176.
 Frandsen, Herman Søn, Holberg-
 Figur, 100, 100.
 Frankfurt a. M., 68.
 Frankrig, 22, 22, 23, 30, 31, 44, 57,
 94, 111, 129, 156, 166.
 Fredericia, By, 71, 71, 72, 128, 131,
 131, 155, 155, 155, 155, 156, 156,
 156, 156, 157, 157, 157, 158, 159,
 159, 160, 160, 161, 162, 164, 165,
 165, 166, 167, 167, 168, 171, 172,
 176, 176, 176, 177, 178.
 Frederik, Arveprins, 74.
 Frederik I, Konge af Sverige, 72.
 Frederik III, Konge af Danmark,
 25, 71.
 Frederik IV, 62, 67, 77, 77, 148,
 153, 154, 155, 156, 156, 157, 165.
 Frederik V, 120, 164, 166.
 Frederik VI, 49, 73, 74, 76, 158,
 166.
 Frederik VIII, 75.
 Frederik, Prins, Søn af Chr. V, 33.
 Frederik Wilhelm II af Pressen, 79.
 Frederiksberg, 41.
 Frederiksdal, 55, 145.
 Frederikshaab, Koloni paa den jyd-
 ske Hede, 168.
 Frederikshede, Koloni, 161.
 Frederiks Sogn, 162.
 Frelsers, Vor, Kirke i København, 36.
 Frisch, Slægtens Gravsted, 106.
 Frisch, T.-E., Ældste, 136.
 Frontin, Slægt, 106, 135.
 Frue, vor Kirke i København, 21,
 139, 140.
 Frölich. Slægt, 74, 121, 123, 123,
 124, 180.
- Furesøen, 133.
 Fyen (Fühnen), 72.
Gabel, J. G., Forsanger, 127.
 Gamborg, Slægt, 144.
 Gandil, Slægt, 124, 124, 136, 136,
 137.
 Garde (se Manzar de la).
 Gaudenzis Gravsted, 106.
 Geelmuyden, Slægt, 144.
 Geer, de, Louis, 72.
 Gehrcken, D., Ældste, 119.
 Gehren, C. C., von, Præst, 75, 78,
 90, 118.
 Geisler, Chr., Organist, Komponist,
 143.
 Genève (Genf), 25, 68, 92, 94, 102,
 109, 128, 128, 128, 129, 129 130,
 130, 130, 134, 135, 136.
 Gent, 157,
 Gentoft Gaard, 55.
 Georg Wilhelm, Kurfyrste af Bran-
 denburg, 17.
 Gercken, A., Ældste, 119.
 Gerner, Henrik, 47.
 Gertner, Forsanger, 124.
 Gianelli, Slægt, 73, 144.
 Glass, G. H., Organist, 142.
 Glass, Louis, Komponist, 142.
 Glaudimel, C.. de, 86.
 Gluck, 142.
 Glud, S., Biskop, 20.
 Glücksborg, 71.
 Glückstadt, 71, 117.
 Goethe, 79.
 Gonin, Præst, 21.
 Gothersgade i København, 69, 77,
 106, 148.

- Gotterstrasse, 38.
 Gougeon, G., Ældste, 131.
 Gram, C. C., de, Geheime-Konferensraad, Ældste, 131.
 Gram, Fr. C. de, Ældste, 132.
 Gramtzwow, 136.
 Grenoble, 157, 157.
 Griffenfeld, 17, 17, 18, 18, 18, 25, 48.
 Griognee lez-Liege, 130.
 Grottschilling, M. S., 134, 147.
 Grundtvig, N. F. S., 130, 171.
 Grønlund, J. Fr., Organist, 143.
 Gundelaer-Roetgieser, 40.
 Gugeon, Ældste, 25.
 Gustav III, Konge af Sverige, 79.
 Gyldenlund Slot, 148.
 Gyldenløve, Chr. Ulrich, Chr. V's Søn, 34.
 Gyldenløve, Ulrich Frederik, Chr. V's Halvbroder, 23, 57, 148.
 Gyldenløves Palæ, 57.
 Gyldensteen, Huguetan, Greve, 68, 166.
 Gyllembourg, Fru, Forfatterinde, 140.
 Gødes Samlinger, 19.
 Göttingen, 118.
Haag, 119, 132.
 Haakon VII, Konge af Norge, 75.
 Hagemann, Slægt, 144.
 Hagenau, 118.
 Hahnske Parti, 14, 50, 52.
 Hainaut, 157, 157, 157, 157.
 Halle, By, 118.
 Hamborg, 71, 97, 117, 118, 160.
 Hamburger, C. L., Præst, 109, 118.
 Hammeken, Slægt, 144.
 Hanau, 118.
 Hanau, J. V., Ældste, 132.
 Hannover, 118, 145.
 Hansen, Etatsraad, 71.
 Hansen, Ellen, Organist, 127, 143.
 Harboe, M. Marie, 129, 147.
 Harboe, M. S., 135.
 Haste, J. H., Kapt. i »Dansk asiat. Comp.«, 99.
 Haste, M. M., 99.
 Hauch, Hofmarskal, 133.
 Hauser, C., Konferensraad, 81, 122, 123.
 Hausergade i København, 122.
 Hauserplads, 122, 122, 122.
 Haven, P. N. V., 96.
 Haxthausen, Grevinde, 49, 51.
 Haye la (se Haag).
 Hedvig Sophie af Brandenburg, 17.
 Heger, A. D., Organist, 127, 143.
 Heger, W. (G.), Organist, 127, 143.
 Heiberg, J. L., 140.
 Helsingør, 71, 71, 135, 147.
 Hemmert (Hæmert, Hemert), v., Slægt, 32, 84, 85, 88, 90, 119, 119, 119, 121, 122.
 Hemmingsen, Niels, 16.
 Henrik, Holbergs, 100.
 Henrik IV, Konge af Frankrig, 156.
 Herkules, 55.
 Hermann, P. P., Forsanger, 138.
 Herold, tysk Kolonist, 162.
 Herault (se Eyraud).
 Hessen-Kassel, 16, 17, 17, 17, 22, 26, 46, 47, 48, 51, 51, 54, 60, 72, 117, 117, 154.
 Heus, H., Ældste, 119.

- Heuser, Komponisten Weyser Bed-
 stefader, 140.
 Higner, J., Ældste, 132.
 Hirtzfeld, 9.
 Hoch, F., Ældste, 123.
 Hoffmann, Slægt, 36, 144.
 Holberg, Ludvig, 14, 14, 72, 131,
 154, 154, 166.
 Holland, 61, 68, 94, 135, 162.
 Hollard, Slægt, 161, 164, 164, 167, 167.
 Hollændervej paa Københavns Fre-
 deriksberg, 41.
 Holm, Edv., Prof., 153.
 Holmens Kanal i København, 134.
 Holst, H. P., 171.
 Holsteen, E. v., 98.
 Holsteen, D. v., Kapt.:Løjt, 98.
 Holsten, 9, 10.
 Honoré, Slægt, 144, 157, 164, 174,
 174, 176, 180.
 Hooglant, D., Ældste, 119.
 Hosøe, C., 97.
 Hotel »Fønix« i København, 68.
 Huguetan (se Gyldensteen).
 Huitfeldt, Ivar, 104.
 Hübsch, E., Præsident, 43.
 Hyllested, L., Frk., 146.

Iken (Icken), D., Præst, 118.
 Iken (Icken), K., Præst, 117.
 Iselin, Slægt, 107, 120, 122, 134.
 Isenberg, I. S., Ældste, 119.
 Italien, 50, 109, 154, 178.

Jansen, E., Bygmester, 57.
 Janssen, Børge, Forfatter, 147.
 Jean de France, Holbergs, 100, 100,
 166, 166.
 Jean, P. J., Ældste, 132.
 Jean Jean, Slægt, 25, 131, 131.
 Jensen, S., Kobbertækker, 39.
 Jeronimus, Holbergs, 23, 100, 100.
 Jeune, de P., Ældste, 132.
 Jonquières, de Dompierre, Slægt,
 106, 135, 135, 135, 136, 147, 147,
 180.
 Jonsen, N., Guldsmed, 96.
 Joost, J. A., Graver, 127, 139.
 Jordan, J., 102.
 Josef I, Kejser, 53.
 Josty, Slægt, 73, 144.
 Juel, Jens, Maler, 133, 146, 146,
 146, 147, 147, 147, 147.
 Juncau, E., Købmand, Ældste, 25,
 131.
 Junies, J. D., les, 28, 32, 131.
 Jürgensen, Urbain, Slægt, 144.
 Jylland, 79, 159, 160, 161, 161, 161,
 168.
 Jægersborg, 40.
 Jægersborg Dyrehave, 56.

Kalø Slot, 57.
 Karlsbad, 130.
 Karup Hede, 168.
 Kassel, 13, 13, 96, 96, 144.
 Kattenberg, J., Organist, 139.
 Katzenellebogen, 9.
 Kersting, K. J., Præst, 62, 117.
 Kersting, J. K., Ældste, 120.
 Kingo, Thomas, 20, 24, 47.
 Klareboderne, Gade i København,
 89, 106.
 Klein, J. D., Graver, 127.
 Klime, J. Th., Organist, 139.
 Klostermosegaard, 146, 147.

- Klüver, C. W., Ældste, 122.
 Knudsen, Arkitekt, Prof., 37, 37, 37, 81.
 Koldinghus, 177.
 Kolsman, Slægt (se Colsman).
 Kongedybet, 102, 103.
 Kongens, Torv, ny, i København, 41, 57, 148.
 Koster, A. M., 96.
 Kotzand, J. F., Ældste, 88, 90, 123.
 Kragh, N., 43.
 Kratzenstein, Stub, Maler, 133.
 Krausin, Elisabeth, Undergraver, 127.
 Krayenbühl, D. A., Graver, 127, 138.
 Krayenbühl, C., Ingeniør, Ældste, 137.
 Krayenbühl, Slægt, 106.
 Krayenbühl, E. R., Præst, 130.
 Krüger, J. R., Ældste, 122.
 Kuhlman, D. W., Ældste, 120.
 Kunst, H., Forsanger, 124.
 Kunstmuseet i København, 147.
 Kühn, H. H., Graver, 127.
 København, 19, 23, 23, 28, 30, 31, 36, 39, 40, 56, 56, 60, 61, 70, 70, 70, 71, 71, 79, 79, 79, 80, 96, 96, 97, 97, 98, 103, 111, 117, 117, 118, 118, 120, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 129, 129, 130, 130, 130, 130, 131, 131, 132, 132, 133, 134, 135, 135, 139, 142, 145, 145, 145, 146, 147, 148, 156, 157, 162, 166, 168, 172.
 Københavns Bank, 72.
 Københavns Slot, 51.
 Købke, M. M., 170.
 Købmagergade, Gade i København, 89.
 Köhne, (Köne, Koene), D., Orgelbygger, 88, 88, 88, 117.
 Köhne, W., Præst, 32, 38, 38, 40, 40, 40.
 Kölle, J. C., Organist, 143.
 Köln, 68.
 Königsberg, 31.
 Kötschou, v., Kammerjunker, 51, 51, 51, 52.
 Lafebbe, M. M., 99.
 Lafont, A., Købmand, Ældste, 132.
 Lafont, J., Ældste, 131.
 Lafont de Suzanet, Marquis, 24.
 Laleue, 157.
 Lampe, A., Ældste, 119.
 Lange, Slægt, 96.
 Langier (Lagier), Slægt, 157.
 Languedoc, 128.
 Larpent, Slægt, 72, 106, 132, 134.
 Larsen, Florian, Frue, 147.
 Lasco, a, Reformator, 15, 15, 15, 15, 15, 16.
 Latour, Slægt, 166.
 Laurent, de (Leurent, Dölenrath), Slægt, 136, 144, 157, 178, 178.
 Lausanne, 128, 129, 129, 130, 167, 168.
 Lavater, Johann Caspar, 79, 79, 80, 81.
 Lavigne, J. F., Handskemager, Ældste, 133.
 Lavigne, J. P., Forsanger, 138.
 Laxegade i København, 106.
 Leers, J. M., Toldinspektør, Ældste, 131.

- Lejonkloo, svensk Gesandt, 52.
 Lemche, S., Arkitekt, 147, 147.
 Lencker, Dr. Charlotte Amalies Sekretær 38.
 Lenoir, Slægt, 97, 131, 136.
 Lenthe, de, 43.
 Leonora Christina, 48, 48.
 Lerche, kgl. Kommissarius, Kammerherre, 147, 147.
 Leyden, 118, 135, 168
 Linde, Slægt, 147.
 Linde, Putscher, Kommune læge, 147.
 Lippe, 117.
 Liselund, 134.
 Lissabon, 134, 134.
 Livorno, 168, 170.
 Lohmann, Stenhugger, 106.
 London, 68, 128.
 Longeville, Generalinde, 85.
 Lord, Malermester, 39.
 Lorentzen, P., Organist, 139.
 Lorenzen, Vilh., Dr. phil, 69, 69, 86.
 Lort, J., Forsanger, 136.
 Losches, D., de, Præst, 128.
 Lothringen, 118,
 Louise, Dronning, Chr. IX's Gemalinde, 82, 144, 144, 145, 145.
 Louise, Prinsesse, Frederik VIII's Datter, 75.
 Louise Augusta, Kronprinsesse, 74.
 Louison, Slægt, 157, 176.
 Ludolph, C. L., 96.
 Ludvig IVX, 18, 20, 44, 131.
 Ludvig den Fromme, 55.
 Ludwig, J, Præst, 168, 172, 173.
 Luther, 17, 21, 54, 54.
 Luzern, 129.
 Lübeck, 16.
 Lyon, 68, 109, 166.
Macculloch, R., Læge, Ældste, 24, 131.
 Mac-Dougal, Slægt, 106.
 Magdeburg, 102, 102, 176, 176.
 Magdelone, Holbergs, 100.
 Main, 161.
 Maire, le, Slægt, 19, 72, 72, 124, 134, 136, 138, 138, 138, 156.
 Malling, 76.
 Marburg, 118, 118.
 Marienborg, paa Møen, 134.
 Mariot, Suzanne, 165.
 Marot, Clément, 86.
 Martin, J. J., Præst, 128, 167.
 Masius, Præst, 15, 19, 22, 30.
 Mathiesen, P., Uhrmager, 96.
 Maurenbrecker, J. G., Præst, 75, 76, 77, 77, 77, 80, 81, 118.
 Mayland, Slægt, 144.
 Mazar de la Garde, Slægt, 72, 102, 106, 131, 133.
 Meier (Meyer), J. Præst, 117.
 Meiercrone, dsk. Gesandt i Paris, 57.
 Mesnard (Mesnardo), P., Præst, 26, 30, 30, 37, 128.
 Mesner, Frantz Anton, 79.
 Meyer, J. R., Ældste, 123.
 Michel, J. J. R., Forsanger, 138.
 Michel, L. S., Graver, 138.
 Michelbecker, Vigant, Kældermeister, 30, 68.
 Michelbeckers Gaard, 42.
 Mikkelbryggers Gade i København, 30.

- Mini, J. v. Poschiavo, 102, 102, 178.
 Modest, C., 102.
 Moet, J. H., De, Ældste, 28, 32.
 Moleswort, fhv. engl. Gesandt, 46, 48, 48, 48.
 Monod, Adolphe, 109, 111, 111, 129, 130, 170
 Monod, André, 111, 111.
 Monod, Jean, Præst, 111, 129, 129 147.
 Monod, G., 129.
 Montaigui, Emigrant, 24.
 Montanus, Erasmus, Holbergs, 100.
 Montauban, By, 110.
 Moor, G. H., de, Ældste, 119.
 Moor, H. de, Ældste, 131.
 Morell, G., 121.
 Moritz, den Lærde, Landgreve af Hessen=Kassel, 16.
 Mortensen, Graver, 127, 148.
 Morville, Justitssekretær, 170.
 Moth, Livlæge hos Fr. III, 46, 127, 148.
 Moth, Sophie Amalie (Grevinde af Samsøe), 14, 33, 46, 46.
 Moltkes Palæ i København, 133.
 Mourier, Slægt, 19, 26, 27, 30, 70, 72, 111, 128, 129, 135, 135, 147.
 Mourier=Peterson, Godsejer, 170.
 Moutoux, D., Præst, 167.
 Mouvielle, Fabrikant, 88, 137.
 Mozart, 142.
 Musculus, J., Præst, 17, 30, 31, 41, 117.
 Musnier, P., Søofficer, Ældste, 132.
 Mülhausen, A. de, Ældste, 123.
 Müller, Fr., Bygmester, 38, 39.
 Müller, I. C., Dr. med., Ældste, 124.
 Müller, Nic., Bygmester, 38, 39.
 Münther, 70.
 Møen, 134.
Nai, By, 31.
 Nakskov, 136.
 Nantes, 18, 22.
 Napoli, 168, 170, 170, 170.
 Nederlandene, 22, 37, 157.
 Neeser, Slægt, 144.
 Nelson, Admiral, 104.
 Neuheus, V., Ældste, 119.
 Neustadt, Eberwalde, 130.
 Nicolet, J.=C.=E., Præst, 130, 137, 180.
 Nidda, 9.
 Nielsen, Magdahl, Arkitekt, kgl. Bygningsinspektør, 57.
 Niemann, Præst, 145.
 Noire, Slægt, (se Lenoire).
 Noldte, H. v., Ældste, 123.
 Nolthenius, holl. Købmand, 142.
 Nordsjælland, 133.
 Norge, 13, 62, 105, 155, 164, 176.
 Nottingham, Lord, 35.
 Noviomagus, P., Hofpræst hos Chr. III, 15, 16.
 Nulli, de, Slægt, 144.
 Nürnberg, 161.
 Nyborg, By, 71, 71.
 Nybrogade i København, 133
 Nykøbing F., 17, 49.
 Nysø, Slot, 172.
Obelei, P. J., Justitsraad, Ældste, 134.
 Oehlenschläger, Adam, 142, 171.
 Oldenburg, 9, 154.

- Ortes, By, 31.
 ·Osten, v., Oberst, 46.
 ·Ostermann, Apotheker, 166, 166.
- Paladius, P.**, 15.
 Paris, 17, 17, 25, 47, 109, 110, 111,
 128, 129, 129, 130, 166, 172.
 Patheier, P., Graver, 88, 127.
 Pedrin, Slægt, 106.
 Pernille, Holbergs, 100.
 Pesche (Peschée, Pèsché, Peschier),
 Slægt, 106, 131, 134, 166, 166.
 Peschier, M. S., 147.
 Peschier, P., Gross., 147.
 Peschiers Gaard i København, 134.
 Petersen, Brødrene (Jomfrukloster),
 72.
 Petigas, Slægt, 144.
 Petri, Sct., Kirke i København, 143.
 Pfriem, E. L., Ældste, 74, 123.
 Philibert, Slægt, 132, 165, 165.
 Picardie, 157.
 Pierre, Holbergs, 166.
 Pierre, le (Stein), Slægt, 176.
 Pingel, Marie Anne, 147.
 Pio, Slægt, 144.
 Placette, J. de La, Præst, 14, 26, 27,
 31, 42, 128, 128.
 Plum, Fr., Præst, 40.
 Pommern, 167.
 Pont, du (Dupont), 157, 175, 176.
 Pontac, By, 27, 128.
 Pontoppidan, Prokansler, 48, 160.
 Porta, à, Slægt, 73, 124, 177.
 Poschiavo, 102, 102, 178.
 Preussen, 37, 167.
 Prieur (Prior) P., Hofmaler, 18, 24,
 25.
- Prieur, P., Juvelerer, 25.
 Prinsens Palæ i København, 30.
 Provence, 128.
 Prætorius, W. M., 166.
 Puerari, Slægt, 102, 135.
 Pullich, J. J., Ældste, 122.
 Putter, J. G., Kæmmerer ved
 Øresunds Toldk., 147.
 Pyrenæerne, 171.
- Raben, f.v., Qualen, Geheimeraad-**
 inde, 147.
 Raben-Levetzau, Lehns greve, 147.
 Raffard, Slægt, 106, 111, 130, 145.
 Randbølhede, 161, 168.
 Rantzau, Regimentschef, 44.
 Rasch, Slægt, 144.
 Rauch, F. W., Ældste, 123.
 Regensburg, 120.
 Reichard, D. F., Ældste, 121.
 Reformert Kirke i København, 26,
 27, 57, 68, 69, 77, 80, 92, 100,
 133, 139, 140, 142, 147, 148.
 Reims, 21, 111.
 Reiser, C. F., 69.
 Remond, Fl. de, Historiker, 25.
 Rendsborg, 56.
 Renouard, Kapt., Ældste, 124.
 Reuter, D. D., Organist, 139.
 Reventlow, Grevinde, 80.
 Ribe, 166.
 Richebourg (Richebour), Manon,
 102, 147.
 Richter, C., Grosserer, 147, 147.
 Riegels, N. D., Historiker, 57, 76,
 76, 76.
 Rieu, C., Præst, 164, 172, 172, 172.
 Rhinen, 161.

- Rindfleisch, Præst, 75, 117.
 Rist, P. Fr., Oberst, 23.
 Rocelle, la, 22, 128.
 Roeskilde, 62,
 Rolle i Schweiz, 128.
 Rom, 171, 171, 172.
 Rosenborg Have i København, 32.
 Rosenborg Kvarter i København, 32.
 Rosenborg Slot i København, 13, 120, 120, 121, 148, 148.
 Rosencrantz, Justine, Hofjomfru, 50, 51, 51, 51, 51.
 Rosendahl, C. F., Forfatter, 172.
 Rosiflengius, Holbergs, 100.
 Rosing, H. Biskop, 20.
 Rosleff, Slægt, 144.
 Ross, A., Ældste, 119.
 Ross, P. M., Ældste, 123.
 Rostock, 16.
 Rothe, Slægt, 144.
 Rothstein, Oberstløjtnant, 46.
 Roye, de Rochefoultcant, Greve, 23, 32, 32.
 Rubken, J., Præst, 117.
 Rue mercière i Paris.
 Ryan, Slægt, 144.
 Ræber, J. R., Forsanger, 138.
 Römeling, v., Admiral, 85.
 Rønne, By, 51.
- S**ablère, Rambouillet, N. de la, Ældste, 24, 32, 131.
 Saint-Aubain, Slægt, 144.
 Saint Germain ved Paris, 47.
 Salchi, J. J., Forf., 157, 172.
 Samson, J. F., Graver, 138.
 Sander, H., Ældste, 119.
- Schaffner, Auguste, 14, 128.
 Schaumburg, 9.
 Schellenbeck, P. S., Ældste, 121.
 Schepfel, v. A., Ældste, 32, 119.
 Schiller, 143.
 Schiltigheim, 118.
 Schimmelmänn, Charlotte, Grevinde, 80.
 Schinkel, M., 36.
 Schleus, J. v. d., Ældste, 119.
 Schmalkalden, 86.
 Schmidt-Phiseldeck, Slægt, 144.
 Schneider, Slægt, 106, 122, 124, 124.
 Schobert, Komponist, 140.
 Scholtens Kapel, 106.
 Schopen, Madame, 85.
 Schorn, J. H., Ældste, 123.
 Schorn, Th., Ældste, 124.
 Schorn, V., Maler, Tegnelærer, 82, 109, 146.
 Schou, J. H., 27.
 Schucani, Slægt, 73, 144.
 Schultz, J. H., Graver, 127.
 Schultz, Kapelmester, 74, 80, 142.
 Schwartz, Elisabeth, 147.
 Schwartz, J. A., Ældste, 124.
 Schwartz, J. G., Ældste, 124.
 Schwartz, J. J., Præst, 173.
 Schweiz, 22, 68, 94, 128, 133, 136, 173.
 Schwerdfeger, J. H., Ældste, 84, 119.
 Schütz, J. N. F., Kapt., Ældste, 136.
 Seeler, Slægt, 106, 134.
 Seidelin, Apotheker, 49.
 Senegal, 75.
 Serup (Serupius), Stiftsprovst, 56.
 Simmern, 118.

- Simonsen, A., Murermester, 39, 70.
 Skaanlund, Lakaj, 23.
 Skandinavien, 94, 176, 176.
 Skarnholmen i København, 37.
 Slesvig, 9.
 Slotsholmen i København, 37.
 Smith, Oberstløjtnant, 146, 147.
 Smith, Leighs Gravsted, 106.
 Sokrates, 55.
 Soldin, Slægt, 144.
 Sophie Amalie, Dronning, 17, 46.
 Sophie Hedvig, Prinsesse, Datter af Chr. V, 33, 53, 53, 53, 53.
 Sophie Magdalene, Dronning, 88, 120, 164, 164.
 Spanien, 129.
 Spengler, J. C., Kunstkammerforvalter, 121.
 Spengler, J. C., Stadsbygmester, 120.
 Spengler, Julie Marie, 129.
 Spengler, L., Ældste, 123.
 Spengler, Lorens, Kunstkammerforvalter, Ældste, 74, 120.
 Spindler, C., Ældste, 175.
 Spuy, Slægt, 98, 98.
 Staehelin, W., Præst, 173, 174, 180.
 Staffeldt, de, Generalløjtnant, 162.
 Stahlschmidt, Slægt, 124, 173, 173.
 Stampe, Lehnsbaronesse, 171, 171.
 Stancke, Fabriksbestyrer, Ældste, 126.
 Stanley, C. F., Prof., 144.
 Stater, de hollandske, 60.
 Steenweghe, Slægt, 132.
 Stein (Pierre), Slægt (se Pierre, le).
 Steinfurth, 117.
 Stevns, 55.
 Stibolt, H. T., 168.
 Stockholm, 40, 72, 72, 130.
 Stoundre, J. P., Forsanger, 138.
 Storbritannien, 21.
 Stormarn, 9.
 Straetmann, Forsanger, 124.
 Stralsund, 51.
 Strandmøllen ved København, 30
 Strandvejen ved København, 30, 122.
 Strassburg, J. B., de, Ældste.
 Stubenrauch, J. L., Præst, 11, 84 117.
 Suhm, 76.
 Sully, Minister, 156.
 Suppli, Slægt, 157.
 Svane, Biskop. 17.
 Sverige, 176.
 Syv, Peder, 47.
 Sønderjylland, 75.
 Sönicksen, J., Orgnrist, 139.
Taffelbay, 104.
 Tarent, Prinsesse af, 18, 52, 52.
 Tauber, Kunstdrejer, 120.
 Temple de Lyon, 44.
 Théâtre, français, 47.
 Theil, Slægt, 144.
 Theobald, P. W., Præst, 118.
 Theseus, 55.
 Thiel, H., Forsanger, 124.
 Thionville, 118.
 Thomas, St., 47.
 Thorvaldsen, 57, 171, 171, 180.
 Thura, 69.
 Thurgau, 173
 Thyboe, Jacob v., Holbergs, 100.
 Tode, Prof., 78, 78.
 Toulouse, 58.

- Tour de Constance, 58, 60.
 Toyon (Touion), M., kgl. Køkken-
 chef, Ældste, 131.
 Trekroner, Batteri ved Køben-
 havn, 105.
 Trinitatis Kirke i København, 69.
 Trott, Sabine, 120.
 Troulhon, J., Graver, 138.
 Tutein, Slægt, 74, 89, 89, 89, 90,
 106, 121, 123, 123, 123, 123, 130,
 142.
 Tyskland, 22, 94.
 Tölle, F. C. T., Graver, 127.
- U**lmer, Aa. P., Kantor, 127.
 Ulrika Eleonora, Prinsesse, senere
 Dr. af Sverige, 47.
 Urne, Helle, 36, 36.
 Utrecht, 128.
- V**allau, J., Ældste, 131.
 Vallon, P., Ældste, 131.
 Vantier, de (se Deventier), Slægt.
 Vegener, Slotspræst, 53.
 Vejle, 172.
 Vemmetofte Kloster, 53, 53, 53, 53,
 53, 54, 54, 50.
 Vendsyssel, 50.
 Venezia, 168.
 Viborg, 161, 161.
 Vien, L. C., Præst, 130.
 Vieux, E., Ældste, 136.
 Vilain, Slægt, 157.
 Vingboom, Ph., Arkitekt 57, 86.
 Voeltzel, J. W., Præst, 118, 125,
 180.
 Vogel, F., Organist, 143.
 Vogelsang, Slægt, 117, 120, 123.
- W**agner, L. H., Ældste, 124.
 Walcker, D., Ældste, 120, 123.
 Walkens, P., Ældste, 119.
 Wasserfall, Slægt, 84, 88, 106, 119,
 123.
 Weilbach, Slægt, 144.
 Weiss, M. C., Forf., 24.
 Werlauff, Slægt, 144.
 Werner, A., Ældste, 119.
 Westphalen, 117.
 Weyse, C. E. F., Organist, Kompo-
 nist, 88, 89, 89, 89, 90, 130, 139,
 141, 180.
 Weyse, Margrethe Elisabeth,
 f. Heuser, 140.
 Weyse, Werner Ernst, 140.
 Wien, 145.
 Wilhelm I, Kurfyrste af Hessen-
 Kassel, 144.
 Wilhelm III (Oranien), Konge af
 Storbritt., 24.
 Wilhelm, Fr., Kurfyrste, 19, 25.
 Wilhelm, Landgreve af Hessen-Kas-
 sel, Dronning Louises (Chr. IX's
 Gemalinde) Fader, 144.
 Wilhelm IV, Landgreve af Hessen-
 Kassel, 16, 16, 17.
 Wilhelm, Prins, Søn af Chr. V, 33.
 Wilhelm, J. P., Præst, 107, 117.
 Wilhelmsburg i Schmalkalden, 86.
 Wilse, J. N., Forf., 160, 164.
 Wismar, 16, 50.
 Worm, Biskop, 43, 62.
 Wouters, J., 70.
 Würtz, C. F., 83.
 Wöldicke, M., Orgnnist, 143.
- Y**verdon, 130, 133.

Ziegenheim, 9.

Zilz, S., Præst, 172.

Zuschlag, Slægt, 144.

Zwingli, 55

Zürich, 68, 68, 79, 79, 129, 173.

|| **Øhlenschlæger**, tysk Kolonist, 162.

Østergade i København, 57.

Østerport i København, 57.

Østersøen, 71.

Østrupgaard, 36.

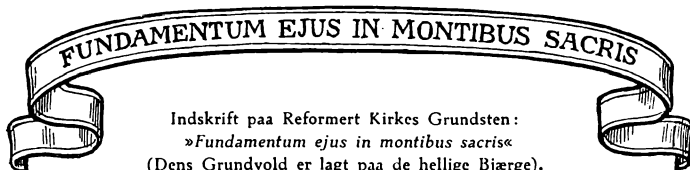
(Navnene i de forskellige Fortegnelser er bl. a. hentet fra D.L. Clément: Notice sur l'église réformée française de Copenhague; men er korrigeret efter Kirkens Arkiv. I Navnene, bl. a. i Fornavnene (snart Jean, snart Hans o. s. v.), er Stavemaaden tidt skiftende).

BILLEDER

Reformert Kirkes Segl. Omskriften: <i>Anchora spes cœlum portus</i> = Haabet vort Anker.....	5
Reformert Kirke i Københavns Gothersgade. Tegning af Axel Hou	7
Dronning Charlotte Amalie.....	13
Dronning Charlotte Amalies Monogram. Tegning af Axel Hou...	13
Under det Dronningens Valgsprog: »Homo proponit Deus disponit« = Mennesket spaa, Gud raader.....	9
Temple de Lyon. Efter et Stik i det off. Bibliothek i Genf.....	45
Résistez! Indskrift i Fængselsgulvet i »Tour de Constance«. Gengivet efter Henri Fliedners Bog: »Triumphes de l'Évangile«, Genève	58
Brudstykke af et Brev fra en Huguenot i Fængsel paa Galejerne. Gengivet efter: »Album-souvenir de la Révocation de l'édit de Nantes 1685«, Paris.....	59
Charlottenborg Slot paa Københavns Kongens Nytorv, Tegning af Axel Hou.....	63
Reformert Kirke paa Chr. VII's Tid. Efter et Stik i »Müllers Pina- cothek« i Det store kgl. Bibliothek i København.....	67
Kirketagets Bjælkekonstruktion. Efter Fotografi af stud. polyt. S. A. Jungløv.....	69
Kirkens Hovedindgang. Efter Fot. af samme.....	83
Kirkens Prækestol. Fot.....	87
Kirkens Dronningestol. Fot.....	91
Kirkens Klokke. Fot. af stud. polyt. S. A. Jungløv.....	93
Huguenotternes Flugt. Efter et hollandsk Stik; gengivet efter »Al- bum-Souvenir de la Révocation de l'Édit de Nantes 1685«, Paris	95
Olfert Fischers Monument paa Reformert Kirkegaard. Efter Foto- grafi af stud. polyt. S. A. Jungløv.....	103
Lorenz Spenglers Basrelief i tysk-reformert Skole i Gothersgade. Fot. af samme.....	107
Aabenraa, t. h. fransk-reformert Præstegaard. Fot.....	108
Adolphe Monod. Fot. efter Adolphe Monod: »Sermons choisis«, Paris.....	110

Den gamle Kastanie. Tegning af Axel Hou	113
Nuværende Presbyterium	124—25
Ældste af den franske Menighed	137
C. E. F. Weyse. Efter Kratzenstein Stubs Maleri	141
Frederik IV.	151
Frederik IV's Monogram. Tegning af Axel Hou	153
Under det Kongens Valgsprog: »Dominus mihi adivtor« = Gud er min Beskytter	153
Reformert Kirke i Fredericia. Fot.	163
Oberstløjtnant Dalgas. Efter Prof. Jerndorffs Maleri	169
Nuværende Forstanderskab	174—75
Reformert Kirkes Klokketaarn. Tegning af Axel Hou	179

INDHOLD

I. DE REFORMERTE MENIGHEDER I KØBENHAVN PAA DRONNING CHARLOTTE AMALIES TID

Holberg og Charlotte Amalie	14
De reformerte og Christian III.....	15
Charlotte Amalies første Ungdom	16
Charlotte Amalies første Møde med Kronprins Christian (V)	17
Charlotte Amalie og Griffenfeld.....	17
Charlotte Amalie bliver Dronning	18
De reformertes Kapeller	19
Huguenotterne.....	22
Chr. V faar et bevaagent Sindelag mod de reformerte	22
De reformerte Flygtninge begynder at strømme til København	23
Professor F. C. Mourier.....	26
Privilegierne	27
Den første offentlige Gudstjeneste.....	30
Dronningens Kapel.....	31
De to Nationer	32
Dronningens og Grevindens Børn.....	33
Chr. V skænker Kirkegrund.....	35
Der udvises Grund.....	36
Kontrakt om Kirkens Opførelse.....	38
Kirken indvies 10. November 1689.....	41
Indkvisitionen	42
En reformert tages til Soldat.....	44
Grevinden af Samsø.....	46
Hofliv.....	46
Den dansksindede Dronning.....	47

Dronning Charlotte Amalie og Leonora Christina Ulfeld..	48
Dronning Charlotte Amalie som Moder og Bedstemoder ..	49
Dronning Charlotte Amalie binder en Buket	49
Dronningen som Dronning	50
Den store Giftmordsag og de reformerte.....	50
Dronningens korte Vrede.....	52
Dronning Charlotte Amalie vil sammensmælde forskellige pro- testantiske Religionsfund	54
Dronningens Udseende.....	55
Enkedronning Charlotte Amalie som Københavns Forsvarerske »Bekenderinderne«	60
Enkedronning Charlotte Amalies sidste Vilje	60
Enkedronning Charlotte Amalies Død 27. Marts 1714.....	61

II. DE REFORMERTE MENIGHEDER I KØBENHAVN EFTER DRONNING CHARLOTTE AMALIES TID

Frederik IV.	65
Kirken brænder 1728	67
Kirken genopføres.....	68
Menighedens indre Liv	70
En lille Strid 1791	75
Dronning Charlotta Amalias Opmuntring til nærværende Tider	76
Johan Caspar Lavater.....	79
Kirken i dens nuværende Skikkelse, under og over Gulvet.	84
Kirkens Inventarium.....	86
Weyse og Julie Tutein	88
Der maa stadig ikke ringes med Kirkens Klokker	92
Der ringes første Gang 3. November 1912	92
De hellige Kar.....	96
Kirkens Epitafier	98
Olfert Fischer	102
Kirkegaarden deles 1692.....	105
Den nye Kirkegaard.....	106
Præsteboliger, Skoler og Børnehjem	106
Adolphe Monod	109

III. FORTEGNELSER OVER DE KØBENHAVNSKE
REFORMERTE MENIGHEDERS PRÆSTER, ÆLDSTE,
KATEKETER, SKOLEMESTRE OG ANDRE KIRKELIGE
EMBEDSMÆND SAMT OVER EN DEL KENDTE
FAMILIER I MENIGHEDERNE. — CHRISTIAN X'S
BEDSTEMODER OG OLDEFADER OG TYSK-REFORMERT
MENIGHED. — MALEDE PORTRÆTER M. M. AF EN DEL AF
MENIGHEDERNES MEDLEMMER. — MINDER OM
DRONNING CHARLOTTE AMALIE

Præster ved tysk-reformert Menighed	117
Diakoner og Ældste ved tysk-reformert Menighed	119
Skolemestre og Forsangere ved tysk-reformert Menigheds Skole	126
Gravere ved tysk-reformert Menighed	127
Præster ved fransk-reformert Menighed	128
Diakoner og Ældste ved fransk-reformert Menighed	131
Forsangere og Skolemestre ved fransk-reformert Menighed.	136
Gravere ved fransk-reformert Menighed	138
Organister ved begge Menigheder	139
En Del Navne paa kendte Familier i Københavns reformerte Menigheder	144
Christian X's Bedstemoder og Oldefader og tysk-reformert Menighed	144
Malede Portrætter m. m. af en Del af Menighedernes Medlemmer	146
Minder om Dronning Charlotte Amalie	148

IV. DEN REFORMERTE MENIGHED I FREDERICIA

Fransk, italiensk og dansk Vidnesbyrd om Frederik IV.	153
Holberg og Frederik IV.	154
Privilegierne af 15. Novbr. 1720.	155
»Jus asyli« af 11. Marts 1682.	155
Zionister	156
15 reformerte Familier kommer til Fredericia	156
»Nedrig Avindssyge«.	158
Jean Marc. Dalgas og hvad han mener om Kolonien	158
Kartoflerne indføres i Jylland	159
Kolonierne paa Heden	161
De første Gudstjenester	162

Der samles ind til en Kirke.....	162
Indvielsen 1. April 1736.....	162
Gudstjenesterne	164
Milde Gaver	165
Præster ved den reformerte Menighed i Fredericia.....	167
Et stort Navn.....	170
Nogle Tal fra Menighedernes Lister	176

V. KILDER M. M.

Kilder	185
Fortegnelse over de i Bogen forekommende Person- og Sted- navne	189
Billeder	205
Indhold	207

*Bogens
kunstneriske
Udstyr ved Axel
Hou. Trykt i Chr.Chri-
stensens Bogtrykkeri, Kø-
benhavn. Bogbinderarbejdet udført
i Flyges Bogbinderi. De fleste
af Gengivelserne udførte
i Bernh.Middelboes
Reproduktions-
anstalt.*